

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ВИХОВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ**

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

**Матеріали III Міжнародної інтернет-конференції
24 жовтня 2019 року**

УМАНЬ – 2019

Відповідальний редактор:

Макарчук В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Редакційна колегія:

Безлюдний О. І. – доктор педагогічних наук, професор, ректор Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Якимчук Б. А. – кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Коломієць Н. А. – кандидат педагогічних наук, заступник декана з наукової роботи, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Резніченко І. Г. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Дзюбенко І. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Рецензенти:

Комар О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Муковіз О. П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 5 від 24 жовтня 2019 р.)*

С-41 Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів: зб. наук. праць за матеріалами III Міжнародної інтернет-конференції, 24 жовтня 2019 р. / відп. ред. В.В.Макарчук. Умань, 2019. 143с.

До збірника увійшли тези учасників III Міжнародної інтернет-конференції, в яких науковці розглядають актуальні питання проблеми розвитку професійної майстерності майбутніх учителів, висвітлюють результати наукових досліджень у галузі педагогічних наук.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

Байдюк Л. М. Педагогічна ситуація як первинна дидактична одиниця використання ситуаційних завдань	5
Білецька Л. С. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен	9
Безлюдна В. В., Безлюдний Р. О., Макарчук В. В. Шляхи вдосконалення викладання іноземних мов у контексті міжкультурної комунікації	13
Берегова С. В. Ідеї В. Сухомлинського щодо створення освітньо-розвивального середовища в початковій школі	16
Бойко І. І. Мотиваційний та ціннісний компонент у структурі інтегральних характеристик професійної компетентності педагога	19
Бугайова М. О. Сутність культури взаємин батьків і дітей молодшого шкільного віку	25
Ганська Л. В. Формування уміння вчитися в учнів початкової школи	28
Гаращук Є. М. Методика використання графічних редакторів у початковій школі	31
Гірук О. І. Творчість як употужнення здібностей особистості	37
Губань О. І. Виховання культури міжетнічних стосунків учнів	39
Дробіт Т. М. До проблеми проектної діяльності молодших школярів засобами паперової пластики	41
Дячинська Л. А. Патріотичне виховання учнів як педагогічна проблема	44
Колток Л. Б. Особливості проведення «уроків серед природи» засобами природотерапії	47
Коломієць Н. А. Культурно-гуманістичний підхід у формуванні особистості студента як необхідна умова його розвитку	52
Косован І. В. Сутність девіантної поведінки	55
Коток В. В. Інноваційна мультимедійна технологія для нової української школи	60
Кравець Н. П. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до застосування інноваційних технологій навчання на уроках української літератури	63
Кравченко Н. В. Формування самоосвітньої компетентності школярів як психолого-педагогічна проблема	66
Кропта Ю. В. Підготовка майбутніх вчителів до організації еколого-розвивального середовища у школі	69
Магда С. В. Правове виховання молодших школярів як педагогічна проблема	72
Нагайчук О. В. Формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до професійного самовдосконалення	75
Олішевич В. М. Педагогічні умови професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови	80

Павлюк С. В. Ціннісні орієнтації у педагогічній спадщині Януша Корчака	85
Побережна О. В. Проблема педагогічної занедбаності в психолого-педагогічній літературі	88
Погонець Н. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання молодших школярів	91
Подуст О. В. Виховання почуття справедливості як складової морального розвитку особистості	94
Поплужна Т. С. Аналіз проблеми гуманізації професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічній літературі та практиці	96
Резніченко І. Г. Педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів	100
Середа Т. Р. Оздоровлення дітей як педагогічна проблема	103
Стрілець С. І., Запорожченко Т. П. Відбір та впровадження засобів інноваційних технологій у процес формування математичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи	107
Сухіна В. В. Формування здорового життя учнів у позашкільних навчальних закладах	111
Тітаренко С. А. Формування емоційної компетентності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки	113
Турчанова В. С. Особливості процесу спілкування молодших школярів	118
Федоренко О. В. Особливості морально-естетичних почуттів молодших школярів	121
Цвігун Н. Д. Виховання культури поведінки учнів початкової школи	124
Чабан І. С. Проблеми гендерного виховання та гендерної культури у сфері освіти	127
Штаєр Д. В. Особливості розвитку образного мовлення дітей молодшого шкільного віку	130
Яворська Г. Ю. Умови формування національно-патріотичних якостей особистості молодшого школяра у взаємодії школи і сім'ї	133
Якимчук А. В. Формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи	136
Яцько А. В. В. О. Сухомлинський про розумове виховання дітей молодшого шкільного віку	139

Байдюк Любов Миколаївна
*Викладач-стажист кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ПЕРВИННА ДИДАКТИЧНА ОДИНИЦЯ ВИКОРИСТАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Поняття «педагогічна ситуація», утворюючись від первинного терміна «ситуація», з точки зору системного, синергетичного та історичного підходів, має усі ознаки категорії, елементом якої є. Поняття «педагогічна ситуація» може вживатися як у конкретному розумінні – обставин, що виникли в окремий момент за участі суб'єктів (суб'єкта) педагогічного процесу, так і для означення масштабної ситуації – обставин, що виникли у сфері педагогіки і пов'язані з цілою школою, областю, державою тощо. Безперечно, педагогічною є лише така ситуація, виникнення та перебіг якої пов'язано з педагогічним процесом.

Таким чином, під педагогічною ситуацією розуміємо сукупність суперечливих обставин, які виникають у педагогічному процесі внаслідок діяльності та вчинків його суб'єктів, вимагаючи від них прийняття обґрунтованого рішення, без якого неможливий подальший розвиток педагогічного процесу.

Педагогічна ситуація пропонується для розв'язання студентами у вигляді усного чи письмового опису.

Спроби класифікувати педагогічні ситуації, дати їх видову характеристику були у різні періоди зроблені. Бехом [1], О. Богдановою [2], О. Власенко [6], та ін. Однак, здійснений аналіз наукових джерел останніх років, свідчить, що нині єдиної класифікації педагогічних ситуацій не існує. Проте вона є важливою, оскільки «групування педагогічних ситуацій на основі відповідних критеріїв сприятиме самому вчителю накопичувати банк професійних ситуацій у залежності від основних завдань, змісту занять, навчальної проблеми, умов навчально-виховного процесу» [4, с. 43].

Характеристику спроб такої класифікацій висвітлено нами в окремій публікації [5].

У цілому, проведені дослідження дозволили запропонувати власні підходи до класифікації педагогічних ситуацій. Нами уточнено такі групи ситуацій, що характеризуються за:

1. Масштабністю значення: масштабні або глобальні (соціокультурна, політична, екологічна тощо ситуація у межах планетарного значення) та епізодичні (миттєві, моментальні).

2. Сферою виникнення: життєві (запізнення на автобус; обрахування у магазині тощо) та професійні (педагогічні, лікарські, водійські, юридичні тощо).

3. Характером перебігу: позитивні та негативні; проблемні та успіху.

4. Середовищем виникнення: домашні, шкільні, позашкільні.

5. Ступенем складності: прості; складні двоступеневі або двомоментні, коли одна ситуація поступово переходить у іншу, однак роз'єднати їх недоречно, бо порушиться логіка перебігу подій, а рішення буде неповноцінним; багатомоментні, що охоплюють кілька ситуацій, які відбулися водночас або за мінімальний проміжок часу і щільно пов'язані між собою однією причиною.

6. Способом виникнення: заплановані (продумані, ініційовані одним або кількома учасниками педагогічного процесу) та спонтанні.

7. Міжособистісною комунікацією учасників (у різних поєднаннях з урахуванням кількості учасників): учень ↔ учень, учитель ↔ учень, батьки ↔ учень, учитель ↔ учитель, учитель ↔ батьки, адміністрація ↔ учитель, адміністрація ↔ учень, адміністрація ↔ батьки.

8. Характером змісту: дидактична або навчальна, що має предметну сферу виникнення – математична, мовна, трудового навчання і стосується власне навчального матеріалу; виховна, наприклад, дисциплінарна, правова, комунікативно-конфліктна; соціальна, що спричинена соціальною несумісністю учасників; медична – пов'язана із виникненням проблем із здоров'ям,

завданням фізичної чи психологічної шкоди; побутово-технічна – виникнення проблем у докiллі та з технічними засобами; курйозна – мовленнєві обмовки тощо.

Отже, майбутні вчителі початкової школи у процесі розв'язання педагогічної ситуації і пошуку її рішення формулюють ситуаційну задачу. Подолати суперечність (у проблемній педагогічній ситуації) або з'ясувати залежність (у педагогічній ситуації успіху), що виявляє характер взаємодії суб'єктів або педагогічних явищ ситуації, і є результатом її розв'язання – прийняттям рішення.

Структура завдання повинна містити обов'язкові елементи: умова завдання (дані); вимога завдання, яка може бути задане неявно [3, с. 30]. О. Коберник чітко розмежовує поняття «задача» та «завдання». Згідно із його розумінням, завдання – об'єктивна ситуація «діяльності, що задається ззовні», а задача – «психологічне відображення цієї ситуації, що виконує функції психолого-педагогічного регулятора діяльності» [6, с. 99].

Спираючись на результати здійсненого аналізу наукових джерел, під ситуаційним завданням розуміємо дидактично обумовлений зміст та обсяг навчальної діяльності майбутніх учителів початкової школи щодо розв'язання педагогічної ситуації (виокремлення у процесі її аналізу ситуаційної проблеми та вирішення ситуаційної задачі).

Отже, навчання в умовах використання ситуаційних завдань у підготовці майбутніх учителів початкової школи передбачає побудову дидактичної моделі навчання студентів на основі сукупності педагогічних ситуацій, на базі яких розробляються ситуаційні завдання, що моделюють ситуаційний складник майбутньої професійної діяльності вчителя початкової школи. Водночас, зазначене передбачає розуміння навчальної педагогічної ситуації, яку треба розв'язати, виконуючи ситуаційне завдання, як моделі діяльності, що складається із мотиву, мети, сутнісного змісту, чіткого формулювання проблеми, варіативних шляхів прийняття рішення щодо педагогічної ситуації. Педагогічна ситуація виступає первинною дидактичною одиницею

використання ситуаційних завдань. Саме використання ситуаційних завдань дає можливість створення у ЗВО навчального середовища максимально наближеного до професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи як ситуаційної.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень: теорія і методологія. *Шлях освіти*, 2010. № 1. С. 37-42.
2. Бєседіна Л. М. Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах : методичний посібник. Видання 2-е, переробл. і допов. К.: Логос, 2009. 204 с.
3. Бєх І. Виховний процес з глибинним психозануренням : (поради вчителю). *Початкова школа*, 2009. №2. С. 4-7.
4. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2011. 467 с.
5. Лисевич О. В. Формування культури педагогічного спілкування майбутніх вчителів у діалогічних навчальних ситуаціях на заняттях вищої школи. Кривий Ріг: Редакція КДПУ, 2010. Випуск 30. С. 178-181.
6. Панов В. И. Психологические основания развивающих образовательных систем: Журнал научно-педагогической информации. 2010. № 10. URL: <http://www.paedagogia/2010/47-10/219-panov>.
7. Пєхота О. М. Індивідуальність учителя: теорія і практика: навчальний посібник. Вид-во 2-е, переробл. і доповн. Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2009. 272 с.

Білецька Любов Степанівна
*к. фіз.-мат. н., доцент кафедри математики,
інформатики та методики їх викладання у початковій школі
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Сучасний етап розвитку суспільства, модернізація Нової української школи вимагають вдосконалення змісту і технологій педагогічної освіти в Україні. Початкова школа має відігравати важливу роль у всебічному розвитку учнів, формуванні загальнолюдських цінностей, досвіду, забезпечувати готовність та здатність школярів жити й адаптуватися до стрімких змін у державі, уміння мислити самостійно, критично, творчо, генеруючи нові ідеї.

Людина як свідомо істота завжди діє під впливом думок, власних виборів і рішень. Розмірковуючи над тим чи іншим рішенням, ми намагаємося врахувати те, що нам відомо, і вибрати найкращий спосіб діяльності. Однак набагато рідше ми замислюємося над тим, чи гарно ми вміємо думати? Чи є наш процес мислення продуктивним? Чи вміємо ми думати так, щоб бути успішними сьогодні і завжди?

Зазвичай ми ставимося до процесу мислення так, ніби це щось зрозуміле та природне – як дихати чи кліпати очима. Проте думки, які нам здаються істинними, іноді є невірними, необґрунтованими або такими, що навмисно вводять нас в оману. Натомість ті думки, що ми визнавали помилковими чи незначущими, виявляються істинними й важливими.

Часто наші погляди та переконання не є ані свідомими, ані критичними, і формуються під впливами багатьох чинників – зокрема соціальних, політичних, економічних, біологічних чи фізіологічних. При цьому більшість із нас майже не використовують можливості, закладені в цій дивовижній людській здатності – мислити.

Щоб подолати ці обмеження і розширити можливості мислення, нам потрібно системно рухатися шляхом його розвитку, зокрема розвитку раціональності, критичності мислення. Головний сенс критичного мислення

простий – вміння керувати власним розумом. Його значення також просто і очевидно – вміючи керувати розумом, ми можемо керувати своїм життям, усвідомлювати все, що з нами відбувається, шукати і знаходити найкращі шляхи, рости і розвиватися.

Критично мислити можуть усі, але не всі хочуть це робити. Критичного мислення потрібно вчити для того, щоб учні могли використовувати його навички в конкретній предметній діяльності [2, с. 45].

Критичне мислення починається із запитання і з'ясування проблем, які необхідно розв'язати. Людські істоти допитливі за своєю природою. Ми помічаємо щось нове – і хочемо дізнатися, що це таке. Американський філософ і педагог Джон Дьюї вважає, що «критичне мислення виникає тоді, коли учні починають займатися конкретною проблемою» [3, с. 65].

До основних характеристик і принципів критичного мислення відносять: самостійність та індивідуальність; інформація є відправним, а не кінцевим пунктом критичного мислення; критичне мислення завжди починається з постановки й усвідомлення проблеми; критичне мислення прагне до переконливої аргументації; критичне мислення є, перш за все, мисленням соціальним.

Критичне мислення є складним процесом, який починається з ознайомлення з інформацією, а завершується прийняттям певного рішення та складається з кількох послідовних етапів: сприйняття інформації з різних джерел; аналіз різних точок зору, вибір власної точки зору; зіставлення з іншими точками зору; добір аргументів на підтримку обраної позиції; прийняття рішення на основі доказів [3, с. 25].

У Державному стандарті початкової освіти [1] зазначено, що одним із наскрізних умінь, яким учні поступово та систематично оволодівають під час вивчення всіх освітніх галузей є критичне мислення.

Отже, типовим для більшості людей є упереджене бачення дійсності такою, якою вони хочуть її бачити. Часто ми навіть викривлюємо реальність, пристосовуючи її до своїх, упереджень. Перекручення реальності є звичайним

явищем людського життя. Егоїзм і «вузькість мислення» дуже впливають на життя багатьох людей.

Часто наші погляди та переконання не є ані свідомими, ані критичними, і формуються під впливами багатьох чинників – зокрема соціальних, політичних, економічних, біологічних чи фізіологічних. При цьому більшість із нас майже не використовують можливості, закладені в цій дивовижній людській здатності – мислити.

Щоб подолати ці обмеження і розширити можливості мислення, нам потрібно системно рухатися шляхом його розвитку, зокрема розвитку раціональності, критичності мислення. Головний сенс критичного мислення простий – вміння керувати власним розумом. Його значення також просто і очевидно – вміючи керувати розумом, ми можемо керувати своїм життям, усвідомлювати все, що з нами відбувається, шукати і знаходити найкращі шляхи, рости і розвиватися.

Згідно з О. Пометун, критичне мислення – це особливий спосіб мислення, який поєднує аналіз, синтез й обґрунтоване оцінювання достовірності інформації; здатність бачити проблему, визначати її причини, передбачати наслідки; формулювати гіпотези; генерувати ідеї та відстоювати свою позицію на основі фактів та аргументів; прийняття свідомого рішення [3].

Отже, під критичним мисленням ми розуміємо набір мисленнєвих операцій, набуття яких передбачає використання людиною розумових операцій найвищого рівня, які вона застосовує для формулювання обґрунтованих висновків, оцінки та здійснення свідомого вибору.

Розвиток критичного мислення – це розвиток вміння усвідомлювати ті та інші впливи, долати або враховувати обмеження. Критично мисляча людина приймаючи важливі рішення ставить собі запитання: чому я приймаю саме таке рішення? Що саме на мене вплинуло? Які є інші варіанти? Ми можемо обговорювати з дітьми їхні рішення, ставлячи такі запитання їм і поступово навчаючи їх ставити ці запитання самим собі. Так ми допомагаємо формуванню усвідомленості та ширшого мислення, що робить людину більш глибокою та

незалежною [3, с. 65].

Дуже часто з критичним мислення плутають розуміння. У дитини, яка намагається зрозуміти чужу ідею, власне мислення стає пасивним: учень лише сприймає те, що створив хтось інший, а критичне мислення реалізують тоді, коли нові, уже зрозумілі ідеї перевіряють, оцінюють, розвивають й застосовують у власній практиці.

Розвиток критичного мислення є складовим етапом особистісного розвитку. Критичне мислення вказує на здатність учня до самостійної оцінки явищ навколишньої дійсності, інформації, наукових знань, думок і тверджень інших людей, уміння бачити їх позитивні й негативні аспекти.

Теоретичний аналіз сучасних концепцій модернізації Нової української школи виявив суспільну потребу в серйозній увазі до розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Перспективу її розв'язання ми вбачаємо в доцільному використанні методів і прийомів критичного мислення під час навчання у початковій школі. Наукове осмислення питання розвитку критичного мислення у початковій школі є актуальним і недостатньо вивченим у наш час [4].

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти № 87 [Чинний від 2018. 21. 02]. Київ: Кабінет Міністрів України, 2018. 37 с.
2. Пометун О., Сущенко І. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: метод. посіб. для вчителів. Київ, 2017. 96 с.
3. Пометун О. І., Пилипчатіна Л.М., Сущенко І.М. та ін. Основи критичного мислення: навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітньої школи. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 216 с.
4. Концепція «Нова українська школа». Інформаційний збірник МОН України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua>.

Безлюдна Віта Валеріївна

к. пед. н., доцент кафедри іноземних мов

Безлюдний Роман Олександрович

к. пед. н., доцент кафедри теорії та практики іноземних мов

Макарчук Вікторія Вікторівна

к. пед. н., доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мова – це частина культури будь-якого народу. Тому вивчати іноземні мови потрібно в безпосередньому зв'язку з вивченням культурних особливостей країн, мову якої вивчаєш.

Про те, що мова і культура є взаємопов'язаними елементами соціального життя, люди почали замислюватися ще в XVIII столітті, утімцікавитися цією проблемою глибше – почали тільки в кінці минулого століття і такі дослідження не мали під собою твердого наукового підґрунтя, вони мали більше декларативний, а іноді навіть пропагандистський характер.

У зв'язку з цим за останні два десятиліття, на цьому терені з'явилися досить значні і цікаві з практичної точки зору дослідження. Це підтверджує інтерес і прагнення науковців досліджувати мовні явища у більш широкому культурологічному контексті [2, с. 32].

Саме міжкультурний підхід являє собою зв'язок лінгвістичної і країнознавчої компетенцій

У зв'язку з процесами глобалізації та розвитком інформаційних технологій підвищився інтерес до проблем міжкультурної комунікації. Міжкультурна комунікація визначається як адекватне взаєморозуміння двох представників комунікативної взаємодії, що належать до різних національних культур [1].

На думку В. Манікіна, міжкультурна комунікація – наука, яка вивчає особливості вербального і невербального спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот [2, с. 14].

Тому, освіта повинна перенаправляти молодь до життя в умовах діалогу культур, тобто міжкультурної комунікації

Викладачеві іноземної мови необхідно враховувати культурні відмінності і їх вплив на сприйняття світу студентами, щоб мати можливість сприяти їх мотивації, в тому числі викладачеві слід брати до уваги досвід і очікування учнів у виборі навчальних матеріалів і способів викладання. Знання відмінностей культур, їх впливів допомагає викладачеві зрозуміти, як і чому методи навчання та навчальні матеріали потрібно варіювати.

Це відноситься до області міжкультурної комунікації, яка потрібно використовувати у викладанні. Міжкультурна комунікація розширює погляди викладача про навчання і допомагає оцінити доцільність навчання. Для того щоб зрозуміти інші культури і працювати з широким спектром студентів, викладачі повинні розвивати свою власну міжкультурну компетентність, розширювати обізнаність про різні культури і відмінності між ними, а також свою власну культуру і відносини зі своїми власними цінностями і позиціями. Викладачу важливо позбутися від культурних стереотипів, помічати індивідуальні відмінності, планувати і реалізовувати навчання з урахуванням очікувань і досвіду студентів, а також бути готовим змінювати звичні методи навчання та навчальні матеріали, підбираючи їх свідомо до певної групи студентів.

Тісний зв'язок між викладанням іноземної мови студентам немовних напрямів підготовки і міжкультурної комунікацією здається очевидним. Кожен урок іноземної мови в немовних ЗВО повинен представляти перехрестя культур, так як кожне іноземне слово відображає іноземний світ і іноземну культуру. Сьогодні змінилися мотиви вивчення іноземних мов, людей, за великим рахунком, не цікавлять ні теорія, ні історія мови, знання іноземної мови затребуване виключно функціонально – для спілкування. У зв'язку з поточними тенденціями, головне завдання викладачів іноземної мови полягає в максимальному розвитку комунікативних здібностей студентів.

Для успішного досягнення цілей викладання іноземної мови на сучасному етапі розвитку суспільства, на наш погляд, *необхідно реалізовувати* наступне: по-перше, вивчати іноземну мову на широкому тлі соціального, культурного, політичного життя людей, які говорять цією мовою, тобто, в тісному зв'язку зі світом і культурою мови, що вивчається; по-друге, викладач іноземної мови повинен стати фахівцем з міжкультурної комунікації, а ЗВО в рамках філологічних, лінгвістичних і педагогічних напрямів повинні освоїти модель підготовки викладацьких кадрів нового типу; по-третє, потрібно створювати обстановку максимально реального спілкування і активно використовувати іноземну мову в живих, природних умовах, наприклад, залучати до проведення занять з іноземної мови носіїв мови, запрошувати зарубіжних професорів для читання лекцій іноземною мовою, працювати волонтерами на міжнародних заходах; по-четверте, використовувати нові методи викладання іноземної мови поряд з новими навчальними матеріалами; по-п'яте, іноземна мова має вивчатися в нерозривній єдності з культурою людей, які розмовляють цією мовою, але, з іншого боку, викладання іноземної мови має ґрунтуватися на його зіставленні з рідною мовою і культурою.

Таким чином, студентам українських закладів вищої освіти слід вивчати не іноземну мову, а світ іноземної мови, тобто культуру, спосіб життя, менталітет і національний характер людей, що нею розмовляють.

Список використаних джерел

1. Верещагин Е. М. Костомаров В. Г. Лингвострановедческая теория слова. М., 2000. 156 с.
2. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. К., 2012. 288с.

Берегова Софія Володимирівна,
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ІДЕЇ В. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО- РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Під час переходу до демократичного суспільства в нашій країні перспективною для розвитку освіти є концепція освітньо-розвивального середовища, яке формується шляхом створення сприятливих умов для суб'єктів педагогічного процесу, забезпечує єдність дій учителів, учнів та батьків на основі духовної спільності, взаєморозуміння, взаємодії та співробітництва [3].

Атмосфера сприятливого середовища для учнів початкової школи ґрунтується на довірі та любові, співпереживанні, позитивній тональності, що визначають перспективну лінію.

Проблема дослідження освітньо-розвивального середовища визначається вітчизняними і зарубіжними вченими як одна з найважливіших педагогічних проблем. Її вирішення пов'язується з посиленням виховного впливу на особистість, оскільки навчання розглядається як перший крок до перетворення середовища сучасної школи.

Ідеї створення освітньо-розвивального середовища для молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського розкрито сучасними науковцями, а саме: Л. Боднарчук, О. Замашкіною, С. Корнієнко, О. Савченко, Н. Ткачовою та ін. На їх думку, це сукупність явищ, процесів, що здійснюють вплив на досліджуваний об'єкт; комплекс умов, які оточують людину і взаємодіють із нею як з організмом і особистістю, а освітньо-розвивальне середовище в умовах сучасної початкової школи має задовольнити такі потреби молодших школярів: фізіологічні; засвоєння групових норм та ідеалів; любові, пошани, визнання, суспільного схвалення; праці, значущої діяльності; збереження і підвищення самооцінки; пізнавальної потреби в особливій галузі інтересів; в естетичному оформленні навколишнього оточення; в самостійному впорядкуванні індивідуальної картини світу; в самоактуалізації та ін.

В умовах нової української школи актуальними є ідеї В. Сухомлинського, щодо створення освітньо-розвивального середовища, де кожна школа має створити особливе середовище, своє обличчя: свої звичаї і традиції, гуманістичний та розвивальний простір.

Видатний український педагог упродовж свого життя переконувався, що «справжня школа – це не тільки місце, де діти набувають знань і вмінь. Навчання – дуже важлива, але не єдина сфера духовного життя дитини...
Справжня школа – це багатогранне духовне життя дитячого колективу, в якому вихователь і вихованець об'єднані багатьма інтересами і захопленнями» [5, с. 70].

Освітньо-розвивальне середовище передбачає спрямованість принципів, методів, форм організації освіти й навчання на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей школярів. Спираючись на незавершені цикли психічного розвитку дитини, розвивальне середовище формує розумові здібності, самостійність учнів, інтерес до навчання тощо.

У праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» вчений акцентував увагу на школі як вогнищі високої моралі, культури, яка не мислима без багатогранного духовного життя колективу, немислима і особистість без багатства духовного життя. Він стверджував: «Школа виховує людей розумних в істинному і багатогранному значенні цього поняття за тієї умови, коли навчально-виховний процес спирається на духовне життя й історію народу» [5, с. 63].

В. Сухомлинський вказував, що освітньо-розвивальне середовище школи має впливати на всі підсистеми особистості молодшого школяра: біологічну – збереження та розвитку здоров'я; психічну – забезпечення психічної стабільності, психогієни, захисту особи від негативних впливів; Бердянський державний педагогічний університет 60 соціальну – органічне включення в систему соціальних відносин. Формування же розвивального навчального середовища, як зазначає В. Сухомлинський, має орієнтувати зміст, форми, методи, засоби, тип взаємодії учасників навчально-виховного процесу на

особистість учня, що сприяє розвитку його інтелектуального, творчого, духовного потенціалу, емоційно-вольових якостей, мислення, загальної культури, формуванню здатності особистості до самостійної, активної діяльності [1].

Ці питання порушуються педагогом в працях «Серце віддаю дітям», «Як виховати справжню людину», у яких розкриваються конкретні умови, фактори, принципи, істини, повчання, настанови, рекомендації щодо виховання особистості молодшого школяра. Педагог пропонує цікаві підходи до створення освітньо-розвивального середовища початкової школи, а саме: навчання в так званих «зелених класах», складання книжок-картинок про природу, подорожі в природу, проведення уроків мислення, народної творчості, кімната казки, острів чудес, куточок краси, використання в духовному житті пісні, книжки, проведення бесід з людинознавства, свят Матері, троянд, польових квітів, праця в Саду матері, написання дітьми оповідань, казок тощо.

Проблема формування освітньо-розвивального середовища в сучасній початковій школі переконує, що сьогодні необхідно системно поєднувати традиційні та інноваційні педагогічні підходи до організації навчально-виховного процесу. Успішне же навчання і виховання молодших школярів сьогодні також не можливе без глибокого вивчення і творчого впровадження в життя педагогічної спадщини В. Сухомлинського. Вважаємо, що зміст сучасної початкової освіти має збагачуватися гуманістичними ідеями В. Сухомлинського, а саме: використання різних видів організації діяльності учнів (індивідуальні, групові, колективні): спілкування, праця, гра, навчання; організація проблемного навчання; вивчення індивідуальних особливостей школярів; використання на уроках віршів, музики, елементів народної творчості; складання загадок, казок про природу; уроки мислення на природі; використання на уроках казок та мініатюр В. Сухомлинського та ін.

Список використаних джерел

1. Боднарчук Л. Ідеї В.О. Сухомлинського у щоденній діяльності гімназії. Директор школи, ліцею, гімназії, 2005. №4. С. 67.

2.Замашкіна О. Ідеї розвивального навчання молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. Початкова школа, 2001. №10. С. 74-78.

3.Корнієнко С. Виховний простір першокласників. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. С. 216 с.

4.Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової школи : посіб. для вчителів і методистів поч. навч. 2-е вид., доп., перероб. Київ : Богданова А. М., 2009. С. 74-81.

5.Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані педагогічні твори : В 5 т. Київ: Радянська школа, 1977.Т. 3. С. 5-279.

6.Ткачова Н. Сухомлинський В.О. у творчості сучасного педагога. Початкова школа. 2000. № 9. С. 18-20.

Бойко Ірина Іванівна

*к. психол. н., доцент, завідувачка кафедри психології комунального закладу
«Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради*

МОТИВАЦІЙНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ІНТЕГРАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Сучасна компетентнісна парадигма освіти передбачає від педагога перегляду, переосмислення і вдосконалення своїх уявлень про себе, свої здібності, про навколишнє середовище і своє місце у ньому. Відтак, рівень його компетентності залежить як від психологічних якостей, так і від готовності до прояву компетентності, здатності до володіння знанням вмісту компетентності, готовності та здатності до проявлення компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях, відношення до змісту компетентності та об'єкту її застосування, емоційно-правової регуляції процесу і результатів прояву компетентності; від міри умотивованості на акмеологічну спрямованість, ініціативності та свободи вибору цілі, змісту та результату.

Водночас, співставлення оцінки реальних результатів освіти з наявними компетентностями (відносно бажаних результатів) дозволяють розширити діапазон наукових пошуків ефективних шляхів становлення професіоналізму педагога та методів вивчення їх складових. Це може бути досягнуто шляхом розвитку нових понять і способів мислення - самоаналіз в рамках усього суспільства і окремих організацій на основі обговорення наслідків такого розвитку [3]. Особливої уваги у цьому науковому пошуку, заслуговує наукова спадщина західних психологів, зокрема: Дональда Шона «Рефлексуючий практик» (Schon, 1983), Макбера, Л. і С. Спенсорів «Компетентність у професійній діяльності» (Spencer and Spencer, 1993), Джона Равена «Компетентність у сучасному суспільстві» (Raven, 1984), «Управління освітою для ефективного навчання» (Raven, 1994), «Нове багатство нації: Новий погляд на механізми і джерела багатства нації та необхідні для цього умови суспільного розвитку» (Raven, 1995) тощо.

Центральною складовою професійної компетентності педагога, на нашу думку, виступає компонента – готовність до безперервного особистісно-професійного самовдосконалення. Складовими цієї готовності є взаємопов'язані здатності до самоосвіти, саморегуляції, самореалізації (інтегративні складові самоорганізації). Останнє вимагає від педагога високого рівня мотивації, спеціальної психолого-педагогічної підготовки у сфері педагогіки, психології, акмеології, технології навчання і виховання, що сприяє його акмеологічній спрямованості, професійній зрілості. Однак, якщо акмеологічний алгоритм в акмеологічній спрямованості особистості педагога може бути реалізований у повній мірі лише за певних умов, – конкретно – зовнішніх [3], то актуальний прояв ефективності професійної компетентності особистості як суб'єкта професійної діяльності, на нашу думку, зумовлює поведінковий аспект – мотивація, досвід як внутрішні чинники. Досвід ми розуміємо як зафіксовані (збережені у пам'яті) інтегровані теоретико-практичні ЗУН-и, які актуалізуються та проявляються відносно місця, міри та моменту.

Мова йде про синергію, що зафіксована у пам'яті суб'єкта діяльності та доведена до «акме» і яка є – унікальною, неповторною та феноменологічною – проявом особистісної спрямованості, мотивації, ініціативності та свободи вибору цілі, змісту, результату. Ініціативність, свобода вибору цілі, змісту та результату (його уявного образу як кінцевого (бажаного) продукту), в апорі, притаманна професіоналу на усіх етапах становлення професійної зрілості. Проте, рівень свободи вибору детермінується, на нашу думку, не лише мотивацією (рівнем особистісно-професійної умотивованості, причинності) на ціль, зміст та результат, але й рівнем задоволеності респондентів (який варіює у досить широких межах) своїм оточенням на робочому місці, самою роботою і очікуваними реакціями колег [3]. Якщо якісним показником рівня мотивації виступає її інтенсивність прояву, то латентним – «сила тяжіння» (привабливість – по суті «сила тяжіння» до власного Я, як істинної сутності людського буття). Відтак, відповідь на питання «Що суб'єкт діяльності хоче досягти?», з одного боку, – визначає предметність дії, з іншого боку – відповідь на питання «Чому суб'єкт діяльності хоче опанувати цей предмет?» – визначає причинність дії, її умотивованість, з третього – відповідь на питання «Як сильно суб'єкт діяльності прагне оволодіти цим предметом?» – визначає інтенсивність дії.

Дуже важливо знати за яких умов вивільняється енергія ініціативності, ентузіазму та забезпечується професійне зростання. Оскільки одним із компонентів ефективної поведінки виступає ініціатива, яка за визначенням, є внутрішньо мотивованою, то очевидним є той факт, що людина виконує дії не за чужим проханням або наказом. Стає очевидним те, що мотивацію неможливо вивчати і оцінювати у відриві від «здібностей» (видів компетентностей) та від ціннісного компонента. Останній компонент має надзвичайну важливість. Так, Дж. Равен наголошує, що ніхто не стане витратити сили на прояв ініціативи, якщо мета, заради якої він працює, не представляє для нього великої цінності. На його думку, ціннісний компонент містить: схильність аналізувати і повністю прояснювати смутно усвідомлювані швидкоплинні відчуття, що свідчать про наявність проблеми або про зародження творчої ідеї; бажання братися за

роботу за власною ініціативою і стежити за її результатами, щоб підвищити якість праці; здатність справлятися з тривогою, що виникає, коли людина робить щось у новій для неї сфері; здатність заручитися підтримкою інших людей для досягнення мети [2]. Він вважає, що для ефективного досягнення мети необхідно проявити якомога більше цих якостей, відносно незалежних один від одного. Іншими словами, такі важливі людські якості як умотивованість та ініціатива, – складаються з ряду гетерогенних, різнорідних чинників і припускають складну взаємодію між когнітивним, афективним і вольовим компонентами діяльності. На його переконання (за Дж. Равеном), було б помилкою вважати, що ці компоненти можна оцінити без урахування їх взаємозв'язку; для вимірювання якостей такого роду необхідно застосовувати особливі психодіагностичні методики, що відрізняються максимально можливою внутрішньою гетерогенністю, а не внутрішньою узгодженістю, як стверджувало в минулому більшість психометристів. Не зважаючи на цей конфлікт з традиціями, на його думку, уявлення про максимальну внутрішню гетерогенність вимірювальної методики можна «узаконити», провівши аналогію з коефіцієнтами регресії. Вони обчислюються підсумовуванням значень максимально незалежних змінних. Адже ніхто не стане стверджувати, як він вважає, ніби такі коефіцієнти не мають сенсу тільки тому, що змінні незалежні один від одного [2]! Загалом, слід зазначити, що модель поведінки, мотивації та здібностей (за Дж. Равеном) різко відрізняється від психометричної концепції, яка переважала у минулому. Його модель передбачає, що важливіше за все оцінити мотивацію, а не здатність; що важливі людські якості складаються з гетерогенних, а не гомогенних чинників; що поведінку можна краще зрозуміти і передбачити на основі декількох найбільш важливих інтегральних характеристик, витягнутих з великої кількості змінних, які є значущими саме у даних конкретних умовах, а не за результатами факторних шкал, отриманих від невеликого числа змінних. Далі, ця модель передбачає, що при будь-якій спробі описати поведінку слід враховувати цінності як інтегральний компонент поведінки людини, але не відділяти

ціннісний фактор від оцінки здібностей. Дж. Равен стверджує, що необхідно використати подвійну процедуру оцінювання у два етапи: першим є вимір цінностей особистості. І тільки потім оцінювати будь яку кількість незалежних компонентів компетентності, які проявляє людина спонтанно, переслідуючи значущі для неї цілі. Його модель передбачає, що оцінювання здібностей поза контекстом індивідуальних цінностей практично безглуздо і що ці незалежні компоненти компетентності мають кумулятивний ефект і можуть замінювати один одного [2]!

Такий підхід до оцінювання будь якої кількості незалежних компонентів компетентності привернув нашу увагу. Особливо той факт, що незалежні компоненти компетентності мають кумулятивний ефект і можуть замінювати один одного. Іншими словами, на нашу думку, його точка зору включає той факт, що раціональне вивчення компетенцій/компетентностей має місце лише в межах організованого процесу пізнання, в організованій частині освіти, а вся система самопізнання/самореалізації (у порівнянні з функціонуванням з закритими та відкритими системами) – це відкритий дисипативний процес, сутність якого, мабуть, лежить у контенті поняття «мудрість». Однак, зауважимо, що слід звернути увагу на те (за І.Р. Пригожиним, І. Стенгерсом), що здатність живої системи обмінюватися інформацією із зовнішнім середовищем, збільшувати або зменшувати число елементів-ознак, зберігати стійкість ще не робить цю систему такою, яка розвивається [1].

Таким чином, нестабільність елементів-ознак компетенцій/компетентностей (зумовлених не рівно значимими зовнішніми умовами, їх нестійкістю та універсальністю індивідуальності особистості) приводить, по-перше, до розуміння необхідності розширення діапазону тлумачення результату освіти та освіти у цілому; по-друге, до пошуку нових шляхів та методів їх вивчення. Оскільки такий кут зору допускає можливість інтенсивності дисипації, внаслідок чого створюються умови виникнення нової нестійкості системи (у системі збільшується інтенсивність протікання деяких необоротних процесів, завдяки чому й відхилення системи від рівноваги стає ще більшим)

[1]. З іншого боку, (за І.Р. Пригожиним, І. Стенгерсом) якби у результаті виникнення нестійкості інтенсивність дисипації знижувалася, то система за своїми властивостями наблизилася б до деякої рівноважної замкнутої системи, - тобто до стану, у якому загасають будь-які флуктуації.

Така багатовимірність елементів-ознак складових компетентності педагога зумовлює пошук ефективних методик їх вивчення; вивчення мотивації педагогічної діяльності зумовлене відсутністю орієнтації педагога на цілісне бачення себе у системі освіти, її внутрішньої архітектоніки та світоглядного потенціалу. Звісно, за таких умов неможливе когнітивне мистецтво пізнання – мистецтво думати глобально, для того щоб розв'язувати локальні проблеми; цей процес, збіднюючи світоглядну складову освіти, не може не вплинути певним чином на процес професіогенезу педагога; вивчення особливостей мотиваційної сфери педагога до акмепрофесіоналізму лежить у контенті його цінностей та особливостей особистісного потенціалу, що зумовлює свободу вибору цілі, змісту та результату його професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бобильов Ю. П. Концепція сучасного природознавства. 2012. URL:https://pidruchniki.com/12800528/prirodoznavstvo/disipativni_strukturi_yavisc_ha_samoorganizatsiyi
2. Равен Джон Компетентность в современном обществе. 2008. URL: https://www.studmed.ru/raven-dzh-kompetentnost-v-sovremennom-obschestve-vyyavlenie-razvitie-i-realizaciya_6a5ac27bfce.html.pdf.
3. Саух П. Ю. Навчально-виховний процес від розбалансованості до цілісності на основі акмеологічного алгоритму / Сучасні акмеологічні дослідження [Текст]: теоретико-методологічні та прикладні аспекти; редкол.: В. О.Огнев'юк, С. О.Сисоєва, Я. С.Фруктова. К.:Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 912 с.

Бугайова Марина Олександрівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СУТНІСТЬ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У вітчизняній і зарубіжній філософській, соціологічній, психолого-педагогічній літературі культуру міжособистісних взаємин розглядають як специфічний спосіб людського буття, що визначає духовну й практичну активність людей, можливі відносини їх з навколишнім світом, між собою, тобто як сукупність умов матеріального життя суспільства.

У науковій літературі повно не досліджено культуру міжособистісних взаємин. На сьогодні це поняття залишається об'єктом постійних дискусій. Через неузгодженість та недостатню інтегрованість поглядів учених не припиняються творчі пошуки комплексних засобів вивчення й інтерпретації взаємин між людьми і з'ясування сутності культури міжсуб'єктних взаємин. Ми дотримуємося погляду тих учених, які вважають міжособистісні взаємини складною й активною формою відносин або стосунків, у яких наявні зв'язки між сторонами, що реально взаємодіють.

Категорія «відносини» є однією з основних як у психологічній, так і в педагогічній науці. І виконує вона гносеологічну функцію під час опрацювання проблем змісту і характеру ціннісних орієнтацій, соціально-психологічного клімату в різних людських спільнотах, формування цілісної картини світу, гармонізації життєдіяльності дітей тощо, пов'язаних із виявом суб'єктивних якостей людини.

Аналізуючи належність кожної людини до різних соціальних груп і становлення в кожній з них певних відносин, вчена доходить висновку, що в людини є коло близьких людей, позиція яких у ставленні до особистості та їхня оцінка є найбільш значущою. Саме ці люди визначають особливості сприймання нею соціального середовища, інших суб'єктів взаємодії, виконують роль справжньої призми, крізь яку вона вчиться бачити та оцінювати

важливість і значущість окремих об'єктів, визначає мету, намагається засвоїти ті чи інші способи діяльності, форми поведінки тощо. Ці люди є своєрідною крапкою відрахунку; орієнтуючись на них, індивід оцінює себе, свої вчинки, свої особисті якості.

Термін «відносини» у психолого-педагогічній літературі частіше вживають як синонім термінів «стосунки», «взаємини». Саме слово «стосунки» має сенс дії, яка виявляється в тому, що когось щось стосується. Це означає, що кожна дія передбачає: 1) суб'єкт (джерело) стосунків; 2) об'єкт, кого це стосується; 3) зміст, тобто що саме стосується. Отож, поняття «стосунки» можна трактувати як процес дії, що розгортається на рівні свідомості, в якій є реальні та ідеальні форми.

На нашу думку, поняття «відносини» у психолого-педагогічній літературі чітко і повно не визначено. Утвердилися два трактування цього терміна. Перше – це фіксація об'єктивного зв'язку людини і предмета або одного індивіда з іншим. Друге розглядає відносини як суб'єктну позицію щодо певних об'єктів. Тут наголошено на усвідомленні та переживанні особистістю власних об'єктивних відносин. Тобто, у першому випадку звертають увагу на реальні зв'язки, у другому – на психологічні зв'язки.

Для позначення зв'язків другого типу використовують поняття «ставлення» як видове стосовно категорії «відносини». Психологічною структурою людського ставлення є пізнавально-емоційні утворення, їх специфічний сплав. Ставлення особистості виникає в процесі накладання її емоцій на предмет, що певною мірою усвідомлюється, пізнається нею. Тож будь-яке за змістом ставлення завжди має переживатися людиною.

З погляду психології, міжособистісні взаємини є специфічною формою взаємодії індивідів і важливою соціальною потребою. Науковці дослідили структуру міжособистісних взаємин. Основу її становлять такі взаємодіючі компоненти: поведінковий, афективний, когнітивний (Я.Л. Коломінський); регулятивний, афективний, інформаційний (Б.Ф. Ломов); практичний, афективний, гностичний (О.О. Бодальов). Відмінності в авторській термінології

пояснюються не стільки наявністю різних підходів до цього питання, скільки різноманітністю їх змістової наповненості.

Відмінності в характері та умовах життєдіяльності індивідів зумовлюють різні потреби людей, а тому є спонукальною силою їхньої взаємодії. Отож лише у спільній діяльності з іншими людьми індивід може задовольнити особисті потреби, що зумовлює об'єктивну необхідність співвідношення його потреб з потребами інших і виступає як інтерес у реальному житті. Інтереси становлять необхідний компонент процесу взаємозалежності людей під час задоволення потреб. На індивідуальному рівні культура міжособистісних взаємин є системою гуманних відносин між людьми, в якій переважають моральні особистісні й соціальні інтереси.

Відомо, що емоційне і раціональне перебувають в оберненій залежності. Переважання раціонального знижує інтенсивність емоцій і, навпаки, підвищена емоційність важко піддається стримувальним зусиллям розуму. Узгодженість емоційного та раціонального, коли емоції підвладні розуму, розглядають в етиці як надбання особистісної культури. У цьому разі відбувається процес вироблення гармонійних співвідношень емоційності, мислення і поведінки. За вищої загальної і особливо гуманістичної культури переважають почуття вищого порядку. Егоцентричні емоції замінюються альтруїстичними мотивами, гуманістичними настановленнями поведінки. Надійним механізмом усвідомлення і виховання культури міжособистісних взаємин стає здатність співпереживати і співчувати одна одному.

Отже, культура міжособистісних взаємин – це інтегральна якість, що розвивається під час взаємин людини з людиною, у процесі навчання, освіти, виховання, а також самонавчання та самовиховання і містить сукупність моральних знань, емоційно-психологічних умінь та навичок, моральних потреб і поведінкових дій, засадою яких є гуманістичні норми, принципи та ідеали. Показником культури міжособистісних взаємин є здатність і бажання особистості переживати моральні почуття, емоційно реагувати на гуманні

взаємини, розмірковувати про добро і зло, обурюватися, якщо принижується людська гідність, співчувати й радіти успіхам інших людей.

Ганська Лілія Володимирівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ УМІННЯ ВЧИТИСЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В умовах модернізаційних перетворень у національній системі освіти на засадах компетентнісного підходу особливого значення набуває формування в учнів компетентності вміння вчитися, що визначається здатністю здобувати знання, мобілізувати їх та використовувати в конкретних ситуаціях. Ця компетентність, зважаючи на її значущість для досягнення життєвого успіху, задекларована в «Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя», як і спілкування рідною та іноземними мовами; математична компетентність та компетентність в галузі науки і техніки; цифрова компетентність; соціальна, міжособистісна і громадянська компетентність; ініціативність і підприємливість; культурна освіченість і виразність. В Україні, згідно з програмним документом Міністерства освіти і науки України «Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016), ключовими визначено такі самі компетентності.

Основну роль у формуванні вміння вчитися відіграє початкова школа, оскільки саме в молодшому шкільному віці навчальна діяльність стає провідною і в цей час створюються передумови успішної освіти протягом життя.

На теоретико-методологічному рівні феномен компетентнісного підходу в освіті та вміння вчитися як ключової компетентності є предметом міждисциплінарних досліджень українських і зарубіжних науковців (І. Бех, І. Гавриш, К. Колінз, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Пуховська, Дж. Равен, Г. Терещук та ін.). Водночас, незважаючи на ґрунтовне висвітлення цього

питання українськими та зарубіжними науковцями, воно залишається актуальним і потребує подальшого дослідження з метою подолання низки суперечностей між: суттєвим зростанням у XXI ст. ролі здатності особистості до освіти протягом життя та недостатнім рівнем сформованості компетентності вміння вчитися в учнів загальноосвітньої школи загалом та початкової зокрема; потребою загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) у впровадженні в практику роботи системи заходів із формування в учнів початкової школи компетентності вміння вчитися та недостатнім рівнем теоретичного обґрунтування означеного процесу; необхідністю впровадження в навчально-виховний процес початкової школи навчального предмета, провідною метою якого є формування в учнів компетентності вміння вчитися, та відсутністю його відповідного навчально-методичного забезпечення.

У сучасний період в нормативних документах, що визначають аксіологічні імперативи розвитку системи освіти в Україні, серед освітянської спільноти, у наукових джерелах наголошується на доцільності модернізації системи освіти в Україні на засадах *компетентнісного підходу* [1-3]. Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки підкреслюється, що для здійснення стабільного розвитку суспільства і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити у загальній середній освіті перебудову та оновлення цілей, змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах компетентнісного підходу, тобто зробити перехід до особистісної орієнтації компетентнісної парадигми освіти [3, с. 3, 10].

У Національній доктрині розвитку освіти також наголошується на необхідності створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Вбачається формування в дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості [2, с. 2].

Державний стандарт початкової загальної освіти (2011) ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів [1, с. 1]. До того ж у документі наголошується, що молодші школярі повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій [1].

Важливими є програмні документи Міністерства освіти і науки України «Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016) та «Нова українська школа: основи Стандарту освіти» (2016) [4]. Новий Стандарт також опирається на компетентнісний підхід і пропонує інструменти для перенесення цього підходу в навчальні програми, а саме зміщення центру ваги від нагромадження фактів до розвитку вмінь; зменшення кількості предметів й інтегрованість змісту [4, с. 10, 12].

Розбудова інформаційного суспільства: інтенсивний потік накопичення інформації, швидкий темп амортизації знань та застарівання професій – потребують суттєвих змін у сучасному суспільстві, зокрема в системі освіти. Модернізація освіти в даних умовах передбачає підготовку особистості, здатної швидко адаптуватися в мінливому інформаційному світі, готової до самоосвіти та навчання протягом життя. Саме тому пріоритетним напрямом реформаций є впровадження компетентнісного підходу.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. Затв. Кабінетом Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.

2. Національна доктрина розвитку освіти. Затв. Указом Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Затв. Указом Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. За заг. ред. М. Товкало. Львів, 2016. 64 с.

Гарашук Євген Михайлович
*викладач-стажист кафедри фахових методик та
інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ГРАФІЧНИХ РЕДАКТОРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Вивчення графічного редактора розпочинається у початковій школі. Це одна з найпростіших, найдоступніших та найцікавіших для учнів програм. Методичні підходи до використання цього засобу на уроках мають свої особливості. Їх урахування обов'язкове при підготовці та проведенні уроків інформатики у початковій школі.

У навчальній програмі курсу «Інформатика» передбачено вивчення у 2-му класі графічного редактора [5]. Основні результати пошуку методичних шляхів викладання цієї теми представлені у шкільних підручниках та у вигляді практичних завдань у робочих зошитах з інформатики. У підручнику М. Корнієнко [1] та ін. «Сходинок до інформатики» для 2-го класу у 8-ми параграфах на 37-ми сторінках описується робота у MS Paint. Учні пропонуються завдання зі створення простих малюнків, розфарбування їх, комбінування фігур, додавання тексту тощо. Практичні роботи чітко виділені, добре описані, доступні для дітей 2-го класу. Автори за вимогами навчальної програми активно використовують об'єктний підхід. У підручнику О.В.Коршунової [2] вивчення графічного редактора розпочинається з пояснення понять «об'єкт», «властивості об'єктів». На це виділено два параграфи. Подальший опис роботи у середовищі MS Paint також відбувається через призму об'єктного підходу. У цьому підручнику для побудови фігур наведено послідовності дій, які учні легко можуть запам'ятати та повторити. Можливо тому О.В. Коршунова відмовилася від розробки окремих практичних

робіт у підручнику. У підручнику Г.В.Ломаковської та ін. [3] також використано об'єктний підхід, зокрема в одному з параграфів докладно описано поняття об'єктів та їх властивостей. Автори зосередилися на описові графічного редактора TuxPaint. Вони наводять прості практичні роботи, запитання і завдання до параграфів. Матеріал подано у формі розповідей про казкових героїв. Як бачимо усі автори, досліджуючи проблему вивчення графічного редактора у початковій школі пропонують дотримуватися об'єктного підходу. Вибір рівня складності подачі матеріалу, типів практичних робіт та прикладного програмного засобу в авторів може дещо відрізнятися.

На вивчення графічного редактора у 2-му класі передбачено 8 годин. Це перший повноцінний прикладний програмний засіб, який учні використовують на уроках інформатики. При цьому учні повинні навчитися створювати і редагувати найпростіші графічні зображення. Для цього вони мають опанувати основні інструменти графічного редактора, використовувати палітру кольорів. Передбачається, що перші навички роботи із текстовими фрагментами учні отримають при вивченні графічного редактора, додаючи до малюнків написи. Також при вивченні графічного редактора вони вперше побіжно знайомляться із поняттям файлу, оскільки мають зберігати створене зображення у певну папку. У навчальній програмі курсу «Інформатика» наведено такий перелік вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учня за цією темою [5]:

- має уявлення про об'єкти та їх властивості, значення властивостей;
- наводить приклади об'єктів, властивостей об'єктів, значень властивостей об'єктів;
- розуміє призначення графічного редактора; уміє запускати графічний редактор на виконання; розуміє призначення інструментів середовища графічного редактора;
- має уявлення про можливості використання палітри кольорів у середовищі графічного редактора;
- уміє використовувати палітри кольорів у середовищі графічного редактора;

- уміє створювати прості графічні об'єкти та їх комбінації; уміє змінювати значення властивостей об'єктів у середовищі графічного редактора;
- застосовує інструменти середовища графічного редактора для створення зображень за власним задумом;
- уміє додавати текст до створених зображень; поєднує текстові та графічні об'єкти в середовищі графічного редактора;
- уміє зберігати зображення на Робочому столі або в папці, встановленій за замовчуванням;
- уміє відкривати в середовищі графічного редактора збережені зображення.

У наступних класах графічний редактор окремо не вивчається, хоча активно використовується при створенні матеріалів для документів, презентацій, а також під час виконання проектів. Як зазначено у навчальній програмі курсу «Інформатика»: «Учні повинні розуміти, що будь-яка операція над об'єктом полягає в зміні значення однієї з його властивостей або значень групи його властивостей». Такий об'єктний підхід надзвичайно вдало реалізовано при вивченні графічного редактора, адже геометричні фігури мають розглядатися в сенсі поняття об'єкта, властивостей об'єктів і значень цих властивостей. Учні мають розглядати складні об'єкти як набір більш простих, кожен з яких виконує свою роль для функціонування об'єкта в цілому, розглядати вплив змін в одній із складових на цілу систему. Вчать будувати складні об'єкти із запропонованих частин, в тому числі самостійно доповнюючи з відсутніх компонентів [5].

Підбираючи програмне забезпечення для вивчення графічного редактора учитель має орієнтуватися на відповідність навчальній програмі з інформатики та віковим вимогам. Обраний продукт повинен бути простим у вивченні, мати обмежений набір функцій, зацікавлювати учнів. Існує чимало графічних редакторів, які розраховані на учнів початкової школи. Наприклад, Crayola Art Studio, Веселий художник, KolourPaint, TuxPaint та інші. Окремі з них мають у своєму складі анімовані фрагменти малюнків, інтерактивні елементи, звуковий

супровід. Усе це сприяє підвищенню зацікавленості учнів та швидкому опануванню навичками використання графічних редакторів. Учитель може на власний розсуд обирати те програмне забезпечення, яке він вважає оптимальним. При цьому критеріями можуть бути вартість, доступність, відповідність навчальній програмі та технічним вимогам тощо. У підручниках М.М.Корнієнко та ін. «Сходінки до інформатики» та О.В.Коршунової «Сходінки до інформатики» для 2-го класу описано роботу у графічному редакторі MS Paint. У такого вибору є свої переваги. Цей програмний засіб є стандартним у операційній системі Windows, а отже він встановлений майже на кожному шкільному комп'ютері. Учитель не повинен шукати, встановлювати, налаштовувати програму, а одразу може перейти до її вивчення. Також MS Paint має невелику кількість функцій та інструментів, а це спрощує його використання у початковій школі. Стандартний інтерфейс робочого вікна дозволяє підготувати учнів до подальшого використання прикладних програмних засобів. У підручнику Г.В.Ломаковської та ін. «Сходінки до інформатики» запропоновано до вивчення графічний редактор TuxPaint. Він має дещо відмінний від стандартного інтерфейс. До його переваг належить наявність «штампів», можливість використання спеціальних ефектів, а також достатньо велика кількість налаштувань, які спрощують його використання у початкових класах. Крім того TuxPaint – безкоштовне програмне забезпечення, яке вільно поширюється. Імовірно, що більшість учителів будуть обирати той графічний редактор, який описано у їхньому шкільному підручнику. Та комбінація різних комп'ютерних програм може дати значно кращі результати. Можна рекомендувати учителям початкових класів розпочати вивчення з MS Paint, що дозволить учням швидко отримати основні навички роботи у стандартному середовищі графічного редактора, й вивчити більшість графічних примітивів та їх властивості. Надалі варто перейти до використання TuxPaint, який буде цікавішим для дітей, матиме більше можливостей. Такий підхід дозволить сформувати у дітей уявлення про різноманіття програмних засобів. Учні засвоять основні принципи роботи та знатимуть, що однакового

результату можна досягнути завдяки використанню різних програм. У підручниках та робочих зошитах з інформатики для початкових класів представлено різні практичні завдання, які можна використовувати під час вивчення теми «Графічний редактор».

Традиційні практичні роботи можна доповнити завданнями, які необхідні для успішного вивчення графічного редактора:

1. Побудова простих геометричних фігур для вивчення їх властивостей. Наприклад, для вивчення властивості рівності протилежних сторін прямокутника на уроках математики учні малюють прямокутники та вимірюють довжину їхніх сторін. Але зрозуміти цю властивість значно простіше, якщо малювати прямокутник у графічному редакторі. При зміні його розмірів можна наочно побачити, що протилежні сторони залишаються однаковими.

2. Використання заготовко розмальовок в середовищі графічного редактора. Розфарбовуючи такі розмальовки учні дуже швидко навчаються використовувати інструмент «Заливка», зрозуміють, що означає «замкнений контур».

3. Вправи на комбінування зображень із геометричних заготовок. При цьому учні навчаються копіювати, переносити та вставляти фрагменти малюнків.

4. Визначення геометричних фігур на малюнку. Це дозволяє забезпечити міжпредметний зв'язок з математикою.

5. Учні можуть за завданням учителя домальовувати готові малюнки. Це дозволяє оптимально використати час на практичній роботі. При цьому учні застосовують той набір інструментів, який передбачив учитель. Наприклад, якщо потрібно домалювати вікна на будинках, то учні будуть використовувати інструмент «прямокутник».

6. Перевести попереднє завдання у творчу площину дозволяє зміна фону. Якщо замість підготовленого малюнку використати знайому учням фотографію (фасад школи, відомі архітектурні пам'ятки тощо), то це активізує учнів,

зацікавить їх. Збагачення стандартних практичних завдань наведеними вище вправами дозволить підвищити ефективність навчання учнів, зацікавить їх, активізує роботу на уроці.

З урахуванням положень навчальної програми та державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів визначено такі особливості вивчення графічного редактора у початковій школі: забезпечення міжпредметних зв'язків інформатики; урахування відмінностей побудови фігур у геометрії та графічному редакторі; відбір оптимального прикладного програмного забезпечення; використання під час практичних робіт вправ, які дозволяють сформувати в учнів потрібні навички, зацікавити їх, розкрити їхній творчий потенціал. До перспективних напрямів досліджень у даній сфері можна віднести такі проблеми: урахування вікових особливостей учнів під час роботи в середовищі графічного редактора, відбір творчих завдань при вивченні теми «Графічний редактор».

Список використаних джерел

1. Корнієнко М. М. Сходинки до інформатики : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. Х.: Ранок, 2012. 144 с.

2. Коршунова О. В. Сходинки до інформатики : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: Генеза, 2012. 112 с.

3. Ломаковська Г. В. Сходинки до інформатики : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. К.: Освіта, 2012. 160 с.

4. Математика. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 1-4 класів. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/4.-matematika.-1-4-klas.doc>

5. Сходинки до інформатики. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 2-4 класів. URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/5-informatika-2-4-klas.docx>

ТВОРЧИСТЬ ЯК УПОТУЖНЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний період розвитку суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. У процесі соціально-економічних перетворень виникають проблеми, що вимагають нових підходів до вирішення більш складних завдань. Зростає потреба суспільства в людях, які мають не тільки міцні та глибокі знання, але й здатні самотійно, нетрадиційно, творчо вирішувати існуючі проблеми.

Соціальне замовлення суспільства орієнтує вітчизняну педагогіку і шкільну практику на формування творчої особистості, розвиток творчих здібностей учнів. У зв'язку з цим виникає проблема переоцінки традиційного розуміння навчання як процесу відтворення і засвоєння минулого досвіду. У роботах багатьох педагогів і психологів (С.Л. Рубінштейн, Г.С. Костюк, І.Я. Лернер, Я.А. Пономарьова ін.) зазначається, що в існуючій сьогодні системі освіти недостатньо приділяється увага цілому пласту людського досвіду – досвіду творчої діяльності. Дослідження показують, що традиційний процес навчання наповнений переважно репродуктивною діяльністю учнів, розрахованої на запам'ятовування та відтворення отриманої інформації.

Особливо негативно така тенденція в освіті впливає на дітей молодшого шкільного віку, на створення у них стійкої мотивації, спрямованості до навчання. Таким чином, можна втратити майбутнього творця, адже таке навчання, формує швидше споживача, безпорадного у творчому плані, зіткнувшись з новими умовами або обставинами, він виявляється недієздатним.

Вихід із ситуації ми бачимо у створенні в школі такої системи освіти, яка сприяла б вихованню кожного учня як суб'єкта власного життя, людини, здатної до самотійної творчої діяльності.

Великий педагогічний досвід А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського, а також сучасних педагогів – Ш.А. Амонашвілі,

В.П. Волкова, Е.І. Ільїна, С.М. Лисенкової, В.Ф. Шаталова довів необхідність творчого підходу до роботи самого вчителя для успішного розвитку творчих якостей у дітей. Дослідники розвитку здібностей людини зазначають, що здібності виявляються тільки в діяльності. Ці якості не можна розвинути розповіддю про них, їх не можна показати. Творчі здібності розвиваються тільки у процесі творчої діяльності.

Л.С. Виготський зауважує, що творчість насправді існує не тільки там, де вона створює великі історичні твори, але і скрізь, де людина уявляє, комбінує, змінює і створює щось нове, якою б крупицею не виявилось це нове порівняно зі створенням геніїв. Будь-яка дитина здатна до такої діяльності, тому, необхідно організувати її. Співтворчість педагога і дітей необхідно організувати насамперед по лінії створення індивідуальної зони творчого розвитку дитини, а не тільки організовуючи для класу в цілому нестандартні пошукові ситуації [1].

Аналізуючи соціальний досвід, який школа передає підростаючим поколінням, дидакти виділили в ньому серед інших загальних елементів досвід творчої, пошукової діяльності щодо вирішення нових проблем. Це означає, що у кожен навчальний предмет слід включати завдання, при виконанні яких учні засвоюють досвід творчої діяльності людей [2].

Таким чином, досвід творчої діяльності має бути не одним із сукупних елементів соціального досвіду особистості, а основним і головним елементом, на який можуть спиратися інші його елементи (знання, вміння та відносини особистості до світу).

Список використаних джерел

1. Волков І. П. Приобщение школьников к творчеству. М.: Просвещение, 1982. 136 с.
2. Як допомогти дитині стати творчою особистістю / Упоряд. Л. Шелестова. К.: Ред. загальнопед. газ., 2003. 112 с.

Губань Олена Іванівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ МІЖЕТНІЧНИХ СТОСУНКІВ УЧНІВ

Культура міжетнічних стосунків у поліетнічній країні, якою є Україна, становить вагомий чинник, що впливає на соціогуманітарну сферу держави, оскільки виступає необхідним елементом суспільної злагоди, об'єктивною передумовою територіальної цілісності держави, складовою гуманізації суспільних процесів.

Останніми роками в Україні загострилася політична ситуація, зумовлена проблемами в економічній, соціальній сферах, нерозв'язання яких зумовило байдужість молоді до всіх проявів національної культури, її здобутків, відсутності національної свідомості та етнічної приналежності до своєї Батьківщини. Ситуація, що склалася, позначилася на системі освіти, зокрема, на діяльності позашкільних навчальних закладів, які традиційно виступають потужним каталізатором та осередком розвитку всебічно й гармонійно розвиненої, соціально активної особистості, засобом включення її в соціокультурну практику.

Завдяки органічному поєднанню різних форм навчально-виховної діяльності з організацією змістовного дозвілля підлітків у позашкільному навчальному закладі поряд з розв'язанням проблем їх зайнятості у вільний від навчання час, допрофесійної підготовки, створюються відповідні умови для виховання культури міжетнічних стосунків [2, с. 24].

Ідеї виховання культури міжетнічних стосунків підлітків, зокрема у позашкільних навчальних закладах, представлені в Конституції України (1996), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні (2004), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законах України «Про освіту» (2012) та «Про загальну середню освіту» (1999), «Про позашкільну освіту» (2000), Положенні про

позашкільний навчальний заклад (2001), Концепції про позашкільну освіту та виховання (1997), Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2005), Концепції національно-патріотичного виховання молоді (2009), Декларації прав національностей України (1991), Законі України «Про національні меншини в Україні» (1992) та інших державних законодавчо-правових актах.

У науковому обігу проблема виховання культури міжетнічних стосунків представлена як міждисциплінарна й вивчалася в контексті різних наукових галузей вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Її філософські, соціологічні та культурологічні аспекти висвітлено в працях Ф. Барта, О. Голіка, П. Гнатенка, К. Джонаса, А. Дегтяренка, Л. Іоніна, А. Карміна, В. Кафарського, Н. Крилова, П. Кушнера та інших, крім аспектів проблеми організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах розкрито в працях Н. Васильєвої, Т. Гавлітіної, М. Гасина, О. Дрозд та інших.

Однак, проблема виховання культури міжетнічних стосунків учнів початкової школи у позашкільних навчальних закладах у цих дослідженнях розкрита недостатньо. Вимагає розробки питання цілісного підходу до визначення сутності цього феномена, основних його структурних елементів; методики виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у позашкільних навчальних закладах як аналогу культурологічно спрямованого навчально-виховного процесу [2, с. 232].

Аналіз проблеми виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у позашкільних навчальних закладах дозволив окреслити *суперечності* між: потребою виховання гуманних, етнічно толерантних громадян України та нерозробленістю методики виховання культури міжетнічних стосунків підлітків у позашкільних навчальних закладах; доцільністю наповнення позашкільної освіти поліетнічним змістом та недостатнім рівнем практичної готовності керівників гуртків позашкільних навчальних закладів до виконання цього завдання; наявністю певного досвіду виховання культури

міжетнічних стосунків учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та нерозробленістю особливостей його здійснення у контексті позашкільної освіти[3].

Сучасна ситуація входження України до світового освітнього й культурного простору зумовлює проблему діалогу, взаємодії різних культур. Це передбачає формування культурних цінностей у всіх учасників міжетнічного діалогу, створення національно-культурного простору, що репрезентує культурну самобутність, де співіснують національні пріоритети й надбання інших культур.

Список використаних джерел

1. Бабайцева В. Ю. Требования к стилю коррекционно-педагогической деятельности учителя начальных классов: Начальная школа. 2006. № 7. С. 22-24.

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови) ; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.

3. Нова школа (Проект МОН України) URL: <http://mon.gov.ua/202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>

Дробіт Тетяна Михайлівна

магістрантки факультету початкової освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПАПЕРОВОЇ ПЛАСТИКИ

У ХХІ ст. з огляду на досягнутий рівень суспільного розвитку і його перспективи сформульовано нові вимоги до специфіки і якості праці людини. Передовсім це пов'язано з технологічною революцією, зокрема з її інформаційним складником, з досягненнями науково-технічного прогресу, які

якісно змінюють середовище життєдіяльності сучасної людини. Такі процеси вимагають виховання особистості, яка може брати участь у технологічній, творчій і проектній трудовій діяльності, тобто її праця є творчо-перетворювальною. Високий рівень технологічної культури, здатність до ініціативи, творчості й саморозвитку, професіоналізм і конкурентоспроможність є об'єктивними вимогами до особистості як до суб'єкта трудової діяльності.

Важливе місце в цьому процесі посідає освітня галузь «Технології», яка сприяє формуванню в школярів технологічної компетентності на основі системи технологічних знань і вмінь, що є основою для подальшої трудової діяльності; становленню цілісної особистості, яка має потребу в різних видах розумової та фізичної праці, технологічно важливих якостях, що забезпечують їх самореалізацію, самоствердження й соціалізацію.

Розвиток сучасного українського суспільства припускає необхідність виховання особистості нового типу з високим рівнем духовності і культури. Цим параметрам відповідають творчі якості людини, які повинні стати предметом цілеспрямованого виховання і розвитку.

Сучасна система національної освіти зорієнтована у площину розвитку особистісних цінностей, розкриття і реалізації творчого та духовного потенціалу особистості у різних видах діяльності, формування на цій основі базових знань, умінь та навичок.

Навчання у початковій школі дозволяє успішно реалізувати означену проблему, оскільки саме молодший шкільний вік є сензитивним для розвитку особистості учня та прояву його творчої діяльності, основою якої є наявність різних видів якостей, зокрема й дизайнерських.

У державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) визначено основні завдання загальноосвітньої школи, одним з яких є створення умов для формування освіченої, творчої особистості, реалізації та самореалізації її природних задатків і можливостей в освітньому процесі. У «Національній доктрині розвитку освіти» передбачено перспективи й

можливості модернізації системи трудової підготовки учнів відповідно до сучасного соціально-економічного стану країни й ринку праці.

Закономірності розвитку проектного мислення у дитячих завданнях є подібними (але спрощеними) до професійних завдань дизайнерів.

Процес художнього конструювання у дорослих художників-конструкторів умовно поділяється на три етапи: мисленнєве конструювання (задум конструкції, роздуми над її основними частинами, деталями, зіставлення задуманої конструкції з відомими раніше, словесне образотворення); графічне проектування (створення на основі задуму креслень, ескізів, технічних малюнків та виконання необхідних розрахунків: визначення розмірів, форми, пропорцій тощо); предметно-маніпуляційне конструювання (коли на основі перших двох етапів поєднуються мисленнєві та ручні операції, виконується робота у предметному вигляді на основі креслення, малюнку або опису).

Праця сама собою позбавлена достатньо емоційного заряду. Одноманітні трудові операції швидко набридають молодшим школярам. На нашу думку, компенсувати емоційно-мотиваційний компонент може спокійна, мелодійна музика, включена під час творчої діяльності. Вона сприяє формуванню в учнів ритмічності трудових дій, розвиткові координації рухів тощо. Завдяки такому естетичному засобу, оволодіння дітьми технікою паперової пластики під час занять трудової праці відбувається на позитивному емоційному рівні.

Діти молодшого шкільного віку ще не можуть виражати свої думки і почуття графічними засобами на папері (площині). У них ще не достатньо сформоване просторове мислення, немає досвіду виконання графічних зображень. Вони не знають засобів, за допомогою яких можна досягти бажаних образів своїх майбутніх виробів. Причина цьому – неврахування у більшості навчальних програм та посібників для молодших школярів діяльності, пов'язаної з графічним проектуванням. Зразу ж після ознайомлення зі зразками виробів розпочинається маніпулятивне конструювання.

Досвід учителів-методистів переконує, що такі заняття з паперової пластики перетворюються на малоефективні для розвитку учнів «поопераційні

диктанти». Учитель показує окремі дії, а учні їх наслідують. Це – штамп. Тому у них слабо активізується емоційна та інтелектуальна сфери особистості дитини, не залишається глибокого сліду, емоційних вражень, «не спрацьовують» достатньою мірою права (художньо-образна) та ліва (логічно-понятійна) півкулі головного мозку. А, отже, не формується необхідна для будь-якої роботи система «око – задум – рука».

Учні захоплюються гарним виробом, але не продумують послідовність його виготовлення, пропускають етап графічного проектування. Це стає звичкою, яку важко викоринити пізніше. Не замислюючись, вони хапаються за будь-яку роботу, що приваблює їх і при перших же труднощах кидають її. Тобто без графічного проектування молодші школярі в самостійній діяльності обирають метод «спроб і помилок». Відповідно віковим особливостям молодших школярів цей метод надто складний. Через це учні розчаровуються художнім проектуванням, емоційно негативно ставляться до конструктивно-творчих завдань.

Таким чином, основними проблемами дитячого проектування засобами паперової пластики є розробка змісту, форм і методів проектування на уроках художньої праці. Найголовніше завдання педагога – міцно пов'язати образне світобачення учнів з їхніми предметними діями.

Дячинська Людмила Анатоліївна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Модернізація сучасної української школи неможлива без реформування виховної системи, її спрямування на становлення свідомих громадян і патріотів незалежної української держави. Проблема патріотичного виховання учнівської молоді (а також тісно пов'язана з нею проблема формування у школярів національної самосвідомості) є однією з найважливіших, оскільки від її

вирішення залежить майбутнє нашої держави. В умовах економічної нестабільності, відсутності єдиного духовного стрижня в системі виховної роботи відбувається втрата в учнів позитивного образу України як могутньої незалежної держави з унікальною культурною спадщиною. Тому вкрай необхідно починати патріотичне виховання дітей із раннього віку, з початкових класів школи.

Концепція виховання дітей і молоді у національній системі освіти проголошує стрижнем виховання в Україні національну ідею, яка відіграє роль об'єднуючого та консолідуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави. Згідно з концепцією патріотичне виховання належить до основних напрямів виховання, проте у його змісті більше акцентуються військово-технічний і героїко-громадянський аспекти патріотизму, порівняно з духовно-естетичним.

Слово «патріот»(patriotes) у перекладі з грецької мови означає«земляк, співвітчизник».

У педагогічному словнику за редакцією М.Ярмаченко поняття «патріотизм» визначається як «суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни, яке виявляється в певних діях і складному комплексі суспільних почуттів, що звичайно називається любов'ю до батьківщини» [2, с. 356].

Автор Українського педагогічного словника С. Гончаренко вважає патріотизм «одним з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури»; вчений наголошує, що патріотизм є соціально-історичним явищем, він виявляється в практичній діяльності у вигляді патріотичних поглядів і переконань і спрямовується на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» [1, с. 249].

Сучасні педагоги і психологи підкреслюють необхідність усвідомлення і відчуття особистістю власної причетності до Батьківщини, що найефективніше

здійснювати на прикладі художньої діяльності учнів, адже саме вона концентрує не лише когнітивні, а також і емоціогенні, енерго-вольові процеси пізнання і самореалізації. Ці особливості яскраво виявляються в українській художній культурі, що усвідомлювали представники етнопедагогіки (кордоцентричність як один із визначальних архетипів української художньої культури).

Різні шкільні предмети суспільно-гуманітарного та естетичного циклу кожний по-своєму спрямований на виховання патріотизму, але дія їх дещо відрізняється за впливом на учнів. Якщо історія, географія здатні задіяти когнітивний сферу, то література й мистецтво комплексно впливають на інтелектуальну та емоційну сфери, на свідомість і підсвідомість особистості, на механізми духовного самовдосконалення.

Узагальнюючи проведений науковий аналіз джерел з різних суміжних галузей знання, можна дати уточнене визначення поняття «патріотизм», враховуючи його гуманітарно-педагогічний контекст: це – стійке соціально-психологічне утворення, складна інтегральна якість особистості, яка характеризує її ціннісне ставлення до Батьківщини в органічній єдності національно-етнічного та національно-громадянського аспектів і проявляється в культуротворчій діяльності.

Культурологічний підхід розгляду поняття «патріотизм» зумовлює концентрацію уваги на здатності й потребі особистості відтворити соціально-культурний досвід певної спільноти – етносу, народності, національності – в загальнолюдській культурі. Через механізм духовного привласнення етнокультурних цінностей та творчу самореалізацію людина опановує соціально-культурний досвід. Тому у вихованні патріотизму важливо не тільки організувати емоційно забарвлене сприймання культурних цінностей, а й стимулювати активну діяльність учнів, використовуючи соціокультурне довкілля дитини – фольклор, мистецькі цінності, пам'ятки історії та культури, природні ландшафти та інші еколого-естетичні чинники.

Якщо розглядати прояв патріотизму у молодших школярів, то слід зазначити, що в основі цього особистісного утворення лежить пізнавально-емоційне ставлення. Тому керівництво індивідуальним становленням особистості учня початкової школи як патріота передбачає формування ціннісного позитивного пізнавально-емоційного ставлення до Батьківщини й водночас стимулювання активної культури творчої позиції. Дитина молодшого шкільного віку перебуває у двох основних контактних групах: шкільному та родинному. Фундаментальне значення сім'ї для розвитку почуття патріотизму, цілком очевидне. Комплекс школа – родина – це основний виховний простір, в якому формується особистість. У родині, де панують рідна мова, традиції та звичаї народу, шана до духовної спадщини проростають першооснови патріотизму, національної свідомості і самосвідомості, які потім закріплюються в школі та інших соціально-педагогічних інституціях.

Отже, узагальнюючи джерела з філософії, культурології, психології, педагогіки, можна зробити висновок, що до структури патріотизму входять когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльно-творчий, етно-ідентифікаційний і полікультурний компоненти, а ефективним засобом патріотичного виховання може стати художнє краєзнавство.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. К.: Пед. думка, 2001. 514 с.

Колток Леся Богданівна

*к.пед.н., доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені
Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ «УРОКІВ СЕРЕД ПРИРОДИ» ЗАСОБАМИ ПРИРОДОТЕРАПІЇ

Відповідно до Концепції Нової української школи сучасна початкова школа перебуває на шляху оновлення та реформування. Тому чинна система

початкової освіти поступово втрачає свою актуальність, настає час пошуку більш гнучких, точніших, психологічно вивірених впливів на духовний та емоційний світ школяра. Згідно з цим освітнім документом учні початкової школи повинні усвідомити, що світ природи існує не лише для наукового вивчення та практичної діяльності людини, а є й джерелом естетичної насолоди та милування. Значний потенціал такого характеру містять у собі «уроки серед природи».

У книзі В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» екологічному вихованню присвячено цілий розділ з такою ж назвою – «Школа під голубим небом». У цьому розділі учений пропонує для дітей ходу босоніж по росі як засіб загартування, прийоми біоенергетичного підживлення організму, пригощання виноградом дітей та їх батьків, прагнення яскравими образами розвивати «ніжні і чутливі нейрони» дитячого мозку, які ще не зміцніли і потребують підживлення [5, с. 13].

На «уроках серед природи» у дітей покращуються мисленнєві процеси, розвивається фантазія, естетичні почуття та естетичні смаки, формується екологічна культура та природоохоронна діяльність. Тому на таких уроках доцільно використовувати хвилинку ерудита, застосовувати елементи педагогічних технологій, зокрема, технологію організації групової форми навчальної діяльності.

Василь Сухомлинський зазначав: «Людина була і завжди залишається сином природи, і те, що ріднить її з природою, повинно використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури». Педагог-гуманіст ХХ ст. розглядав мислення не лише як наукове поняття, а й як процес пізнання. На початкових етапах розвитку мислення однією з форм пізнавальної діяльності є слово, адже «через слово педагог бачить, як підходить дитина до живого джерела мислення – природи» [5, с. 134].

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського містить цінні теоретичні та практичні положення, якими варто послуговуватися в освітньому процесі початкової школи. В умовах реформування сучасної початкової освіти

вартісними є ідеї видатного педагога, оскільки сьогодні перед українською школою і учителем стоїть важливе питання перетворення навчання в цікавий, захоплювальний процес пізнання дитиною навколишнього світу, а це суголосне із ідеями концепції Нової української школи, її основними цінностями: Дитинством, Особистістю, Радістю, Безпекою та Здоров'ям. Втілюючи здоров'язбережувальні технології в освітній процес початкової школи, ми зосереджуємо на одному із її видів – оздоровчій технології терапевтичного спрямування, зокрема природотерапії.

Природотерапія виступає важливим засобом формування позитивних емоцій в дітей молодшого шкільного віку з використанням природи. Потужний ефект природотерапії полягає у відновленні здоров'я через спілкування з природою: поліпшує фізичний та психічний стан, підвищує інтелектуальні здібності дитини.

Аналіз наукової літератури дозволяє детальніше зупинитися на дефініції «природотерапія». Природне оточення (вода, повітря, сонце, холод, запахи, шум лісу тощо) з давніх часів використовувалось різними народами для оздоровлення й профілактики захворювання. *Природотерапія* – це, в першу чергу, оздоровчий вплив на організм дитини засобів природи [4, с. 86]. Потужний ефект природотерапії – відновлення здоров'я через спілкування з природою – полягає не тільки в значному поліпшенні фізичного та психічного стану, але й у підвищенні інтелектуальних здібностей дитини.

В. Сухомлинський застерігав від надмірного словесно-понятійного впливу, який спричиняє швидке стомлення мозку і породжує неуспішність у навчанні. Відпочинок серед природи і «вбирання всіма фібрами душі» звуків, кольорів, пахоців, казкових розповідей з їх інтонаційним розмаїттям (музико-, кольоро-, аромо-, сміхо-, пісочнотерапії), – всі ці педагогічні прийоми він пропонував використовувати з метою зміцнення імунної системи дітей, турботи про їхнє тіло і душевну рівновагу [5, с. 95].

Педагог вбачав шлях розвитку здорової дитини у врахуванні емоційного, валеологічного і культуро-оздоровчого компонентів змісту навчання, у

врахуванні функціональної асиметрії півкуль мозку. Адаптація такого підходу до сутності поняття «природотерапія» як засобу впливу природи на учнів у контексті нашої наукової роботи дозволило сформулювати нам досліджувану дефініцію цього поняття.

Зупинимось детальніше на окреслених у науково-педагогічній та психолого-методичній літературі методах природотерапії, як методах екологічної освіти.

Метод екологічної ідентифікації полягає у педагогічній актуалізації постановки учнем себе на місце того чи іншого природного об'єкта, перенесення себе в оточення, ситуацію, в якій знаходиться цей об'єкт. Метод екологічної емпатії полягає у педагогічній актуалізації співпереживання особистістю стану природного об'єкта, а також співчуття до нього. Метод екологічних асоціацій полягає у педагогічній актуалізації асоціативних зв'язків між різними психічними образами у контексті поставленої перед суб'єктом навчання проблеми. Метод екологічної лабілізації полягає у цілеспрямованому впливові на певні взаємозв'язки в установах особистості, у результаті чого виникає психологічний дискомфорт, обумовлений переживаннями цією особистістю неефективності звичних їй форм екологічної поведінки і діяльності. Метод художньої репрезентації природних об'єктів полягає в актуалізації художніх компонентів мисленнєвих образів світу природи засобами мистецтва. Метод екологічно-емоційного впливу спрямований на розвиток етичних відносин і почуттів, формування в особистості екологічно прийнятних стереотипів поведінки й діяльності в довкіллі.

Таким чином, використання висвітлених у науковій літературі методів природотерапії на уроках природознавства, зокрема, на «уроках серед природи», позитивно впливає не лише на емоційний стан учнів початкової школи, а й покращує їх фізичне здоров'я. Упровадження розробленої технології сприяє використанню форм і методів психолого-педагогічної корекції суб'єктного ставлення до природи, спрямованих на становлення емоційно-ціннісної сфери взаємовідносин дитини з природою, ініціює формування інтересу до еколого-

природотерапевтичних проблем, які узгоджуються із становленням загальнопізнавальних, навчальних та оздоровчих процесів, сенсорних природовідповідних еталонів та ціннісних орієнтацій.

Основна мета «уроків серед природи» – навчити дітей думати. Педагогічна спадщина В.Сухомлинського може стати справжньою скарбницею (портфолію) для учителя з метою здійснення екологічного виховання дітей молодшого шкільного віку. Через призму творів великого педагога можна допомогти учителеві початкових класів навчити учнів пізнавати радість спілкування з природою, з усім живим, що є в довкіллі, прищеплювати дітям навички раціонального природокористування, виховувати почуття господаря рідної землі. Усі завдання учитель успішно може вирішити засобами природотерапії [1, с.13].

Природотерапія виступає важливим засобом формування позитивних емоцій в дітей молодшого шкільного віку з використанням природи. Потужний ефект природотерапії полягає у відновленні здоров'я через спілкування з природою: поліпшує фізичний та психічний стан, підвищує інтелектуальні здібності дитини [4, с. 87].

Наше дослідження базується у проведенні «уроків серед природи» за допомогою використання оздоровчої технології – природотерапії. Ефективність методики дозволяє стверджувати, що учні, перебуваючи на природі, не лише виховуються естетично: природа знімає стреси, викликає приплив сил, піднімає настрій.

«Уроки серед природи» з використанням технології природотерапії дозволяють урізноманітнювати форми й методи роботи у процесі навчання природознавства, створюють умови для виховання творчих здібностей школярів, розширюють функції вчителя. Проведення таких уроків сприяє формувати дитину-добротворця, а це є одна із важливих компетентностей Нової української школи – екологічної.

Проведені «уроки серед природи» засобами природотерапії, як стверджував великий педагог-гуманіст Василь Сухомлинський, сприяють Новій

українській школі стати Школою радості для дітей, Школою творчості для вчителів та Школою спокою для батьків, родин і суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондар Л. Уроки мислення серед природи у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2005. № 9. С. 12-15.
2. Концепція «Нова українська школа». Інформаційний збірник МОН України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua>.
3. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://www.twirpx.com/file/1231526/>
4. Малишевська І. А. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання природотерапії у роботі з учнями початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2011. 254 с.
5. Сухомлинський В. О. Казки Школа під Голубим Небом / упоряд. О.В. Сухомлинська. К.: Рад.шк., 1991. 139 с.

Коломієць Наталія Андріївна

*к.пед.н., доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

КУЛЬТУРНО-ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЙОГО РОЗВИТКУ

Сучасні глобальні проблеми людства – це виклик сфері освіти, яка покликана коригувати свої пріоритети і цінності з урахуванням не тільки актуальних, але і перспективних, довготривалих запитів і людини, і суспільства. До кінця ХХ століття в повній мірі проявилася фундаментальна залежність нашої цивілізації від тих особливостей і якостей особистості, які закладаються в людині освітою. Розвиток світової спільноти в останні десятиліття все більш явно ставить у центр системи освіти пріоритети людської особистості.

Стратегія освіти майбутнього – це поширення наукових фундаментальних знань, зміцнення престижу освіти, формування спільного ринку знань і єдиного освітнього простору, вирішення проблеми відродження самобутніх культур. У всьому світі вирішуються питання соціальних можливостей для придбання вищої освіти. Освіта майбутнього має бути різноманітною, адекватною культурному і етнічному різноманіттю людства, що задовольняє всебічні потреби соціально-професійних груп та індивідуальні духовні запити [2].

Освіта ХХІ ст. покликана бути освітою для всіх. Світовою спільнотою з'ясовані очевидні речі: утиснення права на освіту, в тому числі і її незадовільний стан, веде до інтелектуальної та культурної деградації особистості, зниження якості життя, що є несумісним зі стійким розвитком суспільства.

Справитися з найважливішими завданнями освіти майбутнього можуть тільки відповідно підготовлені вчителі. Актуальність даного твердження опосередкова реальними потребами сучасного суспільства в підготовці нового типу вчителів, здатних професійно-особистісно самореалізуватися в освіті.

Таким чином, сучасна університетська педагогічна освіта потребує осмислення своїх функцій, нових можливостей для університетів в становленні людини, педагога-професіонала.

Зведення вищої педагогічної освіти до підготовки фахівця - вчителя того чи іншого предмету, який знає «свій предмет», вмє користуватися методичними рекомендаціями, без розуміння загального соціокультурного контексту освіти і своєї діяльності привело нас до втрати освіченості.

Натомість сучасна університетська педагогічна освіта покликана реалізувати функцію збереження і відтворення гуманістичних традицій вітчизняної та світової культури, сприяти створенню гнучкої, відкритої освітньої системи, варіативної за типами шкіл та освітніми рівнями, здатної до саморозвитку, врахування досвіду вітчизняного просвітництва.

Культурно-гуманістичний підхід до освіти передбачає реалізацію наступних напрямків:

- розвиток духовних сил, здібностей і вмінь, що дозволяють людині долати життєві перешкоди;
- формування характеру і моральної відповідальності в ситуація адаптування до соціальної та духовної сфери;
- забезпечення жливість для особистісного та професійного зростання і для здійснення самореалізації;
- оволодіння засобами, необхідними для досягнення інтелектуально-моральної свободи, особистої автономії;
- створення умов для розвитку творчої індивідуальності людини і розкриття її духовного потенціалу.

Сучасна освіта виступає не тільки засобом трансляції культури, опановуючи яку людина не тільки адаптується до умов, соціуму, які постійно змінюються, але через освіту особистість стає здатною до неадаптивної активності, що дозволяє виходити за межі заданого, розвивати власну суб'єктність.

Основу нового змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя склала теорія гуманістичної педагогічної культури, яка визначається як динамічна система загальнолюдських педагогічних цінностей, творчих способів освоєння педагогічної діяльності та особистісних досягнень людей, що займаються навчанням і вихованням.

Весь зміст сучасної педагогічної освіти направлено на формування таких компонентів педагогічної культури майбутніх вчителів:

- а) гуманістична педагогічна позиція і особистісні якості педагога;
- б) педагогічні теорії і педагогічне мислення;
- в) педагогічні технології та професійні вміння;
- г) досвід творчої педагогічної діяльності, обґрунтування власної педагогічної діяльності як системи;

д) культура професійної поведінки, способи саморозвитку і саморегуляції особистості та діяльності педагога [1].

Спрямованість до педагогічної культури означає, що її передача, освоєння і розвиток в творчих видах теоретичної і практичної діяльності повинні скласти основний зміст педагогічної освіти. Такий складний процес навчання студента зажадав нового, підготовленого вчителя, людину, здатну на творчому рівні організувати освітній процес і керувати ним.

Спрямованість на школу, дітей означає, що у вузу і школи має бути спільний освітній простір. Студенти повинні бути навчені любити, вчити і виховувати дітей в природних умовах життєдіяльності школи, в практичній роботі, в майстернях творчих вчителів.

Таким чином, основне завдання загальнопедагогічної підготовки студентів полягає в тому, щоб ввести студента в світ педагогічних цінностей, надати допомогу в оволодінні базовими основами педагогічної культури і розвитку суб'єктивних властивостей особистості педагога як людини культури.

Список використаних джерел

1. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник / за заг. ред. Н.І. Яковець. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.
2. Josef Blahoz The Role of Universities and Research Institutes in Creating a Consensual of Democratic. Principles and Human Rights. *Higher education policy*. 1995. №. 2. P.36-38.

Косован Інна В'ячеславівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СУТНІСТЬ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Проблема профілактики девіантної поведінки дітей та молоді була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, торкнулись усіх сфер суспільного життя, стали передумовою суттєвих змін у свідомості та світогляді українців. Ускладнена

соціально-економічна ситуація в країні, руйнування усталених стереотипів, норм і традицій обумовили тенденцію до певного зниження виховного потенціалу сім'ї, поширення негативних проявів поведінки, зростання показників злочинності серед дітей та молоді.

Особливе занепокоєння викликають асоціальні прояви поведінки у молодіжному середовищі, які є підґрунтям для деградації особистості, стають перешкодою у здійсненні навчально-виховного процесу в освітньому закладі та й до того ж суттєво шкодять здоров'ю. Саме тому соціально-педагогічна робота, спрямована на профілактику та подолання девіантної поведінки дітей та молоді, нині є актуальною. В організації превентивної роботи важливим є пошук нових форм і методів, які, враховуючи нові умови сьогодення, були б ефективними.

Дослідженню різних аспектів девіантної поведінки, чинників її виникнення, пошуку форм і методів профілактичної роботи та подолання девіантної поведінки присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, таких як: О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Г. Кеплан, В. Оржеховська, Н. Перешеїна, В. Співак, С. Харченко, М. Фіцула та ін.

Незважаючи на те, що темі девіантної поведінки присвячено чималу кількість робіт науковців, єдиного загально прийнятого визначення терміна «девіантна поведінка» немає. Це пов'язано з тим, що на думку одних вчених, говорячи про девіантну поведінку, мова має йти про всі відхилення від схвалюваних суспільством соціальних норм, на думку других наголос варто ставити лише на різних видах соціальної патології, а треті вважають, що девіантною поведінкою є порушення правових норм. Такі розбіжності у поглядах пояснюються сферою наукової діяльності тих чи інших дослідників, адже термін «девіантна поведінка» зустрічається не лише у педагогічній, але ще й у медичній, психологічній та юридичній науках.

У медичній літературі девіантна поведінка трактується як відхилення від загальноприйнятих в даному суспільстві міжособистісних відносин: дій, вчинків, висловлювань, які здійснюються як у стані психічного здоров'я, так і в

різних формах нервово-психічної патології. В психологічній літературі девіантною поведінкою називають поведінку, яка відхиляється від соціально-психологічних та моральних норм, або виявляється в їх порушенні та нанесенні шкоди суспільному добробуту, оточенню або власне собі [2, с. 255].

Проте, незважаючи на певні розбіжності у визначеннях, головним критерієм девіацій вважають порушення норм, прийнятих у суспільстві. Відомо, що кожному суспільству притаманна своя система цінностей та норм, які містять вимоги до поведінки та громадські обов'язки членів цього суспільства. Нам відомо, що норми являють собою ідеальні зразки (шаблони), рекомендації (що люди повинні говорити, думати, відчувати і робити в конкретних ситуаціях). Деякі норми прописані в законах та правилах, інші – існують у вигляді традицій, вірувань чи сімейних, професійних, суспільних регламентацій [1, с.7].

Серед причин девіантної поведінки виокремлюють: – соціально-економічні (зниження життєвого рівня населення, майнове розшарування суспільства, обмеження можливостей соціально схвалених форм заробітку, безробіття, доступність неповнолітніх до алкоголю та тютюну, неконтрольована реклама психоактивних речовин); – соціально-педагогічні (криза інституту сім'ї; виховання в неповній сім'ї; завищені вимоги батьків до дитини; ворожість та конфлікти між батьками, батьками та дітьми; критицизм підлітка щодо школи, сім'ї, відчуженість від них; низький статус підлітка у класному колективі; слабка система позашкільної зайнятості дітей та молоді); – соціально-культурні (зниження морально-етичного рівня населення; поширення кримінальної субкультури; негативний вплив засобів масової інформації; лібералізація статевої моралі; домінування серед молоді культу сили); – психологічні (прагнення бути незалежним від дорослих; бажання бути визнаним в групі однолітків; прагнення до самоствердження; намагання виглядати дорослим; потреба змінити психічний стан у стресовій ситуації; підвищена тривожність, низька самооцінка; акцентуації характеру, психопатії; психологічні синдроми; негативні риси характеру); – біологічні (генетичні –

порушення у розумовому розвитку, дефекти слуху та зору, тілесні вади, порушення нервової системи тощо; психофізіологічні, що активізуються внаслідок специфічної дії на організм дитини особливих психофізіологічних навантажень, конфліктних ситуацій, порушень екологічного балансу у регіоні проживання дитини тощо; – фізіологічні (дефекти мовлення, зовнішня непривабливість, недоліки конституційної будови тіла тощо).

Говорячи про дітей, відхилення від норми умовно можна поділити на чотири групи: фізичні (пов'язані зі здоров'ям дитини, що виявляються медичними показниками); психічні (пов'язані із розумовим розвитком дитини, її психічними недоліками – затримкою психічного розвитку, розумовою відсталістю, олігофренією тощо); педагогічні (характеризуються відставанням від навчально-виховних стандартів, наприклад, діти, що не отримали загальної середньої освіти); соціальні (пов'язані з поняттям соціальної норми – універсальної чи часткової; наприклад, діти-сироти, важковиховувані тощо) [3, с. 149].

Залежно від способів взаємодії з реальністю та порушенням тих чи інших суспільних норм, девіантна поведінка може проявлятися в різних видах. До них, як правило, відносять делінквенту, адиктивну та психопатологічну поведінку.

На сучасному етапі особливо гострим є питання пошуку форм, методів та технологій роботи щодо профілактики та подолання девіантної поведінки дітей та молоді. Найбільш розповсюдженими є таких два види технологій, як профілактична та реабілітаційна. Програми профілактики негативних явищ розраховані на проведення профілактичної роботи серед неповнолітніх та молоді та їх батьків, на професійну допомогу, що надається педагогічним колективам навчальних загальноосвітніх закладів. Звичайно, переважна більшість уваги приділяється дітям та молоді, схильним до адиктивної поведінки, бездоглядним, безпритульним, неповнолітнім, які перебувають на обліку в міліції. Основним змістом у системі соціально-профілактичної роботи

є: соціально-педагогічна профілактика, соціально-психологічна допомога та соціальна адаптація та реабілітація [2, с. 357].

Соціально-педагогічна профілактика реалізується шляхом накопичення і удосконалення форм і методів первинної профілактики. Перевага надається масовим формам роботи (акції, фестивалі, конкурси, виставки, лекторії, розробка та розповсюдження інформаційно-рекламних листівок профілактичного спрямування, виступи на радіо та по телебаченню). Соціально-психологічна допомога також надається в індивідуальній формі та груповій формах (переважно у вигляді тренінгів, формування здорових навичок і норм поведінки).

Отже, проведені дослідження дозволяють констатувати, що девіантна поведінка завдає шкоди самій людині, оточенню та суспільству загалом. Тому особливої актуальності набуває пошук нових форм і методів роботи з її превенції. Соціально-педагогічна робота по профілактиці та корекції девіантної поведінки дітей та молоді повинна ґрунтуватися на педагогічних принципах і може бути плідною лише за умови співпраці соціальних педагогів, психологів, учителів, батьків, працівників соціальних служб. Також важливо відмітити і той факт, що профілактика девіантної поведінки дітей та молоді має бути чітко спланованою та періодичною.

Список використаних джерел

1. Духовні проблеми дітей України: монографія. / Під заг. ред. Ж.В. Петрочко. Київ: Видавничий дім «Калита», 2005. 108 с.
2. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. А.Й. Капської. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
3. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. 260 с.

ІННОВАЦІЙНА МУЛЬТИМЕДІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

В умовах величезних змін сьогодення, постала проблема радикальної перебудови у сфері навчання та виховання. Новий Державний стандарт початкової освіти, затверджений у 2018-му, визначає одну з основних проблем компетентнісного підходу – створення загальноприйнятої методики формування ключових компетентностей, визначення адекватних засобів їх реалізації. Цей підхід вимагає змін у методиці навчання, оскільки для формування компетентностей треба створювати нові технології, форми, методи та засоби.

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства мультимедійні технології є не просто необхідними, але й звичними засобами, адже опанування молодим поколінням навичками вільного користування засобами мультимедіа в побуті, починаючи ще з раннього дитинства, стає дедалі звичним, а отже, зацікавити дитину на уроках стає дедалі складніше.

Проблемам впровадження й ефективного застосування мультимедійних технологій в освіті присвячено немало теоретичних і експериментальних праць, вітчизняних і закордонних педагогів: Л.Дж. Скібба, В.П. Агєєва, А.М. Горшкова, Т. Альфтана, О.І. Шувалової та ін. Проте, з огляду на те, що в наукових джерелах достатньо ґрунтовно описано про комп'ютерні технології, але в жодних із них не розповідається про мультимедійні засоби, які можна використовувати в Новій українській школі. Учителі початкових класів забезпечені комп'ютерною технікою та всім необхідним для проведення уроків із демонстраціями. Але, постає питання: «А що демонструвати дітям на уроках?» Тому метою цієї публікації є розв'язання цього питання та розкриття особливостей дидактичного мультимедійного контенту «KMMediaED PROFІ» для Нової української школи.

Відповідно до електронних словників «мультимедіа» – це спеціальна інтерактивна технологія, яка за допомогою технічних і програмних засобів забезпечує роботу з комп'ютерною графікою, текстом, мовленнєвим супроводом, високоякісним звуком, статичними зображеннями й відео. Оскільки здобувачі освіти 1-4 класів мають наочно-образне мислення, важливо навчати їх, застосовуючи якомога більше якісного ілюстративного матеріалу, залучаючи до процесу сприйняття нового не лише зір, але і слух, емоції, уяву. На допомогу цьому стали інноваційні мультимедійні технології.

Сучасні діти не можуть уявити свого життя без гаджетів, смартфонів та планшетів, тому використання комп'ютера, мультимедійного проектора та інтерактивної дошки як нових засобів навчання дають змогу підвищити мотивацію навчання, активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, урахувати їх індивідуальні можливості та вподобання, підтримати діяльнісний підхід до організації навчального процесу.

Саме тому, зі впровадженням Нової української школи був створений дидактичний мультимедійний контент «KMMediaED PROFI». Дана система – це електронний навчальний засіб, створений для використання в освітньому процесі перших та других класів. Змістове наповнення налічує понад 2000 відео та анімаційних роликів із завданнями до семи освітніх галузей, що забезпечує проведення уроків із демонстрацією, пояснення навчального матеріалу із залученням сучасних засобів навчання, організацію колективної дослідницької роботи здобувачів освіти. Відеоматеріали відповідають Державному стандарту початкової освіти та дозволяють організувати освітній процес на засадах компетентнісного навчання, а головне – схвалено до використання у загальноосвітніх навчальних закладах профільними комісіями Міністерства освіти й науки України.

Оскільки заявлений Міністерством освіти курс на компетентнісне навчання неможливо здійснити без мультимедійних засобів навчання, «ED PROFI» – справжня допомога вчителям Нової української школи, адже всім відома аксіома: «Методично оснащений вчитель – зацікавлені діти».

Мультимедійний контент «ED PROFІ» забезпечує:

- проведення уроків із демонстрацією;
- організацію індивідуальної самостійної роботи;
- автоматизацію процесу виявлення помилок та їх усунення;
- пояснення навчального матеріалу із залученням сучасних засобів навчання;
- організацію колективної дослідницької роботи здобувачів освіти;
- формування індивідуальної траєкторії знань здобувача освіти;
- самопідготовку до уроку засобами мультимедіа;
- зображення статистики навчальних досягнень здобувачів освіти для батьків.

Усі 2 000 відеосюжетів до семи освітніх галузей – яскраві, цікаві, сучасні, зроблені із повагою до вчителя та любов'ю до дітей.

Загалом використання комп'ютера та засобів мультимедіа в школі необхідне в даний час, адже школа має слідкувати та вчасно реагувати на процеси у суспільстві, забезпечуючи повноцінний розвиток особистості здобувача освіти, як члена цього суспільства.

Список використаних джерел

1. Хомич С. Мультимедійні засоби навчання у початковій школі. *Комп'ютер у шк. та сім'ї*. 2014. №4. С. 29-32.
2. Данилова О. В. Мультимедіа власноруч : текст, графіка, аудіо, анімація, відео. Київ: Шкільний світ, 2006. 57 с.
3. Стрілець С. І., Запорожченко Т. П. Формування математичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів засобами інноваційних технологій: монографія. Чернігів, 2019. 220 с.

Кравець Ніна Павлівна
к. пед. н., доцент кафедри психокорекційної педагогіки
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Корекційно-розвиткова робота в сучасній спеціальній загальноосвітній школі для дітей з інтелектуальними порушеннями спрямована на їхній розвиток та соціалізацію, що вимагає врахування індивідуальних і типологічних особливостей школярів. У дітей з інтелектуальними порушеннями, на відміну від учнів з типовим розвитком, значно порушений темп прийому й переробки вербальної інформації, наявні недоліки сигніфікативної та регулювальної мовленнєвих функцій, значно знижена розумова й фізична працездатність, що негативно впливає на сприймання, розуміння й усвідомлення матеріалу й вимагає дотримання чергування праці й відпочинку.

Забезпеченню на уроках української літератури якісної корекційно спрямованої освіти сприяє застосування інноваційних технологій навчання, з якими майбутні корекційні педагоги знайомляться, насамперед, на науковому семінарі «Корекційна робота з учнями з інтелектуальними порушеннями на уроках української літератури». З метою корекції інтелектуальних порушень і творчого розвитку учнів, студенти добирали для уроків української літератури технології навчання, зумовлені змістом уроку, характером і специфікою матеріалу, що вивчається, рівнем інтелектуального розвитку учнів, їхніми можливостями та інтересами.

Студенти оволодівали інноваційними технологіями на тренінгах у процесі семінарських, практичних та лабораторних занять. «Інноваційні технології навчання дозволяють вводити учнів у глибину твору, краще зрозуміти сутність зображених подій, вчинків, явищ. Завдяки ІТН учні з інтелектуальними порушеннями оволодівають уміннями читацької діяльності, у них формується позитивна мотивація до читання художньої літератури, яка

переходить в інтерес, і учні поступово стають читацько-компетентними активними читачами» [1, с. 69].

Перед початком роботи з твором вчили студентів знайомити учнів з біографією автора твору. З цією метою в процесі тренінгу студенти організовували уявне інтерв'ю учнів з автором твору, знайомили з висловами письменників про певного автора: «письменник про письменника», «письменник про героїв свого твору». Радили роботу над твором розпочинати з назви твору (заголовку), застосувавши прийом «відстрочена відгадка» та використавши діалогові технології.

Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерна відсутність потреби в говорінні – мотивації мовлення, яка у них спонтанно не розвивається, тому вони зі значними труднощами переходять з позиції слухача на позицію мовця, оскільки не виявляють зацікавленості в отриманні інформації. Студенти організовували діалогове навчання учнів, застосувавши літературні ігри, акваріум, діаграму Вена, прийом ланцюжок думок, мікрофон, складання асоціативних кушів, і перевірили ставлення учнів до описаних в творах подій.

Щоб школярі могли усвідомити образ героя, порівняти опис його зовнішнього вигляду й поведінки, студенти навчалися зіставляти твори двох мистецтв – літератури й живопису. Зважаючи на те, що учні з інтелектуальними порушеннями, як і їхні однолітки з типовим розвитком, люблять слухати й продукувати самостійно різноманітні історії, знайомили студентів з технологією сторітеллінг. У процесі слухання і продукування історії концентрується увага, розвивається уява, розвивається й коригується мислення, активізуються мовленнєві функції. Сторітеллінг дозволяє завдяки емоціям через афект йти до інтелекту (за Л. Виготським), забезпечуючи корекцію притаманних учням інтелектуальних порушень [3, с. 241].

Знайомлячи студентів з особливостями роботи учнів з підручником «українська література», вчили використовувати прийом фреш – звертання до персонажів ілюстрацій, вміщених у підручнику або пропонованих на відео. Віртуальні діалоги позитивно впливають на формування умінь діалогічного й

монологічного мовлення, збагачуючи його різноманітною лексикою та мотивуючи школярів до адекватного її застосування [2, с. 145].

Учні оволодівають уміннями продукувати елементарну художню словесну творчість, адже для них будь-яка творчість є досить складним процесом, а творчість на уроках української літератури – «це їхня самостійна діяльність, спрямована педагогом, за якої у новій ситуації використовуються здобуті знання для продукування нового продукту (усного чи письмового) висловлювання» [4, с. 82].

Отримані результати тестування студентів засвідчили належне оволодіння майбутніми корекційними педагогами інноваційними технологіями навчання української літератури учнів з інтелектуальними порушеннями.

Список використаних джерел

1. Кравець Н. П. Комплексне застосування інноваційних технологій навчання на уроках літератури та виховання розумово відсталих учнів як активних читачів. *Наукові записки Бердянського держ. пед. ун-ту*. Серія: Педагогічні науки: зб-к наукових праць. Вип. 3. Бердянськ: БДПУ, 2016. С. 59-70.

2. Кравець Н. П. Репродуктивний метод на уроках літературного читання у роботі з розумово відсталими учнями. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія». Вип.. 24. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 145-153.

3. Кравець Н. П. Сторітеллінг на уроках літератури з метою творчого розвитку підлітків з порушеннями інтелекту. *Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 3 жовтня 2018 р.)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. С. 241-245.

4. Кравець Н. П. Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації // *Topical issues of social pedagogy: Collective monograph*. CARICOM, Barbados, 2017. PP. 79-99.

Кравченко Наталія Вікторівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тични

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Одне з пріоритетних завдань сучасної школи – це розвиток у школяра самостійності, здатності до самоорганізації, саморозвитку, самовиховання, самоосвіти. Це веління часу, на яке сучасна школа повинна відповісти новими методиками. Не менш важливим є прищеплення учням таких навичок як готовність до співробітництва, толерантність, емпатія, здатність до творчої діяльності.

У нашому дослідженні ми виходили з того, що самостійність слід розглядати як окреме в системі цілого – особистості; необхідно враховувати взаємозв'язки між процесом самозмінювання і розвитком особистості, між рухомими факторами процесу виховання самостійності.

Особлива увага надавалась розкриттю й уточненню понятійного апарату, аналізу наявних підходів до визначення самостійності.

Педагогічний аспект виховання самоосвітньої діяльності є процесом переходу особистості від зовнішнього керівництва до саморегуляції, внутрішнього обґрунтування свого вчинку, лінії поведінки, до вільного вибору способів дій у процесі життєдіяльності учня.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми показує, що самостійність характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками, які складаються у процесі діяльності з іншими людьми.

Як показують дослідження, самоосвіта – складний вид систематичної пізнавальної діяльності, під час якої людина самостійно ставить перед собою пізнавальну мету і завдання, визначає шляхи їх досягнення, контролює хід

самостійної роботи з надбання знань та сама оцінює і вдосконалює їхні результати.

Таким чином, на основі аналізу різних підходів до визначення поняття «самоосвітня компетентність» у контексті даного дослідження цей термін розглядається як інтегративне явище, що характеризується наявністю стійкої внутрішньої мотивації, сформованістю професійно-значущих особистісних якостей, володінням вміннями й навичками самостійної роботи, які дозволяють особистості організувати пізнавально-пошукову діяльність.

Самоосвітня компетентність включає такі основні компоненти: пізнавально-світоглядний, емоційно-мотиваційний, дієво-практичнийу їх взаємозв'язку і взаємозумовленості. Розкриємо кожний із зазначених компонентів конкретніше.

Пізнавально-світоглядний компонент складають соціально-моральні знання і переконання про місце людини в природі і суспільстві, знання, необхідні для організації і виконання конкретних видів практичної діяльності, для включення у систему стосунків та оволодіння вміннями, навичками і способами нормативної поведінки. Емоційно-мотиваційний компонент самоосвітня діяльності складають переживання, потреби, мотиви, інтереси, допитливість, почуття власної гідності, волява цілеспрямованість до відповідних дій. Цей компонент також передбачає активне прагнення до особистої участі у праці та спілкування, що виявляється на рівні емоційної готовності й на рівні практичної реалізації вчинків. Важливість наявності цього компоненту зумовлена тим, що при переході від бажання та прагнення виконати ту чи іншу роботу до безпосередньої її дії необхідно вміти сконцентрувати волюві зусилля, виявити здатність і спроможність доводити справу до кінця. Дієво-практичний компонент складають уміння приймати морально обґрунтовані рішення, правильно визначати шляхи, способи і засоби їх здійснення, працювати в певному темпі, звички діяти, спираючись на власну позицію.

Самоосвітня діяльність передбачає оволодіння певними вміннями, адекватними тому чи іншому виду діяльності, а також загальними вміннями. З-поміж найважливіших можна назвати такі: вміння визначати мету діяльності; вміння розуміти завдання; вміння обирати шляхи і засоби розв'язання завдання; вміння здійснювати сплановане і доводити справу до кінця; вміння співвідносити обраний спосіб та результат роботи із запропонованим зразком; вміння контролювати, оцінювати і передбачати результати своєї праці і поведінки; вміння застосовувати знання, вміння, накопичений досвід діяльності.

Як свідчать дослідження з порівняльної педагогіки, системам освіти різних країн світу притаманні відмінності у тлумаченні змісту, принципів систематизації та класифікації компетентностей. У багатьох європейських країнах відбір і впровадження ключових компетентностей (key competencies) стає пріоритетним методологічним і дидактичним завданням, вирішення якого суттєво впливає на конструювання державних освітніх стандартів, навчальних програм, методичного супроводу процесу навчання, систем оцінювання результатів освіти. Спеціально створена міжнародна сітка з відбору компетентностей (DeSeCo) координує напрями досліджень у цій галузі серед країн-учасниць. Організація економічного співробітництва й розвитку (OECD) проводить порівняльний аналіз і розробляє стратегії та рекомендації для освітньої політики.

В Україні в останні роки розпочато розробку компетентнісного підходу до загальної освіти, пошук шляхів адаптації міжнародного досвіду, створено Центр зовнішнього оцінювання освітніх досягнень учнів, фахівці якого здійснюють експериментальну роботу в регіонах і в процесі порівняльного аналізу моделей (TISS) пропонують варіанти стратегій модернізації системи освіти (Л. Гриневич, О. Локшина, О. Овчарук та ін.).

Проблема формування самоосвітньої компетентності у молодого покоління – складна і багатогранна. Однак проведене дослідження не вичерпує поставленої проблеми. Перспективним є питання визначення педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності в інших вікових групах учнів;

вироблення методик організації міжгалузевих навчальних проєктів; підготовку майбутнього вчителя до формування самоосвітньої компетентності учнів, застосовуючи навчальні проєкти в умовах сільської школи; розроблення і запровадження принципів проєктного навчання у сучасній школі.

Кропта Юлія Володимирівна

*магістрантка факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИША У ШКОЛІ

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу для життя людей, що робить украй актуальною проблему зміни ставлення людства до природи. Цій меті служить екологічне виховання, яке являє собою систематичну педагогічну діяльність, спрямовану на розвиток в учнів і студентів екологічної культури. Тому першочерговим завданням педагогічних працівників є формування екологічних знань в учнів та студентів, вихованні любові до природи, прагненні берегти, примножувати її, виховувати культуру природокористування [2].

Вступ людства до епохи нових взаєностосунків із природою вимагає змін не тільки його поведінки, але й змін його ціннісних орієнтирів. Важлива роль у подоланні екологічної кризи, на думку науковців, належить освіті й педагогіці, зокрема дошкільній та початковій освіті, що покликана формувати екологічну культуру, початкові екологічні знання, екологічне мислення і свідомість, що ґрунтуються на бережливому ставленні до природи, як унікального природного ресурсу [3]. Кожен громадянин має володіти певною базою екологічних знань, що дозволить розуміти й оптимально розв'язувати екологічні проблеми на основі наукових знань, загальнолюдського досвіду й цінностей. Екологічна освіта у школі, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, має спрямовуватися на формування

екологічної культури, як складової системи національного, громадянського виховання всіх верств населення України, екологізацію навчальних дисциплін і програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту.

Однією з умов реалізації екологічної освіти та виховання підростаючого покоління є створення еколого-розвивального середовища. В процесі підготовки майбутнього вчителя в університеті проводиться ознайомлення з методикою створення еколого-розвивального середовища навчального закладу. Цьому сприяють навчальні дисципліни «Основи природознавства», «Екологія», «Полева практика», «Методика викладання природничої освітньої галузі». Студенти дізнаються про компоненти розвивального середовища. Це і куточки живої природи, кабінетні дослідницькі куточки, навчально-дослідна пришкольна ділянка, географічний майданчик, екологічна стежка. У шкільних класах повинні бути навчальні посібники, матеріали природничого спрямування, технічні засоби навчання, дидактичний і роздатковий матеріал, методична та наукова література, довідники, лабораторне обладнання. Проведення занять в добре організованому середовищі створює сприятливі умови для підвищення ефективності навчально-виховного процесу та полегшує підготовку вчителя до уроків. Для організації еколого-розвивального середовища вчителю необхідно враховувати:

- відповідність віковим особливостям підростаючого покоління;
- багатофункціональність розвивального середовища;
- формування активного пізнавального відношення до навколишнього середовища.

Майбутні вчителі знайомляться як еколого-розвивальне середовище в навчальному закладі сприяє:

– пізнавальному розвитку (створення умов для пізнавальної діяльності, експериментування з природними матеріалами, систематичних спостережень за живими і неживими об'єктами природи; формування інтересу до явищ природи);

- еколого-естетичному розвитку (привертання уваги підростаючого покоління до навколишніх природних об'єктів, формування вміння бачити красу навколишнього світу природи, різноманітність її барв і форм; надання переваги об'єктам природи перед штучними предметами);
- оздоровленню (використання екологічно безпечних матеріалів для оформлення інтер'єрів, іграшок; оцінка екологічної ситуації території навчального закладу; грамотне оформлення, озеленення території; створення умов для екскурсій, занять на свіжому повітрі);
- формуванню моральних якостей дитини (створення умов для регулярного догляду за живими об'єктами і спілкування з ними, виховання почуття відповідальності, бажання і вміння зберігати світ природи);
- формуванню екологічно грамотної поведінки (навичок раціонального природокористування; догляду за тваринами, рослинами, екологічно грамотної поведінки в природі);
- екологізації різних видів діяльності дитини (створення умов для самостійних ігор, дослідів з природним матеріалом, використання природного матеріалу на різних уроках, тощо) [1].

Студенти знайомляться зі змістом чинних шкільних програм, зосереджуючи свою увагу на темах, які закладають у дітей елементарні природничі та природоохоронні уявлення і поняття, дізнаються про методи та прийоми формування природоохоронних вмінь і навичок, розкривають взаємозв'язки між неживою та живою природою, природою і людиною. Ефективність освітнього процесу можна досягти і через організацію простору класної кімнати у вигляді навчальних осередків, які відображають освітні потреби й інтереси дітей. Організація таких навчальних осередків здійснюється для забезпечення дослідницької діяльності школярів, яка сприяє розвитку самостійності. У навчальних осередках можна проводити різні види освітньої діяльності, організовувати роботу школярів у парах, у малих групах та індивідуально.

Створення якісного еколого-розвивального середовища і достатньої матеріально-технічної бази в освітньому просторі сприяє ефективності екологічної освіти учнів, яка є необхідною для їх гармонійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Рыжова Н. А. Экологическое образование в детском саду. М.: Карапуз, 2000. 254 с.

2. Фіцула М. М. Екологічне виховання. *Педагогіка*. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/50115-ekologchne-vihovannya.html>

3. Формування екологічно доцільної поведінки школярів: наук.-метод. посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 140 с.

Магда Світлана Володимирівна

магістрантки факультету початкової освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК

ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне і дбайливе ставлення до дітей і молоді, які позбавлені можливості жити повноцінно через втрату сім'ї. На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої ця категорія дітей та молоді протягом тривалого часу залишалася соціально незахищеною і до певної міри ізольованою від соціуму.

Неузгодженість шкільних програм і потреб школярів можна вирішити через оновлення змісту, форм і методів правового виховання дітей, зокрема учнів молодшого шкільного віку. Саме тому завдання правового виховання школярів є актуальними і водночас складними для педагогічних колективів. До висвітлення цих проблем зверталися філософи, юристи, соціологи, психологи та педагоги.

Мета і завдання правового виховання в сучасних умовах повинні бути переосмислені і набути принципово іншого характеру, навіть саме

формування право виховного процесу як виду державної діяльності підлягає переоцінці. Особливу увагу в реформуванні системи правового виховання слід приділяти молодіжній політиці, оскільки молодь – це та суспільна сила, яка може здійснити різні починання.

Правове виховання є складовою правової соціалізації особи, сприйняття нею вимог права, його регулятивної функції. У широкому розумінні цей процес є наслідком впливу на людину багатьох чинників соціально-економічного укладу життя, політичного режиму, внутрішньої політики, ідеологічних норм законодавства та юридичної практики, моральної атмосфери, традицій суспільства, а також загальної освіти та юридичного навчання.

Підкреслимо, що термін «правове виховання» тісно зв'язаний з терміном «правова культура». Саме в процесі правового виховання в індивіда формується правова культура, фактично, метою правового виховання є формування правової культури. В свою чергу, високий рівень правової культури індивіда є важливим фактором утримання його від девіантних дій.

Враховання рівня правової вихованості школярів має бути систематичним, а не базуватися тільки на даних, отриманих на початку організації правового виховання. Систематичні «заміри» правової вихованості школярів дозволяють вносити корективи у правовиховну роботу, необхідність у яких виникає часто [1].

Враховуючи особливості дітей молодшого шкільного віку слід виходити з таких принципів їх правового виховання:

- зв'язку правового виховання з практичними життєвими ситуаціями;
- врахування наявного життєвого досвіду молодшого школяра;
- поєднання колективного та індивідуального підходу у вирішенні проблем учнів, гнучкого, оперативного реагування на прояви делінквентної поведінки та перспективних потреб учнів;
- єдності правового і морального виховання;

- діловий підхід у розкритті необхідності дотримання норм у суспільстві, недопущення моралізування;

- пріоритету ігрових методів правового навчання та виховання з метою активізації інтересу до засвоєння норм проживання у суспільстві.

Відповідно, можна сказати, що зміст правового виховання молодших школярів має визначатися їх можливостями та обмеженнями сприймати юридичну термінологію, розуміти значення певних дій, здатністю аналізувати та робити висновки.

У правовиховній роботі з молодшими школярами враховують те, що у них більшєрозвинута наочно-образна пам'ять, ніж словесно-логічна. Вони краще і швидше запам'ятовують та міцніше зберігають у пам'яті конкретні правові відомості, події, предмети, факти, ніж визначення і пояснення. Молодші школярі (особливо в 1 та 2 класах) схильні до механічного запам'ятовування шляхом повторення, без усвідомлення смислових зв'язків між складовими матеріалу. Вони часто дослівно заучують і відтворюють навчальний матеріал без його реконструкції, без спроб передати його зміст іншими словами.

У правовиховній роботі з молодшими школярами дуже важлива роль усвідомлення оцінювання ними власного становища в колективі. Особливе значення має адекватна оцінка, оскільки саме в школі відбувається інтенсивне формування особистості. Правильне оцінювання свого статусу активно сприяє пізнанню дитиною самої себе, взаємин з іншими людьми і навколишньою дійсністю. На цій основі у школярів формується вміння зважати на вимоги товаришів і дорослих, враховувати їх у власній поведінці [2, с.19].

Отже, основи правових знань можуть успішно засвоюватись вже учнями початкових класів. У молодших школярів для цього наявна різностороння активність у пізнанні правових фактів, явищ, подій. Під впливом навчання здійснюється перехід пізнання зовнішньої сторони цих фактів і явищ до пізнання їх суті. Дослідження переконують, що зміст

правової інформації викликає у молодших школярів великий інтерес. Вони не піддають сумніву необхідність дотримання як вимог законів, так і моральних норм, учні добре їх запам'ятовують і хочуть виконувати.

Список використаних джерел

1. Пирогов В. Н., Ломтев С. П. Вопросы повышения эффективности правового воспитания школьников. Проблемы предупреждения правонарушений учащихся общеобразовательных школ / Под ред. В.В. Панкратова. М.: ВНИИ проблемукрепления законности и правопорядка, 1990. С. 39-48.
2. Пилипенко Л. І. Становище в колективі ровесників як фактор морального розвитку школяра. *Початкова школа*. 1978. №7. С. 19-22.

Нагайчук Олена Валеріївна

*к. пед. н., доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін,
охорони праці та безпеки життєдіяльності
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасне виробництво зазнає швидких змін, що потребує постійного перегляду змісту трудового навчання, а також передбачає підготовку майбутнього спеціаліста – вчителя технологій, який був би позбавлений стереотипного, репродуктивного мислення, здатного до розв'язку реальних життєвих проблем, та прагнув постійного професійного самовдосконалення.

Аналіз наукових джерел засвідчить про суспільну значущість та складність і багатогранність феномена самовдосконалення особистості, в інтерпретації якого співіснують різноманітні підходи до тлумачення його сутності з позиції філософського, психологічного та педагогічного знання.

Зокрема представляють інтерес філософські ідеї щодо саморозвитку особистості, її здатності до самовизначення, до самовдосконалення (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бердяєв, І. Донцов, І. Кант, С. Рубінштейн, Г. Тульчинський та ін.). У філософській літературі: 1) з точки зору ідеалістичного підходу: самовдосконалення особистості – це внутрішня активність, спрямована на розвиток духовності, збагачення внутрішнього світу людини шляхом актуалізації її потенційних сил і можливостей; 2) матеріалістичний підхід: самовдосконалення – це зовнішня активність особи, спрямована на досягнення суспільно заданого й соціально обумовленого ідеалу розумової, фізичної та моральної досконалості шляхом корекції власної діяльності та поведінки відповідно до норм і цінностей певного суспільства з метою самоутвердження в ньому та забезпечення гарного сьогочасного існування; 3) діалектичний підхід: самовдосконалення особистості – це активність, спрямована на збагачення як внутрішнього світу, так на вдосконалення зовнішніх проявів людини [1].

З точки зору психологічних досліджень самовдосконалення особистості – це процес усвідомленого, керований самою особистістю розвитку, в якому суб'єктивних цілях і інтересах самої особистості цілеспрямовано формуються і розвиваються її якості і здібності [1]. Феномен самовдосконалення особистості розкриває гуманітарна лінія в психології, яка розширює можливості свідомості, вивільняє місце для духовного зростання, розкриття людиною своєї суті, самоактуалізації (Р. Бернс, І. Бех, М. Боришевський, М. Боуен, Г. Ковальов, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, К. Роджерс, Л. Рувинський, та ін.).

У класичній педагогіці ідеї самовдосконалення активно розроблялись такими відомими науковцями як П. Блонський, П. Каптерєв, М. Монтесорі, М. Сметанський, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський.

Професійне самовдосконалення – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності і власної програми розвитку [3]. Він ґрунтується на психологічному механізмі

постійного подолання внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму («Я – реальне професійне») і уявним його станом («Я – ідеальне професійне»).

Важливими складовими професійного самовдосконалення майбутнього вчителя, що відображають специфіку основних форм його реалізації та вказують на характер самоактивності особи, виступають: самоосвіта (що спрямована на оновлення і поглиблення наявних у спеціаліста знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності); самовиховання (активна цілеспрямована діяльність студента із систематичного формування і розвитку в собі позитивних якостей та усунення негативних), та самоактуалізація (в ході якої досягається актуалізація і мобілізація в окремий період часу власних сутнісних сил і потенцій педагога).

Професійне самовдосконалення – це не масове і навіть не типове явище, тому що не всі володіють якостями, які необхідні для цілеспрямованої роботи над собою. Здатні до самовдосконалення тільки ті студенти, які володіють необхідними якостями, головними з яких є:

- внутрішня мотивація на професійні завдання, досягнення високих результатів в їх вирішенні і мотивація на себе;
- здатність до саморозвитку;
- розуміння змісту і методичних основ саморозвитку.

Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел з теорії самовдосконалення дозволив визначити наступні сутнісні ознаки професійного самовдосконалення майбутнього вчителя трудового навчання та технологій: самоспрямованість; самостійність; самодетермінованість (ґрунтується на власній ініціативі студента, необхідність і напрямок самозміни визначаються зсередини як суто особистісна задача); усвідомленість (свідомо визначена і цілеспрямована активність студента); позитивна модальність (досягнення виключно позитивних, прогресивних особистісних змін); творчий характер (комплекс творчих дій, які неможливо алгоритмізувати); інтегративність

(інтегрує усі форми самоактивності студента в напрямку досягнення ним вершин педагогічної майстерності, творчості, професіоналізму).

Виділені провідні форми самовдосконалення майбутнього вчителя тісно взаємодіють та реалізуються за допомогою методів пізнання і самопізнання, творення і самотворення. Зокрема, в ході професійної самоосвіти студент на основі пізнання поглиблює набуті та засвоює нові професійно значущі знання, ознайомлюється з оригінальними методичними розробками, збагачує термінологічний словник, підвищує свою професійну компетентність і загальну ерудицію, розширює професійну свідомість, розвиває педагогічне мислення та ін. У процесі професійного самовиховання студент на основі самопізнання і самотворення досягає розвитку й удосконалення необхідних професійно значущих рис і якостей. Самопізнання (окремими прийомами якого є самоспотереження, самоаналіз, самовипробування, самооцінка, самопрогнозування та ін.) дозволяє виявити реальний стан розвитку окремих рис і якостей студента, під час проходження ним педагогічної практики, чим сприяє актуалізації прагнення до самовиховання, уточненню його цілей. Самотворення (що реалізується в таких прийомах, як саморегуляція, самостимулювання, самоконтроль, самозвіт, самопереконання, самонавіювання, самонаказ, тренування та ін.) проявляється у перетворюючій і удосконалюючій активності вчителя під час проектно-технологічної діяльності, та спрямованій на розвиток власної особистості як професіонала. Самоактуалізація ж студента, розгортання його внутрішніх сил: творчих здібностей, мотивів, умінь, життєвих цінностей, стає можливою завдяки творчості, в якій відбувається розвиток і прояв індивідуальності й об'єктивація його професійно-творчого потенціалу [3].

У цілому, ми визначаємо професійне самовдосконалення майбутнього вчителя трудового навчання та технологій розглядається нами як процес і результат цілеспрямованого, самостійного, самодетермінованого та творчого руху до вершин особистісного і професійного розвитку, який досягається

завдяки самоосвіті, самовихованню, самоактуалізації студента та забезпечує його творчу самореалізацію в професії.

Орієнтиром у плануванні студентами процесу професійного самовдосконалення є кваліфікаційна характеристика спеціаліста, на основі якої слід вибудовувати програму індивідуальної самопідготовки до майбутньої професійної діяльності [2]. Вимоги до сучасного вчителя трудового навчання та технологій повинні відповідати потребам сьогодення: високий професіоналізм в обраній сфері; інноваційний характер мислення і готовність до змін; особисту творчу спрямованість, готовність забезпечувати умови не лише для свого творчого потенціалу, а за потреби – для потенціалу здобувачів освіти; здатність розуміти учнів, їх прагнення, мотиви, інтереси тощо; системне мислення, яке передбачає психологічну готовність, здатність та навички системного підходу до проблемних ситуацій; готовність брати на себе відповідальність; комунікативність, діловитість; знання комп'ютерної техніки та ін.

Отже, сучасний розвиток вищої педагогічної освіти на засадах підвищення ролі особистісного потенціалу вчителя актуалізує проблему підготовки майбутнього педагога до професійного самовдосконалення, яка відображається на рівні цілей, змісту, технологій професійної освіти та вимагає визначення змісту й структури готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Вайніленко Т. В. Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць. Чернівці: Рута, 2005. Випуск 278. С. 13-20.
2. Терещук А. І., Потапкін В. С. Методика трудового навчання: навч.-метод. посібник для самостійної роботи студ. спец. 014.10 «Середня освіта» (Трудове навчання та технології). Умань: Візаві, 2018. 191 с.
3. Шестакова Т. В. Педагогічні умови та організаційно-методична система формування готовності майбутніх педагогів до професійного

самовдосконалення. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця: ДОМ «Вінниця», 2006. Випуск 12. С. 444-453.

Олішевич Віолетта Миколаївна
*учитель англійської мови,
Харківська спеціалізована гімназія № 87*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Професійний розвиток майбутніх учителів іноземної мови у навчально-виховному процесі вищої школи має відбуватися з урахуванням відповідних педагогічних умов. Аналіз сучасного розуміння поняття «педагогічні умови» дозволяє його тлумачити як один із складників педагогічної системи, що сприяє її ефективному розвитку [1]. Вважаємо, що професійний розвиток майбутніх учителів іноземної мови забезпечує реалізація наступних педагогічних умов:

- організація цілеспрямованого, цілісного навчально-виховного процесу на основі поєднання різних видів професійно орієнтованої діяльності майбутніх учителів іноземної мови;
- забезпечення професійної спрямованості змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови;
- організація педагогічного керівництва у набутті професійного досвіду майбутніми вчителями іноземної мови.

Кожна з окреслених педагогічних умов має значущість у єдності з іншими у межах цілої системи. Ці умови не лише взаємопов'язані, але взаємодіють із загальною системою педагогічної освіти у вищій школі, узгоджуються з її цілями та забезпечують якість професійного розвитку вчителя іноземної мови.

Виокремимо теоретичні положення забезпечення цілеспрямованості процесу навчання: діяльність ефективна, якщо суб'єкт чітко бачить і глибоко усвідомлює її мету. Тож студент повинен розуміти як загальну мету вивчення

іноземної мови, так і мету проміжних цілей (заняття, курсу тощо). Слід спонукати студентів сприймати мету діяльності як свою власну, а не нав'язану ззовні. Для того, щоб особистість, яка навчається по-справжньому, включилась в роботу, потрібно, щоб завдання, поставлені перед нею впродовж навчальної діяльності, були не лише зрозумілі, а й внутрішньо прийняті нею.

Мети можна досягти, якщо вона реальна і оптимальна за наявних умов і можливостей. Тобто, необхідно аналізувати можливість здійснення мети. Мета може бути успішно реалізована, якщо для цього обрані найкращі засоби. Отже, майбутнім учителям необхідно навчитися обирати зміст, форми, методи, що будуть найкраще сприяти досягненню мети. Слід наголосити, що цей вибір значною мірою залежить від індивідуальних особливостей студентів, їхніх здібностей до навчання тощо. Чим сильніші мотиви діяльності, тим кращі можливості для досягнення мети. Тому потрібно намагатися формувати у студентів мотиви їх діяльності, що ґрунтуються на позитивних емоціях.

Згідно із зазначеною вище умовою, на початку навчання у вищій школі доцільне проведення діагностування рівня розвитку педагогічних здібностей студентів, мотивації вибору професії педагога. Одержані результати дають змогу майбутнім учителям усвідомлювати реальний рівень своєї готовності до професійної діяльності, спільно з викладачами виявити ті компетенції, риси, які вони повинні формувати в процесі здобуття педагогічної освіти, задля власного професійного розвитку. На досягнення цієї мети викладачі зорієнтовують студентів під час вивчення різних навчальних курсів.

На підставі діагностування рівня готовності до професійної діяльності майбутніх учителів іноземної мови, як результату їхнього професійного розвитку, викладачі проєктують цілі й завдання вивчення навчальних дисциплін відповідно до головної мети педагогічної освіти, беручи до уваги їхню специфіку, а також організації різних видів навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, самостійної роботи студентів. Вони також визначають напрями організації навчально-виховного процесу, здійснюють вибір змісту навчальних курсів, засобів організації педагогічних впливів. Слід зазначити, що

цілі навчально-виховного процесу, а отже і зміст, методи можуть змінюватися відповідно до результатів діагностування професійного розвитку студентів, а також моніторингу результатів різних видів їхньої діяльності, що періодично проводять викладачі.

Цілісність навчально-виховного процесу, спрямованого на професійний розвиток майбутніх учителів іноземної мови, досягається також організацією єдності педагогічних впливів на їхню свідомість, почуття й поведінку. Розвиток інтелектуальної, емоційної й вольової сфери в процесі оволодіння педагогічною діяльністю передбачає: організацію когнітивних дій студентів для формування у них професійних знань, умінь, виявлення суті цінностей, рис педагога; виконання емоційної оцінки об'єктивної та суб'єктивної значущості цих компетенцій, властивостей, власних переживань у процесі професійно спрямованої діяльності, вияв особистісного ставлення до зазначених явищ; окреслення конкретних дій, моделей поведінки майбутніх учителів згідно з проаналізованими зразками, нормами; організацію й самоконтроль власних дій, вчинків. Проте зміст і особливості організації когнітивних, емоційних, поведінкових процесів з метою формування педагогічних знань, умінь та цінностей, рис майбутніх учителів відмінні й потребують організацію відповідних педагогічних дій. На цілісність професійного розвитку особистості впливає узгоджена взаємодіяльність викладачів і майбутніх учителів іноземної мови як рівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу.

Як засвідчує практика діяльності сучасних вищих навчальних закладів, існує розрив між академічною освітою в університеті та його спрямованістю на професійний розвиток фахівців, зокрема вчителів. На сучасному етапі переважає науково-теоретичний, абстрактний характер вищої освіти та її віддаленість від професійної діяльності студентів, зокрема педагогічної. Хоча викладачі виявляють прагнення налагодити зв'язок науки з практичною діяльністю, їхні дії залишаються хаотичними, ситуативними та не забезпечують системне оволодіння професійними знаннями, уміннями, практичну підготовку до діяльності вчителя. Тому важливим для професійного розвитку майбутніх

учителів іноземної мови вважаємо забезпечення наступної педагогічної умови – забезпечення професійної спрямованості змісту підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Вона зумовлена попередньою, що обґрунтовує системно-утворювальні принципи організації процесу навчання, спрямованого на досягнення мети вищої освіти.

Зазначена умова уточнює й розкриває, яким має бути навчання й виховання у вищій школі, що забезпечує підготовку фахівців до професійної діяльності. Згідно з концепцією конструктивізму, що ми визначаємо теоретико-методологічними засадами нашого дослідження, ця умова означає поступову трансформацію навчально-пізнавальної діяльності студентів у професійну, а саме педагогічну, з відповідною зміною їхніх потреб, мотивів, знань, умінь, дій та поведінки.

Професійний розвиток майбутніх учителів іноземної мови передбачає оволодіння ними ключовими компетенціями, котрі, за визначенням науковців, мають своєю складовою вміння оперувати науковими знаннями у життєвих ситуаціях, використовувати інформацію для особистісного розвитку, здатність адаптуватись, здійснювати комунікацію в полікультурному суспільстві [2, с. 19].

Наукові дослідження й педагогічна практика підтверджують, що мотивація педагогічної діяльності, відповідні потреби й інтереси розвиваються, успішність студентів підвищується, якщо вони оволодівають навчальними дисциплінами у контексті власного професійного розвитку. Тому обізнаність майбутніх учителів іноземної мови з сутністю професії педагога, її соціальною значущістю, впливає на формування позитивного ставлення не лише до процесу навчання у вищій школі, але й до майбутньої професійної діяльності. Розвиток педагогічної мотивації у майбутніх учителів також залежить від застосування методів, форм організації навчання, які стимулюють вияв ними суб'єктної позиції та пізнавальної активності.

Інтерес до педагогічної діяльності зростає також в умовах психологічно-комфортної атмосфери навчання в університеті, налагодженої міжособистісної

взаємодії викладачів і студентів. Тому, з метою сприяння професійному розвитку майбутніх учителів іноземної мови, професійно спрямованими повинні бути зміст вищої освіти, процес організації їхньої діяльності, освітнє середовище. Зміст повинен охоплювати розвиток знань, умінь, мислення, цінностей студентів, що складають знаряддя педагогічної діяльності вчителя.

Професійна спрямованість процесу навчальної діяльності виявляється у її наближенні до педагогічної (професійної), застосуванні відповідної структури, а також активних й інтерактивних методів навчання й виховання, що сприяє ефективності оволодіння діяльністю вчителя та забезпечує зразки, моделі його поведінки для осмислення студентами й наслідування у практичній реальності.

Отже, для ефективного професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови необхідно: узгоджувати мету, завдання, зміст різних навчальних дисциплін для реалізації системного підходу до формування особистості майбутнього вчителя; вводити педагогічну тематику у зміст навчальних дисциплін для оволодіння інформацією про суть і значущість педагогічної діяльності та формування позитивного ставлення студентів до професії вчителя; застосовувати активні й інтерактивні методи навчання: для трансформації навчально-пізнавальної діяльності у педагогічну (моделювання, аналіз педагогічних ситуацій; ділові й сюжетно-рольові ігри, рольові та імітаційні вправи); для обговорення й вирішення педагогічних проблем (дискусію, діалог, мозкову атаку, синектику, кейс-метод тощо); вдосконалювати програми, процес організації педагогічної практики для формування педагогічних компетенцій.

Список використаних джерел

1. Тверезовська Н., Філіпова Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова педагогічна думка*.

URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19146-sutnist-ta-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi.html>.

2. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: збірник наукових праць / наук. ред. В.М. Федорчук. Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2003. 208 с.

Павлюк Світлана Віталіївна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНУША КОРЧАКА

Новітній історичний період незалежності Української держави пов'язаний зі складними трансформаціями як на суспільно-політичному, так й індивідуально-психологічному рівнях, глобальними змінами у всіх сферах життя людини, новим її усвідомленням себе та її місця в світі загалом.

Складні та суперечливі процеси глобалізації позначаються і на сфері освіти. У контексті глобалізаційних викликів виникають нові тенденції щодо ціннісного виміру освіти, її значення для окремої людини, суспільства загалом. Зміна авторитарності демократичними прагненнями в усіх напрямках суспільного життя, спрямування вектора розвитку держави на європейські стандарти зумовило потребу реформування у галузі освіти, що, зі свого боку, привело до зміни освітньої парадигми.

Позитивні зміни, яких очікує суспільство, передбачають окреслення базових цінностей розвитку освітньої сфери, серед яких стрижневим вектором є цінності дитиноцентрованої освіти. Це, як зазначає В. Кремень, передбачає, окрім гуманізації відносин і середовища, якнайповніше і точніше врахування природних основ дитячого розвитку – індивідуальних, фізичних, психічних, пізнавальних особливостей і можливостей дітей, соціальних умов їх життя [3, с. 56].

Переорієнтація на людино-орієнтований підхід та гуманізацію в освіті отримала своє обґрунтування в працях П. Скляр, Т. Уманської; сучасні наукові засади дитиноцентрованої педагогіки досліджується в наукових студіях І. Беха,

С. Білецької, О. Вишневецького, М. Євтуха, І. Зязюна, О. Квас, В. Кременя, Л. Ярославцевої та ін. Окремі аспекти проблеми виховання в сучасних умовах висвітлюють В. Кремень, О. Невмержицька.

Становище дитини в Україні регламентоване нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства в Україні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, різнобічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, встановлює стратегічні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні інтересів дитини, визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу.

Розроблені Міністерством освіти і науки України Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» (2016) передбачають новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації дитячої особистості в суспільстві, педагогіку, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками, орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм, є ключовими компонентами, з яких складається формула нової школи. Документом визначено, що нова українська школа буде працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти, у межах якої вона повинна максимально враховувати здібності, потреби та інтереси кожної дитини, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [4].

Отже, дитиноцентризм постає провідним принципом освітньо-виховної діяльності на загальнодержавному рівні, тому розкриття змісту цього поняття, його вивчення як педагогічної проблеми становить один із пріоритетних напрямів розвитку сучасної педагогічної науки.

Розмаїття сучасних педагогічних теорій не позбавляє актуальності та значимості прогресивних у свій час ідей педагогів минулого, які сьогодні розкриваються по-новому і тим самим вносять важливі корективи в сучасну педагогічну науку. З-поміж них чільне місце посідає постать видатного

польського педагога-гуманіста Януша Корчака, на значенні наукової, літературної, публіцистичної та соціально-педагогічної творчості і діяльності якого роблять наголос як вітчизняні, так і зарубіжні науковці.

Аналіз реформування освітньої галузі в сучасних умовах виявив існування у соціально-педагогічній теорії та практиці певні **суперечностей між:** необхідністю забезпечення оптимальних умов розвитку дитини, її щасливого дитинства та існуючою позицією дитини в соціумі; посиленням реалізації педагогіки дитиноцентризму в освітній практиці та перехідним станом, який характеризується поєднанням застарілої освітньої системи суб'єкт-об'єктної взаємодії вихованця і вихователя та впровадженням ідей гуманізації та гуманітаризації на всіх рівнях освітньої практики; важливістю поширення актуальних положень теоретико-практичної соціально-педагогічної спадщини Я. Корчака та недостатністю представлення його доробку в підготовці майбутніх педагогів в Україні.

Світоглядні, соціальні, ментальні, економічні, політичні трансформації, що відбуваються в Україні, позитивні та негативні тенденції, які супроводжують масштабний, складний процес входження до європейського та світового економічного і культурного простору, насамперед вимагають реформування освіти.

Сучасне реформування освіти кардинально відрізняється від усіх попередніх реформ тим, що вперше здійснюється не на основі державно-класових ідеологічних запитів, а за ідеями ціннісно-сміслового буття людини, за логікою її історичного розвитку. Ця логіка передбачає повноцінний інтелектуально-духовний розвиток кожної особистості, її всебічну творчу самореалізацію [1, с. 162].

Список використаних джерел

1. Бех І. Становлення педагогічної науки в контексті експериментально-виховної стратегії: *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* № 27. Вестник НТУ «ХПИ», 2010. С. 162-169.

2. Корчак Я. Право на повагу: Вибрані твори / упор. І. Ковальчук, пер. з пол. І. Ковальчук, Б. Матіяш, Р. Свято. Київ: Дух і літера, 2012. 328 с.

3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови); за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.

4. Нова українська школа (Проект МОН України) URL: <http://mon.gov.ua/202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>

Побережна Ольга Вікторівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНOSTІ В ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Труднощі в навчальному процесі, які часто проявляються в учнів початкових класів, істотно заважають оволодінню дитиною обов'язковою шкільною програмою. Саме в початковий період навчання закладається фундамент системи знань, який «надбудовується» в подальші роки, в цей час формуються розумові й практичні операції, дії та навички, без яких неможливе навчання і практична діяльність у наступних класах. Відсутність цього фундаменту, не володіння початковими знаннями та вміннями призводить до надмірних труднощів у оволодінні навчальною програмою у старших класах. І, зокрема, частина дітей, які відчувають труднощі в навчанні, потрапляють до категорії неуспішних, тобто педагогічно занедбаних учнів.

У психолого-педагогічній літературі досі немає однозначного визначення поняття педагогічної занедбаності вихованця. Поряд з поняттям «педагогічно занедбані» знаходимо – «важкі підлітки», «важковиховувані», «підлітки девіантної поведінки», «соціально-педагогічно занедбані», «діти з відхиленням у моральному розвитку» тощо.

Аналіз наукових праць дає підстави виокремити основні підходи до розгляду понять, пов'язаних з відхиленнями у поведінці неповнолітніх. Розглядаючи різні підходи до визначення понять «педагогічна занедбаність» та «педагогічно занедбані», ми ставили за мету з'ясувати їхню сутність та розмежувати з іншими спорідненими поняттями.

Відхилення у поведінці розглядається у ряді інших психологічних феноменів поряд з психічними захворюваннями, патологічними станами, неврозами, психосоматичними розладами.

З погляду соціально-нормативного критерію провідним показником нормальної поведінки є рівень соціальної адаптації особистості. При цьому нормальна, успішна адаптація характеризується оптимальною рівновагою між цінностями, особливостями індивіда і правилами, вимогами оточуючого його соціального середовища. Відповідно, дезадаптація – це стан зниженої здатності (небажання, невміння) приймати і виконувати вимоги середовища як особистісно значимі, а також реалізовувати свою індивідуальність у конкретних соціальних умовах.

Соціально-психологічний підхід до вивчення занедбаності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку здійснює російський науковець Р. Овчарова. Розглядаючи соціальний та педагогічний аспекти занедбаності, соціально-педагогічною занедбаністю автор називає стан особистості дитини, який проявляється у несформованості у неї властивостей суб'єкта діяльності, спілкування, самосвідомості і концентровано виражається у порушеному образі «Я» [1].

Педагогічну занедбаність дослідниця трактує як стан протилежний розвиненості, освіченості (навченості), тобто відсутність необхідного запасу знань, слабе володіння способами і прийомами їх набуття і нерозвиненість навчально-пізнавальних мотивів, наголошуючи на взаємозв'язку та взаємозумовленості соціального і педагогічного аспектів занедбаності.

Як стверджує Р. Овчарова, стан соціально-педагогічної занедбаності зумовлений соціально-педагогічними умовами, у яких розвивається дитина: з

одного боку, вона повинна бути соціально активною, з іншого – виховне оточення стримує її. Педагогічна занедбаність, на думку Р. Овчарової, зумовлюється психолого-педагогічними факторами. Основними ознаками педагогічної занедбаності у дошкільному та молодшому шкільному віці вона вважає неосвіченість (не навченість), тобто відсутність необхідного запасу знань, слабе володіння способами їх набуття, слабе оволодіння ігровою чи навчальною діяльністю; невихованість, що проявляється через нерозвиненість соціально значимих для віку якостей особистості, дисгармонію мотивів поведінки.

У молодшому шкільному віці у зв'язку з переходом до систематичного навчання в розвитку занедбаності головну роль починають відігравати шкільні фактори: непосильність вимог; перевантаження навчальними завданнями; негативна оцінка результатів навчання, методика негативного стимулювання поведінки та ін. Таким чином може виникнути так звана дидактична занедбаність. У цьому випадку при наявності несприятливої ситуації розвитку у сім'ї, дитячому садку і школі порушуються усі особистісні структури дитини, починають складатися дисгармонії психосоціального розвитку дитини, порушуються процеси формування самосвідомості особистості, гальмується розвиток її суб'єктивних властивостей. У результаті дитина виявляється соціально дезадаптованою.

Педагогічна занедбаність дітей молодшого шкільного віку – це стійкі відхилення від норми в моральній свідомості, поведінці та навчальній діяльності, що є наслідком невихованості дитини і зумовлені байдужим або негативним ставленням до неї, порушенням системи планомірних, цілеспрямованих і ефективних виховних впливів у сім'ї та школі.

Через занедбаність, не доглянутість, відсутність цілеспрямованого впливу або недостатню ефективність такого впливу дитина розвивається під впливом стихійних факторів, на неї значний некерований вплив здійснює оточуюче середовище, а, якщо воно несприятливе, дитина в процесі соціалізації ідентифікує себе з людьми, що є поганим прикладом для наслідування, набуває негативних, асоціальних рис характеру та способів поведінки.

Причинами педагогічної занедбаності й досі залишаються зниження виховних можливостей сім'ї, орієнтованість школи здебільшого на навчання та ігнорування виховних можливостей освітнього процесу, а наслідками – негативне ставлення до навчання, низька успішність, невихованість.

Педагогічна занедбаність породжується недоліками виховання і призводить до труднощів у подальшому вихованні, що спричиняє ризик поглиблення занедбаності.

Усе це потребує перегляду поглядів щодо проблеми педагогічної занедбаності та визначення її причин і проявів, враховуючи особливості сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Овчарова Р. В. Технологии практического психолога образования: Учебное пособие для студентов вузов и практических работников. М.: ТЦ «Сфера», 2000. 448 с.

Погонець Наталія Василівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Полікультурне суспільство характеризується різноманіттям націй, релігій, традицій і світоглядних установок. Гармонійне функціонування полікультурного соціуму можливе за умови виховання його громадян у системі загальнолюдських цінностей і пріоритетів, серед яких найважливішими є глибинне і всебічне опанування власної культури (національної, етнічної), вироблення толерантного ставлення, розвиток умінь і навичок продуктивної взаємодії з представниками інших культур. Успішність реалізації виховних завдань залежить від рівня полікультурної компетентності педагогічних працівників, яка, будучи інтегральним утворенням, залежить від сформованості

окремих компетенцій (комунікативно-мовленнєвої, соціокультурної). Особлива роль належить учителю початкової школи, який, формуючи полікультурне світобачення школярів, збагачує їх досвід полікультурного спілкування, що є визначальним у їх подальшому житті. В цьому аспекті професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів набуває ознак особливої значущості в умовах сучасного культурного розмаїття соціуму.

Полікультурне виховання на засадах гуманізму, свободи, рівності, соціальної справедливості здійснюється на основі концепцій мультикультуралізму, транскультуралізму, культурного плюралізму та інтеркультурності. До провідних напрямів впровадження полікультурної освіти та виховання належать: реформування освіти для національних (етнічних) меншин з метою забезпечення для них та їхньої культури «рівних можливостей»; виховання взаємного культурного розуміння і толерантності між представниками різних етнічних, культурних, мовних та релігійних груп.

Полікультурне виховання розглядається вченими по-різному, чіткого, загально визнаного окреслення цього поняття не вироблено. У контексті даного дослідження, ми розглядаємо полікультурне виховання як процес формування полікультурної особистості, що здійснюється на таких засадах: а) відмова від культурно-освітньої монополії по відношенню до інших націй та народів; б) орієнтація на діалог культур; в) спрямованість на адаптацію людини до різних культурних цінностей у ситуації існування множинності різнорідних культур [2].

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів передбачає включення в зміст навчальних програм полікультурного компоненту, реалізацію педагогічного процесу на принципах рівності й поваги до інших культур, ствердження гуманістичних засад, використання активних форм і методів навчання, спрямованих на осмислення ролі національного в складі загальнокультурного.

До педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів до полікультурного виховання учнів належать загальноосвітні умови, які визначаються історією, стратегічним політичним напрямком розвитку держави, соціодемографічною ситуацією, станом розвитку освітніх систем. До цієї групи умов належать:

– організація єдиного освітнього середовища у вищому педагогічному навчальному закладі, що передбачає організовану роботу таких рівнів (університет, факультет, кафедра, студентська група, студент);

– оновлення змісту освітнього процесу – навчальних планів, включення нових навчальних дисциплін, при необхідності їх інтегрування, перегляд освітньо-кваліфікаційних вимог. Забезпечення у змісті підготовки майбутніх фахівців мовної (в тому числі рідної і іноземних мов) та професійно-практичної складових (передбачає не предметний, а професійно спрямований – орієнтація на педагога конкретної спеціальності) [1, с. 76].

Однією з визначальних умов забезпечення освітнього процесу, ефективності професійної підготовки майбутніх учителів до полікультурного виховання учнів є сформованість полікультурної педагогічної компетентності. Формування полікультурної педагогічної компетентності можна здійснити на основі реалізації трьох підходів: а) передбачає формування знання та ерудиції з питань полікультурної освіти; б) оволодіння адекватним стилем педагогічного спілкування в умовах моделювання полікультурної освітньої ситуації; в) формування вмінь та готовності реалізувати полікультурне виховання на практиці [1, с. 77].

Таким чином, лише дотримання педагогічних умов забезпечує оптимізацію професійної підготовки майбутніх педагогів у полікультурному вихованні молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Волик Л. Полікультурний світогляд майбутнього вчителя – актуальна проблема сучасної професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти.*, 2003. № 1. С. 77-85.

2. Таланов В. Педагогика толерантности. Высшее образование в России., 2001. № 5. С. 41-43.

Подуст Оксана Володимирівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ВИХОВАННЯ ПОЧУТТЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Реформування системи освіти в Україні неможливе без удосконалення особистості, яка перебуває під її впливом. Серед моральних якостей особистості вагомим місцем посідає виховання почуття справедливості як найвищої загальнолюдської цінності. Водночас практика засвідчує, що у молодших школярів досить часто не сформоване вміння взаємодіяти з однолітками на засадах цього почуття. Це призводить до поширення несправедливості у міжособистісних стосунках, нетерплячості, а іноді й девіантної поведінки, агресивності в дитячому середовищі.

Молодший шкільний вік є важливим у становленні особистості дитини, бо саме в ньому закладаються основи особистісного розвитку учнів початкової школи. Головним новоутворенням молодшого шкільного віку є формування у дітей особистісних моральних якостей, першооснов багатьох моральних понять. Ця особливість молодшого школяра може стати основою для формування почуття справедливості. Саме тоді стає визначною роль вихователя, який допоможе дитині спостерігати, думати, розмірковувати, бачити красу, вчитель має допомогти дитині просуватись від елементарних навичок поведінки до більш високого рівня, де необхідні самостійність у прийнятті рішень і моральний вибір. Діти молодшого шкільного віку орієнтуються на норми поведінки та цінності вчителя більше, ніж на думку ровесників.

Отже, вимагаючи необхідної поведінки від дитини, самим педагогам належить постійно суворо й прискіпливо стежити за своєю поведінкою, бути

зразком для дитини. Для ефективності будь-якого виховного впливу необхідно знати і враховувати не тільки емоційний стан дитини, силу й напруження потреби, що спонукає її до діяльності, в перебіг якої втручається вихователь, – треба також знати дитину в цілому, її особливості, властивості, характер, прагнення, мотиви, спонуки, рівень її морального розвитку тощо [1, с. 137-143].

Справедливість В. Сухомлинський називає джерелом естетичних почуттів. У гармонійному поєднанні краси, що оточує людину, і власної провідна роль належить красі людських взаємин. Дитина ще не може досягнути суті цієї краси думкою, свідомістю, але вона відчуває її серцем: краса для неї у справедливості. Справедливість ушляхетнює серце дитини, несправедливість робить його грубим, породжує жорстокість. З переживання радості справедливості починається гармонія між внутрішнім світом людини та світом, який оточує її. Справедливість має чудову властивість відкривати дитині очі і серце на красу. Несправедливість, немов охоплює юне серце льодяним панциром, і воно стає глухим до краси [3, с. 164].

Почуття справедливості С. Карпенчук визначає так: «...завдяки йому людина настільки звикає розуміти і відчувати вплив своїх вчинків на все суспільство, що не дозволяє собі ображати інших навіть тоді, коли їй доводиться відмовлятися від задоволення своїх потреб; вона настільки ототожнює свої почуття з почуттями інших, що віддає свої сили на користь інших, не чекаючи іншого натомість» [2, с. 80].

С. Соловейчик вважає, що взагалі проблеми виховання зводяться до проблеми справедливості. Виховання справедливості у дитини, спрямовує її на підтримку цього почуття на все життя, щоб самому добиватися справедливості, вносити її у своє оточення. Такі слова як «правда» та «справедливість» часто пишуть через кому, не розділяючи змісту, але між ними є різниця, справедливість – це реальне втілення ідеальної правди. Правда живе без нас, справедливість – створюється людьми. Правда є, справедливості – немає, якщо люди не виборюють її. Автор розмірковує про почуття справедливості, точніше «високий фон справедливості», який батьки повинні створити для дитини, і

якщо хтось в родині із дітей виростає гіршим за інших, то йому, з будь-яких причин, не було додано почуття справедливості (до нього відносилися або краще, або гірше ніж до інших, не так справедливо). Дуже часто несправедливість дорослих приголомшує дитину, тому що, на дитячий погляд, все що говорить та робить доросла людина, все є правдивим та справедливим.

Ніщо так не гальмує морального розвитку дитини як несправедливість дорослих, що викликає у неї не тільки образу, а також пригнічує її спробу та бажання виправитися у кращий бік. З огляду на це, вчитель має стати зразком моральної поведінки, на яку рівняються діти. Роль вчителя у даному аспекті є неперевершеною, оскільки саме вчителю належить навчити своїх вихованців справедливості та чесності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук. видання. К.: Либідь, 2003. 280 с.
2. Карпенчук С. Г. Самовиховання особистості: Науково-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 21 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. тв.: в 5-ти т. Т.3. К.: Рад. шк., 1977. С. 3-283.

Поплучна Олена Сергіївна
*магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ПРАКТИЦІ

Ключова роль у переході до нового для нашої молоді країни типу гуманістично-інноваційної освіти, що сприятиме істотному зростанню потенціалу особистості та суспільства загалом, належить учителю. Оскільки саме через діяльність педагога реалізується державна політика України,

спрямована на особистісну орієнтацію навчально-виховного процесу й створення умов для самореалізації кожної окремої людини. Тому процес гуманізації професійної педагогічної освіти сьогодні повинен бути осмислений як інструмент і умова повороту в усьому світі до людини. Він повинен бути осмислений як найважливіша умова гуманізації суспільно-економічних відносин у країні, формування нових життєвих орієнтирів особистості.

Практично-активна професіоналізація студента на шляху формування професійної майстерності є виявом його громадянської позиції. Адже одним із проявів громадянськості майбутнього вчителя молодших класів є його спрямованість на гуманізацію педагогічного процесу в початковій школі, що розуміється як процес зміни й оновлення змісту, цілей і форм навчання з метою формування в молодших школярів гуманних якостей та гуманістичної свідомості. Готовність майбутнього вчителя початкових класів до гуманізації педагогічного процесу – це складне інтегроване поняття, що передбачає єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки майбутнього вчителя до здійснення гуманного педагогічного процесу в початковій ланці освіти. Готовність майбутніх учителів початкових класів до гуманізації педагогічного середовища формується і розвивається в результаті досвіду самовдосконалення студента. Під гуманістичною спрямованістю діяльності майбутнього вчителя початкових класів розуміється єдність мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості, в основі якої найвищою цінністю виступає людина.

Поняття «професійна підготовка» розкривається в науковій літературі як діяльність, спрямована на пізнання дійсності, результатом чого має бути опанування суб'єктом системи спеціальних знань і вмінь, практичного досвіду, норм і правил поведінки, що гарантують максимальну реалізацію його інтелектуально-творчого капіталу, успішність діяльності з фаху; професійна підготовка тлумачиться також як процес повідомлення знань.

Взагалі проблема готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності була предметом досліджень учених різних галузей, з–поміж них: у

педагогічній (О.А. Абдулліна, О.З. Алексєєва, К.А. Жукєнова, І.А. Зязюн, Т.О. Ільїна, Г.Г. Кїт, Н.В. Кичук, Л.В. Кондрашова, Н.В. Кузьміна).

Аналіз наукової літератури з питання структури педагогічної діяльності, надає можливість зробити певні узагальнення, а саме:

- мотив діяльності визначає зону можливих дій, під впливом якого відбувається процес висування об'єктивних цілей, тому мотиваційний компонент є обов'язковим при визначенні структури педагогічної діяльності;
- предмет діяльності характеризується системою загальних і спеціальних знань, і обумовлює виділення змістового компонента;
- процесуальний компонент в структурі педагогічної діяльності визначає наявність умінь та навичок особистості, спрямованих на досягнення мети.

Таким чином, найбільш суттєвими структурними елементами педагогічної діяльності виступають мотиваційний, змістово–процесуальний компоненти.

Метою гуманізації професійної підготовки, з позиції науковців, є становлення не лише фахівця, а передовсім особистості шляхом використання навчальних дисциплїн як засобу цілісного розвитку майбутнього спеціаліста, формування в нього системи гуманістичних цінностей, світогляду, заснованого на плюралізмі, толерантності, партнерстві, відповідальному ставленні до професійної діяльності, довкілля загалом.

Усе вищевикладене дає підстави сформулювати визначення гуманістичної спрямованості діяльності майбутнього вчителя початкових класів.

Під гуманістичною спрямованістю діяльності майбутнього вчителя початкових класів ми розуміємо єдність мотиваційно–ціннісних орієнтацій особистості, в основі якої найвищою цінністю виступає людина. Дана спрямованість визначає, стимулює всі види і форми взаємин учасників педагогічного процесу, зміст діяльності вчителя [1, с. 127].

Тому принципово важливим є підвищення особистісного статусу майбутніх учителів початкових класів, розвиток педагогічної рефлексії, формування гуманно-ціннісних орієнтацій, саморозвиток. Позитивне самосприйняття, готовність розуміти себе та інших є основою формування гуманістичної спрямованості діяльності майбутніх педагогів початкової ланки освіти.

Отже, аналіз психолого–педагогічної літератури, здійснений з метою з'ясування стану дослідження проблеми готовності майбутнього вчителя початкових класів до гуманізації педагогічного процесу, дає підстави для певних узагальнень. По–перше, визначена готовність ще не була предметом ґрунтовного наукового дослідження. Більшість дослідників, виділяючи одну якусь частину чи певний напрямок, роблять саме цей аспект головним, тоді як вони є сторонами єдиного складного процесу; інші дослідники, намагаючись здійснити комплексний підхід до проблеми, іноді не враховують важливих деталей. По–друге, поняття «готовність майбутнього вчителя до гуманізації педагогічного процесу в початкових класах» є складовою феномена «готовність до діяльності». Сучасними науковцями готовність до педагогічної діяльності визначається як багатоаспектне, багаторівневе утворення. Складність його науково–педагогічного осмислення пов'язана з тим, що готовність водночас може розглядатися як категорія діяльності та теорія особистості.

Список використаних джерел

1. Крамаренко А. М. Гуманістична спрямованість діяльності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: зб. наук. праць / Ред. кол. Т.І. Сущенко (відп. ред.) та ін. Київ–Запоріжжя, 2003. Вип. 28. С. 125-129.

Резніченко Ірина Геннадіївна
*к.пед.н., доцент кафедри виховних технологій та педагогічної творчості
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

На сьогодні необхідною умовою якісної підготовки фахівця є формування здатності до науково-дослідницької діяльності. Дослідницький характер навчання забезпечує високий рівень самостійності, створює умови для співпраці, співтворчості викладача і студентів, сприяє формуванню останніх навичок самостійної пізнавальної активності.

Дослідницька компетентність – це цілісна, інтегративна якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляється в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, застосування творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності [1].

Педагогічними умовами формування дослідницьких умінь майбутніх педагогів є:

- стимулювання формування мотиваційної готовності до навчально-дослідницької діяльності;
- урізноманітнення методів навчання, що використовуються на семінарсько-практичних заняттях;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- професійна компетентність викладача, що виявляється у володінні методикою активізації навчально-дослідницької діяльності.

Одним із ефективним прийомів стимулювання формування мотиваційної готовності до навчально-дослідницької діяльності майбутніх педагогів є ретроспективний аналіз педагогічних ситуацій із власного досвіду студентів. У процесі такого аналізу студент переосмислює ситуацію, розглядає її як з

погляду себе «тодішнього», і себе «теперішнього», так і з погляду свого педагога. Ретроспективний аналіз педагогічних ситуацій створює пізнавальну мотивацію учіння, стимулює студентів до розвитку потреби та інтересу до формування дослідницьких умінь, адже студент усвідомлює, що педагог у тій чи тій ситуації, не знаючи добре вихованців, не провівши належної діагностики, обрав не найбільш оптимальний шлях розв'язання педагогічної задачі.

Використання інтелектуальних задач, як змістової основи для урізноманітнення методів навчання, стимулює мислення студентів. Якщо використовувати їх у всіх ланках освітнього процесу, то вони відкривають і приводять у рух пізнавальні ресурси, формують дослідницький стиль розумової діяльності. В процесі організації загальнопедагогічної підготовки використовують систему пізнавальних завдань, які спрямовані на оволодіння студентами інтелектуальними вміннями. Особливо перспективними у цьому відношенні є завдання, при виконанні яких відбувається глибоке перетворення вихідного складу їх умов. Творча реконструкція основних структурних компонентів завдання, включення їх у нові системи зв'язків активно сприяє формуванню самостійності мислення, розвиває оригінальність і кмітливість майбутніх педагогів.

У навчанні ефективним є застосування не окремих ізольованих проблемних завдань, а їх обґрунтованої системи. В цих умовах діяльність набуває для студента особистісну значимість, забарвлюється яскравими переживаннями, радістю самостійного відкриття, що є основою формування мотиваційно-ціннісного компоненту дослідницької компетентності. У процесі виконання системи проблемних задач важливо сформулювати не лише розуміння проблем і шляхів їх розв'язання, але й особистісне ставлення майбутніх педагогів до цих проблем, виробити вміння їх оцінювати. Ефективно формується це вміння у процесі організації диспуту, що передбачає зіткнення думок, розбіжність у поглядах на певне коло питань, словесну боротьбу, при якій кожен з опонентів відстоює свою правоту. Оскільки висловлюються різноманітні, а то й суперечливі думки, судження, позиції, то важливим є

навчання студентів відстоювати їх з опорою на отримані раніше теоретичні знання. В ході таких диспутів ставляться питання, що можуть мати альтернативну форму «або – або», але на них не можна дати несуперечливу однозначну правильну відповідь. Завдання викладача, керуючи диспутом, показати кожен позицію, то в її ствердженні, то в запереченні.

Урізноманітнення методів навчання можливе і завдяки застосуванню інформаційно-комунікаційних технологій. У науковій літературі поняття інформаційно-комунікаційних технологій визначається як сукупність методів і програмно-технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі та подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами [2, с. 36].

У процесі вивчення педагогічних дисциплін ефективно використовують мультимедіа-проекти, як форму організації самостійної пізнавальної діяльності, результатом якої є студентська інтерактивна комп'ютерна розробка. Як правило, студентам пропонується виконувати дослідницькі проекти, результатом яких є не лише відображення існуючих підходів щодо розв'язування тих чи тих педагогічних проблем, а проведення діагностики рівня сформованості певних умінь, ставлень, якостей учасників освітнього процесу, його ходу. На основі аналізу отриманих дослідних даних студенти мають розробляти певні методичні рекомендації, поради, пропонувати свої шляхи вирішення педагогічних проблем. У ході реалізації мультимедіа-проекту студенти виконують такі дослідницькі дії: планування роботи над проектом; пошук інформації; підбір матеріалу для проведення діагностування; аналіз отриманих результатів діагностики; синтезування матеріалу, отриманого із дослідної роботи та різних джерел інформації; оформлення кінцевого продукту проектної діяльності; підготовка до публічного захисту проекту; публічний захист проекту; аналіз та самоаналіз ходу та результатів діяльності.

Важливою умовою формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів є професійна компетентність викладача, що виявляється у володінні методикою активізації навчально-дослідницької діяльності. Ознаками такої

компетентності викладача є: мотивація самого викладача на дослідницьку діяльність; володіння методами організації спільної зі студентами пошукової діяльності; спільна зі студентами рефлексія діяльності. Викладач виступає перед студентами джерелом глибоких знань, носієм високої ерудиції, еталоном організації навчальних та дослідницьких дій, зразком розв'язування педагогічних задач, що виникають у освітньому процесі. Своєрідність дослідницької діяльності викладача в тому, що задум до активної, плідної дії педагог реалізує через власну особистість. Інакше кажучи: особистість творця-дослідника й інструмент творчості у педагогіці збігаються, величезну роль тут відіграє самовираження педагога.

В цих умовах відбувається взаємодоповнення й взаємозбагачення діяльності викладача й студента, відбувається єдина, така, що зливається за своєю метою й мотивацією, діяльність. Зокрема, у процесі проведення лекцій викладач формулює проблемні задачі та розкриває пошук шляхів їх вирішення, що дає можливість студентам зрозуміти методiku її вирішення, прослідкувати за думкою викладача-дослідника, проаналізувати етапи його суджень. Це сприяє формуванню мотивації студентів до оволодіння системою знань, які є основою для розвитку дослідницької компетентності.

Список використаних джерел

1. Головань М. С., Яценко В. В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». URL: <file:///C:/Users/7я/Downloads/590-Article%20Text-2309-1-10-20170208.pdf>
2. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: словник-госарій. Львів: «СПОЛОМ», 2011. 327 с.

Середа Тетяна Русланівна
магістрантки факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНАПРОБЛЕМА

Сьогодні, в період відродження та формування національної освітньо-

виховної системи України, актуальною була й залишається проблема оздоровлення дітей в умовах функціонування навчального закладу.

Проблема оздоровлення дітей безпосередньо пов'язана з проблемою збереження здоров'я української нації. У цьому зв'язку мусимо констатувати, що процес модернізації системи оздоровлення дітей сьогодні переживає значні труднощі. Структурна та інституційна криза в Українській державі, значне скорочення витрат на соціальні потреби, відсутність стратегії реформування системи оздоровлення, декларативність багатьох положень нормативних документів оздоровлення - усі ці чинники гальмували і сьогодні ускладнюють вирішення проблем фізичного, духовного, культурного та морального розвитку підростаючого покоління.

Важливим стратегічним напрямом 12-річної загальної середньої школи є вирішення проблем комплексної реалізації оздоровчої функції шкільно-освітньої, забезпечення фізичного й духовного здоров'я учнів [1, с. 7]. До нових соціальних функцій освіти слід віднести й соціально-терапевтичну, що покликана значно підвищити рівень готовності особистості до успішної життєдіяльності в складних умовах соціального середовища, попередження нервово-психічних і соматичних захворювань та виникнення залежностей від психотропних речовин через оздоровлення психіки людини в цілому, розвиток її особистісних якостей, які потрібні для гармонізації соціальних зв'язків і збереження здоров'я.

Основними складниками здорового способу життя дорослої людини виступають: дотримання режиму здорової праці та відпочинку, харчування і сну, гігієнічних вимог, організація індивідуально доцільного режиму рухової активності, відмова від шкідливих звичок, культура міжособистісного спілкування та поведінки в колективі, культура статевої поведінки, змістовне дозвілля, що розвиваюче впливає на особистість.

Оздоровчий стиль життя базується на оздоровчій спрямованості особистості, яка формується насамперед найближчим середовищем людини, а також значущими для неї чинниками довколишнього світу. Для нього

характерна вибірковість форм поведінки, способів вирішення життєвих проблем, підпорядкованість повсякденної діяльності оздоровчим завданням. У ході оздоровчої життєдіяльності людина розширює свої уявлення про ефективні засоби аналізу стану власного здоров'я, його збереження й поліпшення, набуває відповідного досвіду. У цьому процесі виробляється валеологічна культура особистості як унікальний індивідуальний набуток.

Валеологічна культури ступає чинником формування змістового наповнення здорового способу життя, його процесуального забезпечення. Вона відображає відповідний аспект загальнолюдської культури, змінений відповідно до вимог часу, національних традицій, можливостей суспільства та конкретної людини тощо. Її сформованість відображає готовність людини активно ставитися до свого здоров'я, оберігати і зміцнювати його. Отже, здоров'я виступає насамперед як результат свідомої цілеспрямованої оздоровчої активності людини.

Отже, формування здорового способу життя вимагає виконання таких завдань:

1) Налагодження та відновлення зв'язку між людиною та навколишнім середовищем, яке характеризується високим рівнем якості.

2.) Формування гуманістичних й екологічних цінностей, любові до живого, готовності до співчуття та співпереживання, до надання психологічної допомоги іншим.

3) Вироблення активної настанови на здоров'я, духовність та моральну чистоту.

4) Формування навичок самооцінки рівня здоров'я, уміння аналізувати причини, які ускладнюють переборення шкідливих звичок; уміння накреслити оптимальну стратегію поведінки у важких, конкретних ситуаціях. Формування готовності до участі в медико-профілактичних і психопрофілактичних заходах.

5) Підвищення усвідомленості та стійкості конструктивної активності щодо збереження і зміцнення всіх видів здоров'я протягом життя; створення

своєрідної оздоровчої позиції, певної життєвої перспективи збереження власного здоров'я, націленість на оздоровчий стиль життя.

Таким чином, на наш погляд, оздоровлення – це система дій та заходів, спрямована на збереження, покращення здоров'я, виховання бережного ставлення до нього, навчання нормам здорового способу життя, профілактику найбільш розповсюджених захворювань. Воно має кілька взаємопов'язаних аспектів: зовнішній стосовно дитини (педагогічні, психологічні, медичні, соціальні впливи на організацію її життя, формування здоров'язберігальної компетентності) та внутрішньоособистісний (грамотне, свідоме ставлення дитини до свого здоров'я, проблем його зміцнення та збереження); також, очевидно, слід говорити і про інтерособистісний аспект (бережне ставлення до здоров'я тих, хто поруч, уважність, дбайливість до іншого, до його фізичного та психічного стану).

Отже, сучасний стан здоров'я молодого покоління в Україні не можна розглядати як задовільний. Насамперед, тому, що збережена чітка тенденція до підвищення в період навчання захворюваності учнів; природжена та набута в дошкільному віці ослабленість організму не тільки не долається, а й зростає під впливом несприятливих чинників екологічного та економічного навчального характеру, а також дестабілізаційних факторів, притаманних сучасній загальноосвітній школі.

Список використаних джерел

1. Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи. Документи про школу / Упоряд. Н. Мурашко. К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. С. 4-27.
2. Мороз Ю. М. Програма оздоровлення молодших школярів: навчально-методичний посібник. Полтава: ПДПУ. 2003. С. 56-61.

Стрілець Світлана Іванівна
д.пед.н., професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Запорожченко Тетяна Петрівна
к.пед.н., ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ВІДБІР ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Загальноосвітні тенденції та трансформації у вітчизняній педагогіці зумовили зміну пріоритетів у сучасній педагогічній науці. Поширення набули інноваційні педагогічні процеси (реальна варіативність, інноваційні технології навчання, вибір навчальних програм, підручників), перехід шкільництва на технологічний етап розвитку. Вищезазначене стимулювало актуалізацію розмаїтих засобів та методів навчання, що своєю чергою змушує сучасного вчителя бути готовим до їх використання. Беручи до уваги перераховані тенденції та проблеми сучасної національної педагогіки, вважаємо, що першочерговою для вирішення є необхідність внести інноваційні зміни в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти.

Аналіз теоретичних підходів до підготовки майбутніх учителів початкових класів як суб'єктів інноваційної діяльності дозволив визначити, що на сьогодні необхідне використання таких форм і методів, які поєднують інформаційно-просвітницьку та діяльнісну складові підготовки і спрямовані на формування особистості майбутніх учителів, здатних на високому рівні виконувати свої професійні обов'язки. Тому в професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів варто застосовувати інноваційні педагогічні технології [1]. Саме інноваційні технології сприяють удосконаленню освітнього процесу та дають широкі можливості до реалізації компетентнісного підходу у підготовці вчителів початкової школи.

З метою забезпечення ефективності застосування засобів інноваційних технологій у процесі формування математичної компетентності майбутнього

вчителя початкових класів у своєму дослідженні дотримуємося певних критеріїв відбору інноваційних технологій, зокрема:

- є ресурсом для удосконалення змісту освіти та структури освітнього процесу у відповідності до сучасних суспільних запитів;
- формують сучасні компетентності у майбутніх педагогів (зокрема сприяють формуванню математичної компетентності);
- забезпечують формування аналітичних, організаційних, проектних, комунікативних навичок, рефлексії, творчості, здатності приймати рішення у нестандартних ситуаціях, уміння організувати власну професійну діяльність;
- збагачують освітній процес шляхом включення у нього активних, аналітичних, комунікативних методів навчання;
- позитивно змінюють уявлення про освітню діяльність;
- забезпечують взаємозв'язок теорії з практичною її реалізацією.

Таким чином, урахувавши зазначені критерії, можливо виділити комплекс інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на поліпшення процесу формування математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. На нашу думку, це такі технології: ігрова технологія; інформаційно-комунікаційна технологія; проектна технологія; технологія проблемного навчання [2].

Кожну з названих вище технологій вважаємо такою, що відповідає переліку окреслених нами критеріїв та має позитивний вплив на формування та розвиток математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Інноваційний зміст запропонованих технологій навчання розкривається через їх характеристику.

Для майбутнього вчителя надзвичайно важливим є не лише здобуття теоретичних знань, але й підкріплення їх практичною діяльністю, відтак ділова гра у межах освітнього процесу у закладі вищої освіти дозволяє спочатку спробувати свої педагогічні сили у штучно створених умовах. Проведення студентами уроків з математики в спеціально створених умовах ЗВО дозволяє поглибити та систематизувати математичні знання, спробувати себе у ролі вчителя.

З метою вдосконалення процесу розвитку математичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи та наближення освітньої діяльності до

життя на практичних заняттях з курсу «Методика навчання математичної освітньої галузі» на факультеті дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка широко використовуються ділові ігри.

Ігрова технологія забезпечує формування аналітичних, організаційних, комунікативних навичок, уміння організувати власну професійну діяльність у процесі ігрової професійно орієнтованої діяльності з математики; забезпечує формування мотиваційно-ціннісного компонента математичної компетентності; забезпечує взаємозв'язок теоретичних знань з практичною їх реалізацією.

У процесі ігрової діяльності майбутні педагоги набувають навичок вирішення нестандартних професійних завдань, що перегукується із технологією проблемного навчання. Основною метою технології проблемного навчання визначаємо розвиток мислення майбутніх педагогів у процесі засвоєння математичних знань, формування пізнавального інтересу.

Важливого значення набуває проектна технологія у процесі формування та розвитку математичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Системне використання зазначеного методу з курсів «Математика», «Методика навчання математичної освітньої галузі» дозволяє оптимізувати процес набуття нових знань, залучити студентів до самостійної освітньої діяльності. Основними виявами методу проекту в процесі формування математичної компетентності є індивідуальні та групові короткострокові й довгострокові проекти.

Проте, на сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу й суспільних відносин базисом технологій, що відповідають раніше зазначеним критеріям, є інформаційно-комунікаційні технології.

З метою поліпшення процесу формування математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів доречно впроваджувати в освітній процес мультимедійні презентації, які систематизують та конкретизують теоретичний матеріал.

Також існує потреба комплексного забезпечення практичної роботи майбутніх учителів початкових класів, оскільки чинні посібники та підручники для студентів здебільшого орієнтовані на теоретичний виклад навчального матеріалу.

З метою вирішення зазначеної проблеми вважаємо можливим створення та впровадження електронного методичного комплексу з курсу «Математика», розробленого у середовищі Moodle. Зазначений комплекс є аналогом навчального посібника та містить комплекс навчальних матеріалів, зокрема: навчальну програму; робочу навчальну програму; лекційне забезпечення курсу; плани практичних занять; завдання для самостійної роботи; критерії оцінювання знань та умінь студентів; список рекомендованої літератури.

Створення зазначеного електронного методичного комплексу має низку переваг перед навчальним посібником. Основною з таких переваг є можливість постійного його вдосконалення та оновлення.

Отже, на основі дослідження наукової літератури виділено та охарактеризовано основні критерії відбору інноваційних технологій. З огляду на окреслені критерії виділені інноваційні технології та засоби їх реалізації, зокрема: ігрова технологія – ділова гра, проведення фрагментів уроків з математики; інформаційно-комунікаційні технології – електронні методичні комплекси «Математика» та «Методика навчання освітньої галузі «Математика»; проектна технологія – створення проектів з дисциплін «Математика» та «Методика навчання освітньої галузі «Математика»; технологія проблемного навчання – проблемне колективне вирішення завдань з математики, проблемний виклад навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Стрілець С. І. Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика. Чернігів: Лозовий В.М., 2015. 544 с.
2. Запорожченко Т. П. Формування математичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів засобами інноваційних технологій: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Чернігів, 2018. 220 с.

Сухіна Віта Василівна

магістрантка факультету початкової освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У останні десятиліття проблема збереження здоров'я людини стала глобальною. Серед основних причин погіршення стану здоров'я підростаючого покоління є несприятливі екологічні, соціально-економічні, політичні та психологічні умови життя, матеріальна скрута, незбалансоване харчування в родині. До того ж, на погіршення стану здоров'я, затримку фізичного розвитку впливає недостатня рухова активність дітей, пов'язана передусім із сучасним малорухливим способом життя їхніх батьків та нерідко низьким руховим навантаженням у початковій школі поряд із збільшенням інтенсивності навчально-пізнавальної діяльності. І як наслідок, нераціональний спосіб їхнього подальшого життя, набуті шкідливі звички, невміння контролювати негативні емоції призводять до того, що на час закінчення школи лише в 5-7% випускників стан здоров'я відповідає медичним нормам.

У контексті нашого дослідження особливого значення набуває дослідження Г. Беленької, А. Богуш, Е. Вільчковського, Н. Гавриш, Л. Гаращенко, Н. Денисенко, О. Кононко, Л. Сварковської, Т. Федорченко, які розглядали особливості ціннісного ставлення до здоров'я, особливо в період дитинства.

У Законах України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Державному стандарті початкової освіти, Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» одним із основних завдань визначається – збереження та зміцнення фізичного, психічного й соціального здоров'я дитини. У зв'язку з цим, умовами цілісного розвитку дитини є використання в навчальних закладах здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, які реалізуються комплексно через створення безпечного розвивального середовища, екологічно сприятливого життєвого простору, повноцінного медичного обслуговування, харчування, оптимізації рухового

режиму, системного підходу до формування у дітей основ ціннісного ставлення до власного здоров'я і мотивації щодо здорового способу життя, дотримання гармонійних, доброзичливих взаємин між педагогом та вихованцями, самими дітьми [2, с. 6].

Основні підходи до збереження і зміцнення здоров'я дітей визначені в Законі України «Про охорону дитинства», Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Національній стратегії розвитку освіти до 2021 року, Указі президента Про національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». У програмі «Дитина» здоров'язбережувальна діяльність дітей 6-7 року життя реалізується через щоденне проведення фізкультурно-оздоровчих заходів з використанням дихальних вправ, психогімнастики, психомоторних розминок, різних видів масажу, гімнастики (з елементами корекції, профілактичного спрямування), елементів релаксації; спільне проведення з медичними працівниками оздоровчо-профілактичних заходів: фітотерапії, ароматерапії, полоскання ротової порожнини, горла, профілактичного промивання носової порожнини.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень проблеми формування ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей початкової школи практично немає робіт, присвячених єдності, наскрізності та етапності формування основ ціннісного ставлення до власного здоров'я дітей 6-7 року життя у взаємодії позашкільного навчального закладу і початкової школи.

У Постанові Президії АПН України Про Національну програму виховання дітей та учнівської молоді в Україні зазначено, що метою виховання є становлення громадянина України, патріота своєї країни, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову і соціальну державу, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій культури, зокрема культури здорового способу життя. Суттєву роль у вихованні відіграють позашкільні навчальні заклади, де задовольняються

інтереси, індивідуальні запити дітей та учнівської молоді у сфері культури, мистецтва, наукових знань, техніки, природи, виробництва, життєвої практики; створюються сприятливі умови для збереження та зміцнення фізичного, психічного й соціального здоров'я дитини та розвитку творчої особистості [3].

Список використаних джерел

1. Апанасенко Г. Валеология: первыеитоги и ближайшиеперспективы: индивидуальноездоровье, образ жизни, здравоохранение: *Теория и практика физическойкультуры*. № 6, 2001. С. 2-7.

2. Бех І. (Біля витоків сутності особистості. *Шлях освіти*. Київ: Педагогічна преса, № 2,1999. С.11.

3. Марченко О. Психолого-педагогічні аспекти взаємодії вчителя й учнів у спільній пошуково-пізнавальній діяльності в умовах особистісно-орієнтованого навчання. URL:
<http://www.slideshare.net/alexandermarchenko925/ss-15744300>.

Тітаренко Світлана Анатоліївна

*к. пед. наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
ім. Олександра Довженка*

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема емоційної компетентності – одна з найважливіших психолого-педагогічних проблем особистісного та професійного розвитку сучасного педагога. Сьогодні не викликає сумніву той факт, що компетентність, професіоналізм педагога в поєднанні з його творчою індивідуальністю значною мірою підвищують рівень освіченості, особистісного й культурного розвитку особистості.

Поняття «емоційна компетентність» ввійшло до наукового обігу в 90-х роках ХХ ст. у дослідженнях з проблем спілкування між людьми. Одними з

перших це поняття почали використовувати І. Андрєєва, Р. Бак, К. Саарні, М. Райнольдс, В. Слєпкова та ін.

Проблема емоційного розвитку досліджувалася багатьма психологами та педагогами (Л. Виготський, Д. Гоулман, Л. Зінкївський, О. Запорожець, Дж. Май'єр, Л. Неверович, В. Кудрявцев, П. Саловей, С. Стайн, Л. Стрєлкова та ін).

Емоційна компетентність викладача досить докладно розглядається в роботах таких дослідників, як І. Абакумова, Р. Бар-Он, Д. Бартош, А. Бечара, Н. Голіков, Дж. Мейєр, О. Фоміних та ін. Сьогодні окремі аспекти формування емоційної компетентності у майбутніх педагогів вивчають О. Войтович, Л. Доценко, І. Євтушенко, С. Загра, І. Іванова, І. Литвиненко, О. Матвієнко, Н. Ортікова, Н. Старинська та ін. Проте безпосередньо проблема формування емоційної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки до цього часу залишається невирішеною. Потребують вивчення і питання щодо належної організації професійної підготовки майбутніх вихователів з урахуванням необхідності формування їх емоційної компетентності.

Сучасні вчені визначають емоційну компетентність педагога як «цілісне особистісне утворення, представлене багатством емоційного досвіду, володінням системою механізмів управління власними емоційними станами та емоційним відгуком, педагогічною доцільністю прояву емоцій, прагненням до вдосконалення емоційного досвіду на основі рефлексії» [3, с. 57]; як «вміння усвідомлювати свої емоції і емоції партнера по спілкуванню, аналізувати їх і управляти ними з метою вибору найбільш ефективної поведінки в конкретній ситуації» [1, с. 116].

Ми розглядаємо емоційну компетентність майбутніх вихователів як готовність і здатність особистості гнучко управляти емоційними реакціями: власними та інших людей, адекватно до ситуацій і умов, що змінюються. Емоційна компетентність фахівця професій типу «людина-людина» полягає у його усвідомленій готовності до реалізації емоційних компетенцій, необхідних

для ефективного здійснення професійної діяльності та вирішення соціальних завдань. Розвиток емоційної компетентності майбутніх вихователів сприятиме їхньому професійному становленню й особистісному вдосконаленню, актуалізації адаптивних здібностей, збереженню здоров'я та запобіганню «професійного вигорання», гармонійному функціонуванню у соціумі, життєвим досягненням.

Дослідниця О. Французова виокремлює основні складові емоційної компетентності: самосвідомість, самоконтроль, емпатія та комунікабельність. Виокремлюючи самосвідомість як першорядний елемент емоційної компетентності, науковець підкреслює, що людина з високим ступенем самосвідомості знає свої сильні і слабкі сторони і вміє усвідомлювати свої емоції. Самоконтроль (саморегуляція) є наслідком самосвідомості, тому людина, якій властива ця риса, пізнавши себе, вже спроможна управляти собою і своїми емоціями. Якщо перші дві складові емоційної компетентності – це навички володіння собою, то наступні дві – емпатія і комунікабельність (навички відносин) – відносяться до здатності людини керувати взаємовідносинами з іншими. Емпатія розглядається вченою як вміння ставити себе на місце іншого, враховувати в процесі прийняття рішень почуття і емоції інших людей. Комунікабельність – як дружелюбність з певною метою: спонукати людей в бажаному для людини напрямі. Це вміння налагодити взаємини з іншими людьми таким чином, щоб це було вигідно для обох сторін. [4, с. 114].

Нам імponує позиція Р. Бар-Она, який виокремив п'ять компонентів емоційно-соціальної компетенції, а саме: внутрішньособистісний (самоповага, емоційна самосвідомість, впевненість у собі, незалежність і самореалізація); міжособистісний (емпатія, соціальна відповідальність і міжособистісні відносини); керування стресом (стійкість до стресу, керування імпульсами); адаптивність (зв'язок з реальністю, гнучкість і вміння вирішувати задачі); загальний настрій (оптимізм і щастя) [5, с. 24].

Ми глибоко переконані, що розвинена емоційна компетентність - найважливіша якість хорошого педагога або керівника. Адже робота педагога або керівника складається з спілкування, успіх якого безпосередньо залежить від коефіцієнта емоційного інтелекту, на якому ґрунтується емоційна компетентність.

Під час формування емоційної компетентності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки важливо враховувати такий елемент комплексу педагогічних умов, як обставини (зміст, методи, технології навчання тощо) та середовище (освітнє, інформаційно-освітнє) навчального процесу. Йдеться про необхідність використовувати такі методи і технології навчання, які б як найповніше дозволяли формувати у майбутніх вихователів діяльнісний компонент емоційної компетентності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам виокремити етапи формування у майбутніх вихователів емоційної компетентності:

1. *Мотиваційно-ціннісний* (етап усвідомлення) спрямований на формування готовності до пізнання світу, його закономірностей, самопізнання та вдосконалення емоційної компетентності та полягає в усвідомленні:

- впливу емоційної сфери на життєдіяльність, а самих емоційних переживань - як цінностей;
- важливості внутрішньої гармонії, психологічного благополуччя, здорових стосунків з іншими людьми для повноцінного життя;
- життєвих цінностей, пріоритетів, тобто головного і другорядного;
- відповідальності за власні емоційні переживання;
- власної базової життєвої позиції, життєвих переконань, внутрішніх настанов - як ресурсів вдосконалення емоційної компетентності;
- екзистенціальної цінності життя «тут і тепер».

2. *Пізнавальний*. Надання й засвоєння інформації про внутрішній світ людини і місце емоцій та почуттів в ньому; емоції, їх види, функції, причини виникнення, особливості перебігу, рівні прояву; способи управління емоціями, вербальний і невербальний рівень висловлення емоцій, емоційні якості

особистості та ін.

3. *Навчальний.* Виконання вправ, спрямованих на усвідомлення цінностей, зміну обмежуючих стереотипів, набуття емоційних компетенцій.

4. *Творчий.* Творче застосування компетенцій в усталених ситуаціях і ситуаціях невизначеності.

Розвиток даної компетентності - складна робота, але саме ця робота дає найбільші результати, саме вона підвищує особисту ефективність. На думку М. Рейнольдса, «розвиток емоційної компетентності робить людину більш професійним, а професіонала більш людяним» [3].

Таким чином, проблеми емоційної компетентності особистості приділяється велика увага, як з боку психології, так і з боку педагогіки, так як в даний час значимість даної компетентності особливо в освіті, значно зростає. Важливими умовами формування в майбутніх вихователів емоційної компетентності можна назвати такі: структурно-змістове забезпечення процесу формування емоційної компетентності, зокрема доповнення змісту дисциплін професійно-практичної підготовки інформацією про базові поняття науки про емоції і проблеми емоційної сфери та взаємодії; створення навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій для формування емоційної компетентності, що передбачав би набуття студентами умінь і навичок – складових емоційної компетентності; розвиток загальної спрямованості особистості студентів на емоційну сферу та підтримання їх інтересу до внутрішнього світу людей.

Список використаних джерел

1. Андреева И. Н. Развитие эмоциональной компетентности педагогов. *Психология образования сегодня: Теория и практика: материалы междунар. практ. конф.* Минск, 2003. С. 166-168.

2. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Под ред. В. В. Давыдова. Москва: Педагогика, 1991. 479 с.

3. Рейнольдс М. Коучинг: эмоциональная компетентность / Пер. с англ. Центра поддержки корпоративного управления и бизнеса. Москва: Центр поддержки корпоративного управления и бизнеса, 2003. 112 с.

4. Французова О. Эмоциональная компетентность как фактор профессиональной успешности будущих дефектологов. *Психолого-педагогический журнал ГАУДЕАМУС* Т. 15. № 3. 2016. С. 114-117.

5. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence. *Psicothema*. 2006. № 18. pp. 13-25

Турчанова Віолета Сергіївна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Процес інтеграції України в європейський та світовий інформаційний простір зумовлює динамічні соціально-політичні перетворення в багатьох галузях економіки нашої країни, особливо в освіті. Зростаючі потреби в спілкуванні між людьми з різними мовами та культурними традиціями вимагають впровадження нових підходів, навчально-виховних систем, форм і методів навчання й виховання, які б відповідали потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей, створенню у навчально-виховному процесі умов, що виховували б суб'єктність як головну рису особистості сучасної людини.

Аналіз наукової літератури з питання про сутність спілкування показав, що існують три головних підходи до визначення цього феномена. Деякі автори підводять «спілкування» під поняття «комунікація», інформаційний зв'язок (А.Брудний, В.Соковнін та ін.). У працях цих дослідників спілкування розглядається як обмін інформацією між динамічними системами і підсистемами, здатними сприймати, зберігати і передавати різні відомості.

З практики відомо, що в процесі спілкування молодших школярів домінують комунікативна та інтерактивна функції. Спілкування учнів цього віку має свої особливості. З приходом дитини до школи змінюються відносини з дорослими, головним авторитетом стає учитель. Діти молодшого шкільного віку орієнтуються більше на думку вчителя, ніж однокласників. У молодшого школяра значно розширюється коло спілкування: у нього є товариші по класу, по сумісній діяльності, в позашкільних справах. Однак утрата товариша не стає предметом глибоких переживань, як правило, швидко знаходиться заміна. Молодші школярі легше усвідомлюють вчинки та мотиви інших людей, ніж свої власні. Тому вичленення мотиву вчинку, роз'яснення дитині його сутності і правильності в різних типових ситуаціях є спеціальним завданням дорослих. Молодшому школяреві імпонує, що з ним, як із дорослим, говорять про найсерйозніші речі – не лише про оцінки та ігри, а й про те, що хвилює дорослих, про події у країні, світі, про взаємини.

Спираючись на загальнопсихологічну теорію діяльності, О.Леонтьєв розробив чотирьохфазну динамічну структуру мовленнєвого акту. Кожна фаза відповідає певному етапові породження зв'язного висловлювання, а саме: 1) орієнтуванню в умовах мовленнєвої ситуації (виявлення умов спілкування, визначення типу висловлювання, його загальної мети, адресата, стилю); 2) плануванню висловлювання (про що саме треба сказати), яке передбачає добір таких мовних одиниць, котрі б відповідали темі і меті висловлювання, а також розташуванню їх у відповідній послідовності; 3) реалізації програми висловлювання – породження зв'язного тексту; 4) контролю, який передбачає співвіднесення результатів мовленнєвого впливу на слухача (читача) із завданням висловлювання; виявлення і виправлення припущених помилок у структурі, змісті та мовленнєвому оформленні висловлювання [3].

Процес спілкування як багатогранний аспект діяльності молодших школярів передбачає моделювання безпосередніх актів спілкування, які розглядаються як набори правил, що керують контактом: 1. Асоціативний спосіб спілкування. Це обмін репліками, за змістом асоціативно

взаємопов'язаними. Бесіда не має певної мети, але в процесі бесіди досягається задоволення. Це обмін думками, почуттями, хоч і не логічними, але щирими. Співрозмовники тут рівноправні, не підбирають фраз, а вільно спілкуються. 2. Розв'язування задач. Мовленнєве висловлювання, спрямоване на досягнення спільної точки зору, допускає наявність певної мети. Кожне висловлювання ретельно підбирається й оцінюється. Прийняттям рішення закінчується один і починається новий спосіб спілкування. 3. Задавання запитань – спосіб спілкування, коли один із партнерів зацікавлений в одержанні інформації. Право задавати запитання визначається соціальною роллю.

Є діти з пониженою соціальною активністю, схильні до самотності. Частина дітей використовує невдалі соціальні стратегії у стосунках з однолітками. Тому повноцінному спілкуванню людина повинна навчитися ще на початковому етапі формування своєї особистості, а саме навчитися швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування, вміти правильно спланувати своє мовлення; відшукати відповідні засоби для передачі задуманого змісту; вміти забезпечити зворотний зв'язок, але якщо будь-яку з ланок акту спілкування буде порушено, то мовцю не вдасться домогтися очікуваних результатів спілкування – воно виявиться неефективним.

Однак слід зазначити, що автори дещо по-різному визначають ті ж самі вимоги. Так, наприклад, вимогу виразності мовлення Т.Ладиженська розуміє як якість мовлення, яка передбачає, що мовець відчуває функціональний стиль, розуміє особливості даної ситуації і при виборі слів враховує специфіку умов мовлення [1], на відміну від визначення М.Львова, що подане вище.

Встановлено, що мовлення буває зовнішнім і внутрішнім, усним і письмовим, діалогічним і монологічним, що ще більше утруднює процес його удосконалення молодшими школярами та свідчить про його багатогранність. Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки: на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень було визначено поняття “спілкування» як взаємодію людей та особливості здійснення його молодшими школярами, розкрито можливості класної роботи у формуванні умінь спілкування учнів

початкових класів, що дозволило визначити провідні комунікативні вміння, які підлягають формуванню в цьому віці: слухати партнера, виробляти тактику спілкування, користуватися невербальними засобами спілкування та засобами мовленнєвого етикету; спілкування школярів, зокрема учнів молодшого шкільного віку, у процесі навчання, виховання й розвитку їх має великий педагогічний потенціал.

Список використаних джерел

1. Войскунский А. Я говорю, мы говорим ... Очерк о человеческом общении. М.: Знание, 1990. 238 с.
2. Каган М.С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа. М.: Политиздат, 1974. 32 с.
3. Львов М.Р. Речь младших школьников и пути ее развития: Пособ. для учителей. М.: Просвещение, 1975. 176 с.

Федоренко Ольга Вікторівна

*магістрантка факультету початкової освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО- ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Особливим періодом у житті людини є молодший шкільний вік, адже саме в цей час відбувається інтенсивне формування основних якостей та властивостей особистості. «Дитячі роки, – писав В.Сухомлинський, – той вік, який ми вважаємо віком безтурботної радості, гри, казки, – це джерела життєвого ідеалу... Від того, що відкрилося дитині в навколишньому світі в роки дитинства, що викликало її подив і захоплення, що обурило й примусило плакати не від особистої образи, а від переживання за долі інших людей, - від цього залежить, яким громадянином буде наш вихованець» [2, с. 220].

Цей вік можна розглядати як сенситивний період розвитку всіх процесів пізнання. Такі властивості психіки молодших школярів, як піддатливість, пластичність, чутливість нервової системи створюють сприятливі умови для

морально-естетичного розвитку особистості та продовження цієї роботи у наступних класах.

У працях психологів та педагогів (Б.Баєв, І.Бех, Л.Божович, В.Галузинський, А.Лутошкін, Г.Люблінська та ін.) молодший шкільний вік характеризується як етап важливих змін у житті дитини, коли найактивніше можуть розвиватися соціально значущі якості особистості, це період підвищеної емоційності, вразливості.

Л.Божович виділяє такі головні новоутворення, що характерні для молодшого шкільного віку:

- розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра, яка і визначає перехід до більш складних форм мислення;

- формування нового рівня афективно-потребової сфери, яка дозволяє дитині діяти не безпосередньо, а керуючись свідомо поставленими завданнями, моральними вимогами та почуттями;

- виникнення відносно стійких форм поведінки та діяльності, що складають основу формування характеру людини;

- розвиток суспільної спрямованості молодшого школяра, тобто спрямування до колективу ровесників змушує його шукати серед однолітків своє місце та засвоювати ті моральні вимоги, які притаманні для нього [1].

Навчання у початкових класах – період прищеплення основних моральних правил. У цей час відбувається накопичення морально-естетичного досвіду поведінки, створюються сприятливі умови для розвитку моральної свідомості, становлення морально-естетичних знань учнів.

Отож, є цілком доречним розглянути роль емоцій та почуттів у розвитку системоутворюючих сфер становлення індивіда як особистості, індивідуальності, громадянина (фізичний, розумовий, соціальний, духовний розвиток) більш докладніше.

Відомо, що кількість рухових дій наближається до нескінченності, але лише опанування людиною гармонії рухів є запорукою її фізичного розвитку. З'ясуємо сутність поняття «гармонія рухів»? Скажімо, при навчанні ходьби по

канату або більш близьке і знайоме – плаванню, їзді на велосипеді... Дитина робить спробу, другу, третю. Вона відшукує своєрідний ключ – відчуття рівноваги, гармонії рухів у середовищі дій, їх пластику, економію, красу (красиве найближче до істини) і раптом все виходить, і тоді це – естетичне почуття рухів, - знайдене в якусь мить, зберігається у пам'яті на все життя. Тоді і оркестр із 600 м'язів, розташованих на двохсот кістках – скелеті тіла, які виконують кінетичну (подібно звуковій) мелодію рухової дії, буде виконувати природні і тому вільні, не закріпачені рухи; без опору і внутрішнього тертя.

Отож, можна стверджувати, що:

а) естетичне почуття – провідник до оптимальних рухів – допомагає серед безлічі можливих знайти такі, яким властива гармонія;

б) оволодіваючи руховими діями, індивід формує у собі ряд мірок (у системі «гармонія – хаос») естетичних почуттів;

в) кожна мірка естетичних почуттів є відображенням ставлення (у системі «втіха – страждання»).

У підсумку відбувається процес: дисгармонія тіла, рухів → негативна емоція → пошук гармонії рухових дій (відповідних природній мірці естетичних почуттів) → задоволення потреби → зміна знаку емоцій на позитивні. Нарешті, комфорт, насолода своїм станом, фізичне самовдосконалення, зростання енергопотенціалу. Дитина переповнена енергією, гармонійно організованою самою природою, легко сприймає і запам'ятовує, «йде» назустріч інформації. Але одні діти (їх називають вундеркіндами) можуть бачити те, чого не помічають інші; для одних сприйняте – очевидне, для решти – неймовірне; одні у водоспаді звуків відчувають гармонію, інші – просто галас. Вундеркінд робить «ривок» саме за рахунок розвинутішого, аніж в однолітків естетичного почуття. Почуттям передували емоції, а слідом за почуттями виникали думки. Пам'яттю вони теж не обділені, проте на їхню розвиненість ми не звертаємо уваги. У вундеркінда естетичне почуття формується раніше, ніж у решти дітей.

Надзвичайно багатогранним за своїм змістом є почуття патріотизму. Це й любов до рідної землі, і гордість за свій народ, і відчуття своєї невіддільності

від Батьківщини, і бажання збільшувати багатство і могутність своєї держави. Патріотизм виявляється не лише в складних життєвих ситуаціях але і в повсякденному житті.

Отже, емоційно-почуттєва сфера молодших школярів характеризується, з одного боку, вразливістю, довірливістю, безпосередністю, схильністю до впливу авторитетів дорослих і ровесників, більшдовільним характером уяви, а з іншого, новим рівнем сприймання себе як громадянина, члена суспільства з його взаєминами співробітництва і взаємодопомоги, з його соціальними вимогами та морально-естетичними цінностями. Ми вважаємо, що завдяки пластичності, чутливості, піддатливості нервової системи, молодший шкільний вік – це надзвичайно сприятливий період щодо формування морально-естетичних почуттів.

Знання особливостей емоційно-почуттєвої сфери забезпечує ефективність використання українських народних казок, в процесі виховання морально-естетичних почуттів учнів молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Божович Л. Личность и ее формирование в детском возрасте (педагогические исследования). М.: Просвещение, 1968. 474 с.
2. Сухомлинський В. Серцевідаюдітям. Народження громадянина. Вибрані твори. В 5-ти т. Т.3. К.: Рад.шк., 1977.С. 9-582.

Цвігун Наталія Дмитрівна
магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проблема формування культури поведінки підростаючого покоління є однією з головних на сучасному етапі розвитку людства. Зниження культурно-морального рівня суспільства зумовлює необхідність створення нових підходів

і способів формування культури поведінки особистості, особливо в контексті загальнолюдських цінностей і норм поведінки.

Культура поведінки молодших школярів є складовою частиною морального виховання, тому розглядається як важлива соціальна, педагогічна і психологічна проблема, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства.

Над проблемою формування культури поведінки працювали такі педагоги, як В. Білоусова, А. Богданова, В. Горєва, А. Макаренко, В. Мацулевич, В. Сухомлинський, І. Харламов та інші.

Молодший шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до оточуючого світу. Цей вік особливо сприятливий для формування основ культури поведінки: молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до своєї поведінки, вони схильні до наслідування, вірять учителю, коли він говорить їм про необхідність виконання моральних норм. У ці роки дитина отримує знання про навколишній світ, у неї починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, формується характер [2].

У початковій школі діти повинні засвоїти досить великий обсяг знань про основні правила культурної поведінки і привчитися усвідомлено виконувати їх. Конкретних правил пристойності і поведінки багато, познайомити школярів із усіма важко, так навряд чи це потрібно. Тому дуже важливо учити школярів не тільки правилам поведінки, але й одночасно умінню діяти у зв'язку з духом правил, знаходити правильний спосіб поведінки у новій обстановці на основі уже відомих правил.

Виховання культури поведінки слід розглядати як важливу соціальну, педагогічну й психологічну проблему, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігентності й справжнього духовного багатства.

Поняття «культура поведінки» можна визначити як сукупність корисних для суспільства постійних форм повсякденної поведінки у побуті, у спілкуванні, в різноманітних видах діяльності. Культура поведінки не зводиться до формального дотримання етикету. Вона тісно пов'язана з моральними почуттями та, в свою чергу підкріплює їх [3, с. 43].

Культура поведінки— це сукупність форм повсякденної поведінки людини, в яких знаходить зовнішнє вираження, моральні та естетичні норми цієї поведінки [1, с. 250].

Сучасні педагоги визначають наступні завдання виховання культури поведінки:

- вироблення вмінь і навичок культурно-розумової праці, здатність робити все точно й акуратно, тримати в належному порядку робоче місце, навчальні посібники, приладдя;
- виховання моральних почуттів і на їх основі вироблення навичок і звичок моральної поведінки, які б стали потребою і реалізувалися б у будь-якій ситуації та умовах;
- виховання основ трудової культури, формування прагнення сумлінно і відповідально працювати, бережливе ставлення до результатів праці та до людей праці;
- формування розуміння прекрасного, любові до нього, виховання естетичних почуттів, потреби і здатності створювати прекрасне.

Отже, культура поведінки— це сукупність корисних для суспільства постійних форм повсякденної поведінки у побуті, у спілкуванні, в різноманітних видах діяльності. Вона тісно пов'язана з моральними почуттями та, в свою чергу підкріплює їх.

У змісті культури поведінки умовно можна виділити такі *компоненти*:

- культура діяльності;
- культура спілкування;
- культурно-гігієнічні навички та звички.

Узагальнюючи вище сказане бачимо, що завдання виховання культури поведінки можна визначити як складову частину морального виховання, бо виховання культури поведінки передбачає формування в учнів системи моральних уявлень, розвиток моральних почуттів, вироблення правильних оцінок і ставлень, якими діти зможуть керуватися у дорослому житті.

Список використаних джерел

1. Більдіна М. О. Структура та зміст поняття культури поведінки молодших школярів. Вісник ХДАК. 2014. № 42. С. 249-257.
2. Добридень А. В. Психолого-педагогічні особливості формування культури побуту вчителя початкової школи URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/5847>
3. Мирошкінова Н. Культура поведінки – перший крок до інтелігентності. *Початкова школа*. 2016. №3. С. 42-44.

Чабан Ірина Степанівна

*магістрантка факультету початкової освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ ТА ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ У СФЕРІ ОСВІТИ

Поступове входження України до європейського освітнього простору впродовж останнього часу детермінувало великий інтерес педагогічної науки до проблем гендерного виховання та гендерної культури у сфері освіти. Переосмислення традиційних, зазвичай стереотипних уявлень про соціальну роль жінок та чоловіків з огляду на нові соціально-економічні умови має актуально-перспективний характер для прогресивних змін сучасної системи вітчизняної освіти, розробки її футуристичних моделей, про що зазначено в нормативно-правових документах України найвищого державного рівня, починаючи з Постанови Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта» (1993) і закінчуючи Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.

Упродовж останнього часу в Україні значно активізувалися наукові пошуки, спрямовані на дослідження гендерних проблем, зокрема, теорії та методології гендеру (Н. Гапон, Т. Голованова, Т. Говорун, С. Вихор, В. Кравець, О. Ільченко, О. Кікінежді, Н. Миропольська, І. Мутнян, Н. Приходькіна, Г. Шевченко, В. Хор'яков, С. Харченко); інтеграція гендерного підходу до системи початкової освіти (А. Шевченко, О. Кікінежді, Н. Павлушенко та ін.); гендерна культура дітей та молоді (К. Корсак, Л. Мандрик, Н. Маркова та ін.).

Більшість науковців мету гендерного виховання вбачають у формуванні гендерної культури дітей щодо різної статі, однаково здатних до самореалізації й розкриття потенційних можливостей в сучасному світі, реконструкції традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі, осмисленні й створенні умов для максимальної самореалізації й розкриття здібностей хлопчиків і дівчаток у процесі педагогічної взаємодії[2, с. 6].

Актуальність проблеми дослідження зумовлена низкою суперечностей між: сучасними потребами суспільства в егалітарній гендерній культурі особистості і станом навчально-виховного процесу, зорієнтованого на статево-рольові стереотипи взаємин статей; потенційними можливостями навчально-виховного середовища щодо формування гендерної культури учнів початкової школи та консерватизмом змісту, традиційних методів і форм навчально-виховної роботи; необхідністю здійснювати формування гендерної культури в початковій школі і недостатньою готовністю педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл до його реалізації.

Найбільш сензитивним періодом розвитку у цьому плані є молодший шкільний вік. Саме в цей період розвитку в житті дитини відбувається перебудова системи її взаємин з дійсністю і людьми. У дітей спостерігається потреба виконувати культурні норми суспільства, в числі яких особливе місце займають гендерні. Дитині 6–10-ти років важливо зрозуміти організацію взаємовідносин між людьми різної статі, тому особливо актуальним є питання

формування гендерної культури підрастаючого покоління у сучасній загальноосвітній школі. Незважаючи на певні досягнення у галузі гендерного виховання, окреслена проблематика нині набуває особливої актуальності, оскільки залишаються недослідженими організаційно-педагогічні умови та методика їх впровадження в освітній процес сучасної початкової школи [4, с. 460].

Результати теоретичних досліджень і освітньої практики засвідчують недостатнє вивчення питань формування гендерної культури учнів молодшого шкільного віку і зумовлюють необхідність реалізації гендерного підходу у навчально-виховному процесі початкової школи.

Поняття «гендерна культура» у науковій літературі розглядається як сукупність статево-рольових цінностей у суспільних відносинах і відповідних до них нормативів поведінки, потреб, інтересів та форм діяльності, що зумовлена суспільним устроєм, національними шлюбно-сімейними звичаями і традиціями, релігійними віруваннями. Доведено, що молодший шкільний вік є чутливим і сприятливим періодом для формування гендерної культури; гендерна культура молодших школярів становить суб'єктивно обумовлену систему цінностей, гендерних знань, статево-рольових норм поведінки, що сприяють реалізації здібностей учнів різної статі як рівних соціальних істот, формують гендерні якості особистості шляхом реалізації таких організаційно-педагогічних умов, як розвиток гендерної компетентності педагога; забезпечення гендерно-сензитивного середовища; педагогічної підтримки гендерної індивідуальності дітей; організацію гендерної просвіти учнів в освітній діяльності початкової школи.

Список використаних джерел

1. Абакумова А. Г. Особенности формирования гендерной культуры младших школьников средствами хореографии URL: http://www.grani.vspu.ru/files/publics/175_st.pdf.

2. Абетка рівності: Методичні рекомендації: П. О. Полянський. Програма розвитку ООН в Україні, Представництво Європейської Комісії в Україні, Київ, 2007. 13 с.

3. Асадуллина О. А. Проблема гендерной социализации современных младших школьников: *Научные проблемы гуманитарных исследований*. 2011. Выпуск 12. С. 101–109. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/problema-gendernoy-sotsializatsii-sovremennyh-mladshih-shkolnikov>.

4. Бойко І. Р. Гендерні стереотипи вчителів як фактор соціалізації учнів загальноосвітньої школи. *Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії* : Зб. матеріалів наук.-практ. конф. (27–29 квіт. 2011 р.). Тернопіль, 2011. С. 460-462.

URL:http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/5376/427881/sitepage_98/files/sbornik.pdf.

Штаєр Дмитро Валентинович
магістрант факультету початкової освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Образність є однією з ознак культури мовлення. Образність мовлення розглядається багатьма вченими як здатність мовних засобів викликати наочно-чуттєві уявлення (В.Виноградов, Г.Винокур, В.Кожин, Л.Тимофєєв). Означена здатність полягає в оперуванні наочно-образними уявленнями, що виникають та перетворюються у свідомості людини. Отже, поняття «образу» є центральним щодо психологічної природи образного мовлення.

Образ, що сприймається людиною через слово, є словесним образом. В.Виноградов визначає словесний образ як «образ, утілений у словесній тканині літературно-естетичного об'єкта, створений із слів і посередництвом слів» [1, с. 119]. Учений зазначає, що словесний образ може складатись із слів, сполучення слів, з абзацу, розділу художнього твору і, навіть, з цілого літературного твору. У словесному образі О.Снітко виділяє приховані мікрокомпоненти. При цьому, на думку вченого, внутрішня форма слова залишається сталою величиною та інтегрується за допомогою морфемного складу [3, с. 10]. Тому у словесному образі використовуються морфеми, що

підсилюють лексичне значення додатковими емоційно-експресивними й оцінними відтінками.

На нашу думку, словесний образ – це образ предмета, явища, істоти, створеного засобами експресивних мовних одиниць, наділених здатністю викликати яскраві наочно-чуттєві уявлення.

На нашу думку, образне мовлення – це якість виразного мовлення, що характеризується здатністю викликати в уяві наочно-чуттєві уявлення з допомогою спеціальних мовних засобів, в основі яких лежить асоціативність (передача ознак одного предмета через ознаки іншого).

Отже, феномен образного мовлення має багатоаспектну природу і знайшов вивчення в низці наукових досліджень з психології, лінгвістики, літературознавства, лінгводидактики. Ураховуючи предмет нашого дослідження, звернемося до досліджень образного мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Навчання української мови в початкових класах має на меті забезпечити активне володіння учнями рідною мовою, сформувати в них мовленнєву, мовну, соціокультурну та діяльнісну компетенції. Сучасне осмислення проблем мовної освіти, новий погляд на мову як суспільне явище і навчальний предмет та реалізація їх у школі зумовлюють підвищення теоретико- рівня навчання й розвитку учнів.

Враховуючи, що в початкову школу приходять діти з різного соціально-психологічного середовища, часто спостерігається досить низький рівень культури мовлення школярів. Виховання мовленнєвої культури тісно пов'язане з оволодінням мовними засобами в будь-якій мовленнєвій ситуації, умінням користуватися багатими ресурсами української мови, правильно й виразно висловлювати свої думки. Образне мовлення як компонент виразності є показником якісного, довершеного мовлення і виступає для учнів експонентом світосприйняття, характеру, ментальності, інтелектуального і художнього генія українців. Вагомим компонентом підвищення загальної культури та культури

мовлення молодших школярів є розвиток образного мовлення, що впливає на виховання патріотизму, громадянськості.

О.Ушакова, розглядаючи проблему розвитку образного мовлення дітей, відзначає, що важливим фактором для його формування є розвиток поетичного слуху. Учена довела, що на основі аналізу літературного твору в єдності його змісту і художньої форми, а також в активному засвоєнні засобів художньої виразності діти оволодівають здатністю передавати в образному слові певний зміст [4]. О.Ушакова дослідила взаємозв'язок між сприйманням художньої літератури і словесною творчістю, які взаємодіють на основі розвитку поетичного слуху й образного мовлення.

Важливим для нашого магістерського дослідження є думка С.Рубінштейна про те, що якщо виразність не розвивати, то вона набуває «характеру непрямой лінії, що западає», мовлення стає маловиразним. Ось тому вміння дитини виразити своє емоційне ставлення до того, що висловлюється, необхідно розвивати, для цього потрібна велика і копітка робота. Розвиток уміння «розкривати сховану семантику емоційно-виразного підтексту й самому адекватно користуватися більш чи менш тонкими нюансами його, є зазвичай недооціненим, але в дійсності дуже суттєвим боком повноцінного мовленнєвого розвитку», оскільки в більшості дітей «чутливість» до емоційної виразності мовлення виявляється досить рано» [2, с.480-481].

Важлива роль у розвитку образного мовлення молодших школярів належить методам, котрі сприяють формуванню вмінь і навичок, закріплюють набуті знання (операційний, імітаційний, продукування). Серед прийомів розвитку образного мовлення важливого значення набуває зіставлення (як універсальний прийом), спостереження та інтерактивні види діяльності; суттєвий вплив має спрямованість методів і прийомів навчання на формування потреби в естетичному вдосконаленні власного мовлення учнів через багатство й образність.

Аналіз науково-теоретичної літератури показав, що вченими доведено можливості засвоєння дітьми образного мовлення, описано труднощі сприймання різноманітних виразників образності, подано характеристику засобів виразності, образності мовлення, визначено особливості сприймання. Водночас аналіз наукового фонду засвідчив, що поетичний гумор як засіб розвитку образності мовлення дітей не був предметом спеціального дослідження.

Список використаних джерел

1. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. – Поэтика. М.: Изд.-во АН СССР, 1963. 254 с.
2. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. В 2-х т. М.: Педагогика, Т.1, 1989. 486 с.
3. Снітко О.С. Внутрішня форма і зміст номінативних одиниць. Мовознавство, 1989. № 6. С. 12–19.
4. Ушакова О.С., Гавриш Н.В. Знакомим школьников с художественной литературой. Конспекты занятий. М.: ТЦ «Сфера», 1998. 224 с.

Яворська Ганна Юрїївна

магістрантка факультету початкової освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї

Однією із нагальних потреб сучасного українського суспільства є формування у молодого покоління, й зокрема школярів, національно-патріотичних якостей, активної життєвої позиції й соціальної відповідальності. Ефективність цього процесу зростає за умови залучення сім'ї, яка є найважливішим суб'єктом виховання.

Ефективність взаємодії школи та сім'ї з формування національно-патріотичних якостей молодших школярів залежить не тільки від змісту навчально-виховної роботи, а й від створення відповідних педагогічних умов, що забезпечують можливість успішної реалізації завдань такої взаємодії. Дієвість роботи з формування національно-патріотичних якостей передбачає активність та узгодженість дій батьків й педагогів, має бути орієнтованою на соціальну ситуацію та передбачати інтеграцію наукових знань та практичного досвіду [1, с. 23].

Так, педагогічними умовами, що сприяють ефективній взаємодії школи та батьків з формування національно-патріотичних якостей особистості молодшого школяра, визначені наступні:

- формування позитивного ставлення батьків і педагогів до досліджуваного процесу;
- забезпечення наступності і гармонізації змісту формування патріотичних якостей учнів початкової школи на основі взаємної довіри між педагогами і батьками, урахування своєрідності умов життя кожної сім'ї, рівня підготовленості батьків у питаннях патріотичного виховання;
- узгодження виховних дій школи й сім'ї у формуванні патріотичних якостей учнів початкової школи.

Розглянемо докладно особливості створення та реалізації зазначених умов в цілісному освітньому процесі школи.

Відповідно до *першої умови* показниками ефективної організації діяльності з педагогічним та батьківським колективом з формування позитивного ставлення до досліджуваного явища визначені: готовність вчителів та батьків до спільної діяльності з формування національно-патріотичних якостей; єдність цілей, методів роботи педагогів та батьків; бажання вчителів вивчати передовий педагогічний досвід, нові технології організації виховної роботи; прагнення батьків до психолого-педагогічної просвіти з проблеми формування патріотичних якостей та участь у виховних заходах [2, с. 47].

Відповідно до *другої умови* забезпечення наступності і гармонізації змісту формування національно-патріотичних якостей учнів початкової школи на основі взаємної довіри між педагогами і батьками, урахування своєрідності умов життя кожної сім'ї, рівня підготовленості батьків у питаннях патріотичного виховання необхідним є розроблення та реалізація відповідної системи просвітницької роботи з педагогами та батьками.

Здійснюючи психолого-педагогічну просвіту серед вчителів та батьків, необхідно враховувати особливості навчання дорослих, а саме, потреба в обґрунтуванні, самостійності, наявності життєвого досвіду, назрілої необхідності, практичної спрямованості проблеми формування патріотизму в сучасному суспільстві.

При роботі з батьками важливо впроваджувати такі форми і методи роботи: виступи на батьківських зборах, бесіди, круглі столи, дискусії, обмін досвідом, аналіз життєвих ситуацій, педагогічні задачі. Працюючи з педагогами, ми надавали перевагу таким формам роботи як семінари, лекції, круглі столи, педагогічні практикуми, дискусії та ін.

Поряд з традиційними методами (бесіда, розповідь) варто використовувати метод аналізу конкретних ситуацій, слайдові презентації, що застосовувались, з метою орієнтації слухачів щодо нової інформації, візуальної підтримки уваги на певній проблемі. В свою чергу, метод мозкового штурму використовується для актуалізації наявного досвіду педагогів, батьків, генерації нових ідей.

Узгодження виховних дій школи і сім'ї у формуванні національно-патріотичних якостей учнів початкової школи (*третьою педагогічною умовою*) передбачає продовження в сімейному вихованні змісту, форм та методів патріотичного виховання у школі. Такий підхід має допомогти дитині глибоко усвідомити, зрозуміти, відчувати і сприйняти народні традиції, моральні і сімейні цінності, ті стосунки і норми, які традиційно лежать в основі відносин і взаємодій у суспільстві.

Отже, основною задачею вчителя, вихователя відповідно до третьої педагогічної умови є допомога батькам в продовженні в родинному колі започаткованих у школі заходів патріотичного змісту. Зрозуміло, що вирішення цього завдання значною мірою залежить від особистісних та професійних якостей педагога.

Таким чином, формування національно-патріотичних якостей особистості молодшого школяра має передбачати гармонізацію відносин між педагогами й батьками, встановлення взаємної довіри, що виступає підґрунтям для реалізації просвітницької діяльності з урахування особливостей сім'ї, рівня підготовленості батьків у питаннях національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Школа как воспитательная система : научно-методические материалы в помощь руководителям школ и педагогам / Под ред. А. В. Гаврилина. М., 1992. 62 с.
2. Щербань П. М. Формування національної самосвідомості в сім'ї: Науково-методична розробка на допомогу лектору-викладачу народного університету українознавства. К., 2006. 94 с.

Якимчук Альона Василівна

магістрантка факультету початкової освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Перетворення в українському освітньому середовищі на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості вимагають визначення нових стратегічних і тактичних орієнтирів у галузі підготовки майбутніх учителів. Провідним напрямом у процесі підготовки студентів до педагогічної діяльності є спрямованість освітнього процесу на розкриття потенційних можливостей і

здібностей майбутнього фахівця з метою формування основ педагогічної майстерності.

Реформування державної політики України у сфері освіти базується на створенні основного законодавчого поля освітянської галузі: прийняття Державної програми «Вчитель», Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті; ухвалення законів «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту». Значна відповідальність у процесі навчання і виховання покладається на першого вчителя. Розвиток педагогічної галузі є об'єктивною потребою на всіх історичних етапах трансформації суспільства. Тому проблема професійного становлення вчителя привертала увагу багатьох видатних мислителів, письменників, педагогів, котрі зробили вагомий внесок в історію вітчизняної педагогічної школи (Ш. Амонашвілі, Б. Грінченко, О. Духнович, П. Каптерев, М. Костомаров, А. Макаренко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, та ін.).

Особлива увага до формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи зумовлюється тим, що фахівці цього профілю повинні враховувати сукупність психолого-педагогічних факторів, які впливають на розвиток молодшого школяра і в подальшому на формування особистості в цілому. Відтак зростають вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, формування у них творчих умінь самостійно приймати науково-обґрунтовані, своєчасні та правильні рішення що базуються на опануванні основами *педагогічної майстерності*. Однак проблема системного формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи поки ще не була предметом сучасних досліджень [2, с. 23].

Актуальність проблеми формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи підтверджується низкою недоліків традиційної підготовки у ВЗО, а саме: спрямованість і результативність професійної підготовки недостатньо відповідає потребам практичної готовності студентів до висококваліфікованої педагогічної діяльності з дітьми молодшого

шкільного віку; теоретична підготовка з психолого-педагогічних дисциплін недостатньо інтегрується з необхідними професійними вміннями майбутніх учителів початкових класів; використання студентами педагогічної техніки та педагогічних інновацій під час педагогічної практики має епізодично-фрагментарний характер, що свідчить про низький рівень володіння основами педагогічної майстерності.

Вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів та інших матеріалів, аналіз практичного досвіду підготовки вчителів початкових класів засвідчує наявність в означеній галузі низки суперечностей, що стають на заваді розв'язанню актуальних проблем формування основ педагогічної майстерності у студентів цього профілю, а саме: між зростанням вимог до професійної підготовки вчителів початкової школи у світлі постанови «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» і реальним станом готовності студентів до реалізації основних положень цього документу на засадах сформованих основ педагогічної майстерності; між усталеними підходами до професійної підготовки вчителів початкової школи та відсутністю оптимальної системи формування основ педагогічної майстерності у студентів на засадах використання педагогічних інновацій; між необхідністю цілеспрямованого формування педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів та недостатністю спеціальних наукових розробок системної реалізації цих процесів; між зростанням вимог суспільства до рівня професійної майстерності вчителів початкових класів у нових соціально-економічних умовах і реальним рівнем готовності студентів до майстерного виконання професійних функцій у мінливих умовах розвитку інформаційного суспільства та динамічних змінах особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку [3, с. 9].

Отже, вирішення проблеми формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів, що передбачає охоплення студентів процесами власного професійного становлення, залишається відкритим. Об'єктивною необхідністю стала потреба в створенні системи формування

основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів, у якій би поєднувалися традиційні підходи до процесу навчання та педагогічні інновації для реалізації активної навчально-пізнавальної діяльності студентів у напрямі фахового зростання, що є основою становлення майбутнього вчителя-майстра.

Список використаних джерел

1. Бабайцева В. Ю. Требования к стилю коррекционно-педагогической деятельности учителя начальных классов: Начальная школа. 2006. № 7. С. 22-24.

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), А.М. Гуржій (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.

3. Нова школа (Проект МОН України) URL: <http://mon.gov.ua/202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>

Яцько Аліна Віталіївна

студентка факультету початкової освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасному світі однією з найважливіших складових педагогічної системи педагога є теоретичне обґрунтування і практичне втілення шляхів розумового розвитку дитини в освітньому процесі, яка вміє раціонально використовувати свої розумові здібності.

Мета полягає в дослідженні поглядів В. О. Сухомлинського щодо розумового виховання дітей молодшого шкільного віку.

У початкових класах для учнів вчитель є взірцем майстерності, людяності, доброти і чесності. Людина, яка виховує в них справжню особистість, вкладає в них свою душу.

Ім'я Василя Олександровича Сухомлинського відоме і популярне в усьому світі, зараз не зустрінеш учителя, вихователя, який був би не знайомий з його педагогічною спадщиною.

Як зазначав Василь Сухомлинський, розумове виховання – це «надбання знань і формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних і творчих здібностей, вироблення культури розумової праці, виховання інтересу й потреби в розумовій діяльності, у постійному збагаченні науковими знаннями, у застосуванні їх на практиці» [4, с. 539].

Кожен педагог повинен бути умілим, вдумливим вихователем розуму учнів. Василь Олександрович звертав увагу, що перш ніж учити дітей запам'ятовувати, їх потрібно вчити думати, мислити, аналізувати факти і явища навколишнього світу. «Розумове виховання в процесі навчання здійснюється лише тоді, коли накопичення, розширення обсягу знань учитель розглядає не як кінцеву мету процесу навчання, а тільки як один із засобів розвитку пізнавальних і творчих сил і гнучкої, допитливої думки» [2, с. 10].

Як зазначав педагог, розумове виховання – це дуже складний процес, що включає в себе становлення світоглядних переконань, ідейної та творчої цілеспрямованості розуму в тісному поєднанні з працею, суспільної активності особистості, що гармонійно поєднує в собі навчально-виховний процес в школі і житті суспільства.

Важливим для розвитку об'ємності і гнучкості розуму є єдність знань і вмінь. «Знати, писав В. Сухомлинський, – це перш за все уміти користуватися знаннями. Наука стрімко розвивається. Накопичуються знання. І в наші дні ступінь інтелектуального розвитку людини визначається перш за все тим, як вона вміє орієнтуватися в безкрайньому океані знань, як вміє користуватися джерелами знань» [3, с. 280].

В навчальному процесі він використовував такі засоби розумового виховання як казка, праця, гра й природа. Педагог проводив уроки на природі, на яких він давав певні завдання і школярі могли висловити свою думку тому, що кожен учень бачить цей світ по-різному. Неповторним було те, коли діти

писали свої власні оповідання, казки, вірші. Учитель допомагав розкрити творчі здібності до читання і написання творів своїх підопічних.

Процес пізнання починається із живого споглядання, із чуттєвого сприйняття і пізнання. Це є суттєва, необхідна передумова до розвитку абстрактного мислення. На основі живих і образних уявлень, які виникають у процесі спостережень за природою, учні встановлюють причини, наслідки явищ, порівнюють ознаки і якості, намагаються відповісти на питання, що виникають.

«Світ, що оточує дитину, – це передусім світ природи з безмежним багатством явищ з невичерпною красою. Тут, у природі, вічне джерело дитячого розуму», – писав великий педагог

Василь Олександрович підкреслював, що дуже важливо, щоб засвоєння перших наукових істин відбувалося не за підручником, який часто гасить чуттєві враження, засушує уяву і фантазію, притупляє емоції, не завжди запалює іскорку мислення, а з джерел природи, що найвірніше сприяє розвитку особистості. «Я намагався, – пише педагог, – щоб в усі роки дитинства навколишній світ, природа постійно живили свідомість учнів яскравими образами, картинами, сприйняттями та уявленнями, щоб закони мислення діти усвідомлювали як струнку будову, архітектура якої підказана ще більш струнким від твором – природою» [4, с. 541].

Одним із найважливіших виховних завдань полягає в тому, щоб у процесі оволодіння знаннями кожна дитина переживала людську гідність, почуття гордості. Василь Олександрович стверджував, що вчитель не тільки відкриває світ перед учнем, а й утверджує дитину в навколишньому світі як активного творця, що переживає почуття гордості за свої успіхи. Кожний твій крок на шляху пізнання діти роблять самостійно.

«Найважливіше завдання початкової школи, – стверджував Василь Сухомлинський, – дати учням певне коло міцних знань і вмінь. Уміння вчитися включає в себе ряд умінь, пов'язаних з оволодінням знаннями: вміти читати, писати, спостерігати явища навколишнього світу, думати, висловлювати свою

думку. Ці вміння є, образно кажучи, інструментами, без яких неможливо оволодіти знаннями» [5, с. 134].

Успіху розумового виховання сприяє навчання та такі його складові, як позаурочні заняття, читання учнями науково-популярної літератури, науково-предметні гуртки, домашня робота; дослідницькі гуртки, конструювання і моделювання. Всі вони формують інтелектуальне багатство дитини, творчий розум, прагнення жити у світі думок, постійне бажання збагачувати і розвивати свій розум.

Василь Олександрович вказував на те, щоб поступово привчати учнів до подолання труднощів в інтелектуальній праці. Важливо, зазначав педагог, щоб у школі створювали загальні умови цілеспрямованої праці, постійної розумової діяльності без стимулювання, без ривків, поспіху і натуги духовних сил. Треба щоб дитина працювала не задля отримання оцінки, а щоб в неї було інтелектуальне почуття радості пізнання [2, с. 10].

Отже, Василь Олександрович багато уваги приділяв розумовому вихованню школярів, докладав чимало зусиль, щоб діти могли відчувати красу навколишнього, за допомогою цього розвивалося і мислення, він вважав, що розумове виховання неможливе без спеціального, спланованого, постійного розвитку розумових сил і здібностей дітей.

Список використаних джерел

- 1.Калініченко Н.А. Василь Сухомлинський та проблема розумового виховання школярів. *Рідна школа*, 2013. № 8–9. С.16-19.
2. Нор К. Ф. В. О. Сухомлинський про розумовий розвиток учнів молодшого шкільного віку. *Рідна школа*, 2009. № 5. С.9-12.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т.3. С. 280 - 289.
4. Сухомлинський В. О. Школа і природа. Вибрані твори: у 5-ти т. К., 1997. Т.5. С. 535-549.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори: у 5-ти т. К., 1976. Т.2. С. 149-200.

Жодна частина цих публікацій не може бути відтворена в будь-якому вигляді та будь-якими засобами без попередньої згоди з авторами.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідність за достовірність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.